

Guds tredje strategi

– ska Han lyckas den här gången?

PATRIK ENGELLAU

Guds tredje strategi

– ska Han lyckas den här gången?

Patrik Engellau

© Patrik Engellau
Omslagsbild: Gud Fader välsignar jordklotet,
Tisi da Garofalo, Benvenuto: 1481-1559
Foto: Erik Cornelius / Nationalmuseum
Omslag: Vikman kommunikation, Vällingby
Layout och sättning: Desktop Ateljén AB, Finnerödja
Tryck: Edita, Västerås, 2008
ISBN 978-91-977488-0-3

Den Jesus vi skymtar i evangelierna var faktiskt varken religiös, vördnadsfull eller from. De första ord han sa... var utfall mot religionen i dess etablerade form. Eftersom han var likgiltig för religionens formaliteter vanhelgade han templet och sabbaten och bröt mot renhetslagarna och – viktigast av allt – talade om Gudsriket i värdsliga, icke-religiösa termer.

När vi formulerar oss om Jesu budskap bör vi anstränga oss för att utnyttja samma register som han själv använde i sina liknelser och aforismer: paradox, tillspetsning, överdrift och metafor. Vidare måste våra rekonstruktioner av hans visioner vara provisoriska och ständigt öppna för förändring och rättelse.

Robert W. Funk

Innehåll

Förord	11
Vad är nu detta?	11
Sola scriptura	13
Gudstro för ateister	15
Jämmerdalen	16
Översättningarna	17
Tack samt lite om läsarter	18
Och vad tror jag själv, då?	20
Vilken av de två vanligaste skapelseberättelserna är mest förolämpande för förnuftet?	25
Sammanfattning	29
Om Guds natur	31
Gud knuffar igång dramat	35
Människan skapas	35
Utvisningen	36
Några teologiska problem	37
Var finns paradiset?	45
Hur Gud gjorde	54
Den första strategin: avel	55
Gud får en idé	56
Utvikning om Babels torn	58
Gud ingår avtal med lovande individer	59
De övriga förintas	61

Etisk rensning	65
Gud straffar i flera led	68
Människans undran	69
Gud inrättar skriftliga regler och människorna bryter genast mot dem	71
Gud är mitt ibland oss	74
Människan har svårt att tolka Guds avsikter	75
Gud tröttnar och överväger alternativ	77
Den andra strategin: människooffret	83
Strategins grundbultar	83
Gud drar sig tillbaka	89
Messias	90
Underverk	92
Frälsningsmirakel	96
Människan lär sig göra underverk	100
Budskapets djupaste innebörd och dess trovärdighet	104
De stränga kraven	107
Tron och dess betydelse för underverk och bön	111
Frälsning är minsann inte enkelt	116
Utvikning om Jesu död på korset	117
Läran ska spridas	119
Den store aposteln lägger läran till rätta	122
Strategin bryter samman	137
Storinkvisitorn	140
Vad ska Gud nu hitta på?	145
Den tredje strategin: gudsoffret	147
Människan måste äntligen ta ett eget ansvar	147
Gud upphäver människans acceptans av lidandet	149
Två typer av lidande	153
Strategin lanseras	155

Två oerhörda intellektuella utmaningar	160
En helt ny spelplan	164
Försoningen	167
Den pragmatiska ateismens misslyckande	167
Det våras för Gud	170

Förord

Vad är nu detta?

Flera har frågat mig hur det fallit mig in att skriva om Gud.

Egentligen är det två frågor: varför jag läst Bibeln och varför jag författat en text om Gud, ty utan det förra icke det senare.

Jag har läst Bibeln av nyfikenhet, inte så mycket för att jag hoppas få vägledning i livet.¹ Få andra skrifter har haft

¹ Jag har även läst Koranen av detta skäl, men den erbjuder i varje fall inte mig samma mystiska lyft som Bibeln, Muhammed (frid över hans namn) får ursäkta. Koranen påminner för mycket om den gamla svenska söndagskolan för min smak: om man gör som Gud vill kommer man till himlen, annars blir det helvetet, men meningen och målet med det hela är oklart. (Allahs egen uttömmande målformulering finns i sura 51:56: "Jag har skapat... människorna enbart för att de skall dyrka Mig.")

Den som läser Koranen kan för övrigt inte undgå att slås av hur angelägen Muhammed är att framställa sin skrift som något av ett Tredje Testamente efter det Gamla och det Nya och sig själv som en profet i Mose och Jesu efterföljd. Till exempel talas i sura 5:19 om de nästan sexhundra åren mellan Jesus och Muhammed som "ett avbrott i budbärarnas rad" (en "mellantid utan apostlar" står det lite tydligare hos Zetterstéen; se nedan om översättningar).

Allah påminner i sura 6:146 om vad han sa till judarna i Gamla Testamentet: "Vi förbjöd dem som bekände den judiska tron alla djur försedda med odelad hov. Vi förbjöd dem också fett av nötboskap och får...". I sura 4:163 berättar han för Muhammed om sin rekrytering av några av Bibelns profeter: "Vi har gett dig Vår uppenbarelse liksom Vi gav Noa och de profeter som följde efter honom vår uppenbarelse, och liksom vi gav Abraham och Ismael och Isak och Jakob och deras efterkommande Vår uppenbarelse, och Jesus och Job och Jona och Aron och Salomo, och liksom vi skänkte David en Skrift fylld av visdom."

så stor betydelse för mänskligheten. Människor har tagit del av Bibelns olika delar i tusentals år. Om de inte läst den själva har någon annan gjort det och berättat för dem. Tänkare har grubblat över den. Den har påverkat politiken och människornas liv och den har inspirerat konstnärer, författare, filosofer, statsmän, ja, vem som helst. Och framför allt är Bibeln en av de få genom tiderna levande skrifter som tar sig an de frågor om livet som alla människor ställer sig om de har någon som helst fallenhet för att fundera över saken.

Så det underliga är inte att då och då läsa lite i Bibeln, det underliga är att inte göra det.

Muhammed säger uttryckligen att Bibelns ord är giltiga: "Vi tror på Gud och det som har uppenbarats för oss och det som uppenbarades för Abraham och Ismael och Isak och Jakob och deras efterkommande och det som uppenbarades för Moses och Jesus och för profeterna av deras Herre; vi gör ingen åtskillnad mellan dem." (3:84)

Vidare förutsätts Koranens läsare vara bekanta med de tidigare Testamentena. "Och minns Vår tjänare Job", står det till exempel i sura 38:41. Koranens egen redogörelse för fallet är knapphändig på gränsen till obefintlig. Hur kan man då minnas Job annat än genom att ta del av Gamla Testamentet? På samma vis är påminnelserna i sura 54 om vad som hände med Lot obegripliga för den som inte i Gamla Testamentet inhämtat fakta om Sodoms förstörelse (läs den spännande berättelsen längre fram). Religionsforskaren Reza Aslan hävdar att muslimerna under de första århundradena efter Muhammed normalt läste Koranen parallellt med Moseböckerna. (*No god but God*, New York, 2005)

Dock förnekar Allah faderskapet till Jesus – men erkänner att han beordrat jungfrufödsell - och tar bestämt avstånd från tanken att Jesus vore gudomlig och ett lämpligt föremål för människors dyrkan. I sura 5:116 anställer Allah ett förhör med Jesus för att en gång för alla reda ut om Jesus kan hållas ansvarig för dessa dumheter: "Jesus, son av Maria, är det du som uppmanade människorna att dyrka dig och din moder som gudomliga väsen vid sidan av Gud?" Något sådant har jag aldrig sagt, svarar Jesus: "Hur skulle jag kunna säga vad jag inte har rätt att säga?... Vad jag har sagt dem är det som Du har befallt mig att säga: 'Dyrka Gud, min Herre och er Herre.'"

När man läser Bibeln konfronteras man med mysterier. Vid första påseende är det mesta obegripligt och det som till äventyrs går att begripa är i allmänhet mångtydigt. Inför sådant kan man välja mellan blind tro, blint avståndstagande och reflektion. Jag valde att reflektera. Fanns det något sätt att läsa detta så att det blev rimligt begripligt? Gick det att komma fram till någon läsart som fick konstigheterna att stämma?

När detta visade sig möjligt var det bara att ta till pennen.

Sola scriptura

Det resonemang som presenteras här inrangerar sig i den kristna traditionen. Utgångspunkten är att såväl Gamla som Nya Testamentet på något sätt förmedlar Guds avsikter och att det är samma gud som opererar i båda. Koranen behandlas rapsodiskt och mest som källa till sidoperspektiv på Bibeln. En muslim skulle kanske hävda att det är i Koranen som Guds tredje strategi läggs fram, men jag har valt att inte anlägga ett sådant synsätt.

Jag har ägnat få textrader åt sådana resonemang och spekulationer som många andra bibelintresserade sysslat med, till exempel om Jesus egentligen var en essén som levde hundra år före sin påstådda livstid, om Jesus kanske aldrig dog på korset, om evangelierna egentligen är en sorts förfalskningar som skrevs för att i efterhand legitimera Paulus, om Jesus egentligen var ett oäkta barn till en romersk legionär, om Jesus-figuren konstruerats efter grekiska förebilder där korsningar mellan gud och människa dör för nobla principer och därför blir hjältar etc. Ej heller har jag

resonerat kring frågan om religionen egentligen bara är ett sätt för makthavare att hålla undersåtarna i schack eller om att Gud egentligen bara är en mänsklig konstruktion och att om någon är en avbild av någon så är det Gud som är avbilden och människan som är originalet.

Visst kan det vara värdefullt att sätta sig in i alla funderingar och kommentarer om Bibeln som uppstått i kloka människors huvuden genom århundradena, men risken är att man glömmer bort själva skriften. Jag har valt att koncentrera mig på Bibeln – sola scriptura, som Martin Luther kallade metoden – och att bara då och då referera till funderingar och spekulationer i anslutning till Bibeln.

Det hör förstås till saken att föreställningen om en ursprunglig, ren och av olika kyrkofäder oförfalskad bibeltext inte riktigt håller eftersom Nya Testamentets texter författats efter – kanske långt efter – Jesu liv och sedermera genom en lång process utvalts, redigerats och stadfästs av just kyrkofäder. Till skillnad från Koranen, som ska ha verbalinspirerats av Allah, är Bibeln en kommittéprodukt (som ju i och för sig kan ha tillkommit genom gudomlig processtyrning; Herrens vägar är outgrundliga).

Sola och sola, den tredje strategin finns förstås inte i scripturan, utan får syntetiseras ur historien.

Mitt angreppssätt är direkt och okomplicerat: om man läser Bibeln så här så verkar det stämma. Och om man tar hänsyn till de senaste femhundra årens historia så stämmer det ännu bättre.

Att texten inrättar sig i den kristna traditionen betyder inte att jag tror att kristendomen skulle vara den enda vägen. Det finns säkert många vägar – eller ”paths of faith”,

som engelskspråkiga teologer ibland säger med ett lyckat uttryck – men dessa övriga vägar utforskas inte här.

Gudstro för ateister

Under det inledande skede av sin tillblivelse gick denna skrift under arbetsnamnet "Gudstro för ateister"². Den tolkning av Gud som förekommer här kräver nämligen inte att man ska ansluta sig till de många för förståndet besvärande föreställningar som kyrkan torgför, till exempel att Gud är allsmäktig, allvetande, oändligt god, ständigt närvarande och dessutom hör och efter någon nyckfull princip vidtar åtgärder med anledning av människornas böner.

För att hänga med på den tolkning som föreslås här räcker det med att man kan acceptera att märkvärdiga obegripligheter och mirakel inträffat för länge sedan. Det måste faktiskt även en ateist godta. Världen existerar och har på något sätt skapats. Ingen vet hur, inte ens vetenskapen. Vi står inför något genuint obegripligt, så endast om ateisten förnekar världen kan hon förneka att saker inträffat som förnuftet inte greppar.

Det som skiljer ateisten från den troende är därför hur lång tid efter skapelsen obegripligheter accepteras. Ateisten, till skillnad från den troende, går inte med på att gudsmirakel kan inträffa idag. Men kan ateisten tåla tanken att

² Kanske hade "Gudstro för agnostiker" varit ett lämpligare namn eftersom ateister, i varje fall radikala ateister, troligen reser borst vid blotta tanken på att de skulle kunna omvändas till någon form av gudstro över huvud taget. Möjligen hade det varit klokare att apostrofera agnostiker, som ju ansluter sig till en mildare form av gudsförnekelse.

mirakel och obegripligheter inträffade för ett antal miljarder år sedan, för en miljon år sedan, för tiotusen år sedan, för tvåtusen år sedan? Om hon möjligen kan uthärda idén att mirakel inträffade för tvåtusen år sedan, och då underverk som ändå bara var småpotatis i jämförelse med skapelsen – som ju ateisten ändå inte kan förneka – då kanske hon rentav kan ansluta sig till denna bibeltolkning.

Men inte minst vissa formuleringar i kapitlet "Försoningen" är sannolikt lite krävande för den ateist som hänger med så långt. Tanken att det eventuellt medför praktiska fördelar för människorna att ta Gud mer på allvar kan vara en stötesten.

Till slut bestämde jag mig trots allt för att titeln "Gudstro för ateister" var alltför inställsam gentemot konventionella gudsförnekare. Ty den konventionella gudsförnekelsen, påstås det här, är resultatet av Guds tredje strategi. Sig själva ovetande uppfyller förnekarna Guds plan.

Jämmerdalen

För den som inte är bekant med något annat liv än det som de flesta lever i den moderna välfärdsstaten Sverige kan det flitigt använda uttrycket "jämmerdalen" som bild för jordlivet eventuellt väcka förvåning. Men en sådan person måste betänka att dagens relativt bekymmersfria liv är något helt nytt i mänsklighetens historia (och en bekräftelse på den tes som introduceras här). Från skapelsen fram till helt nyligen har de allra flesta människors jordiska tillvaro på det hela taget varit ett elände kännetecknat av svält, sjukdomar, krig och andra plågor. Människornas liv är "solitary, poor, nasty, brutish, and short", skrev Thomas Hobbes på

1600-talet. Det var till detta liv Gud förvisade människorna sedan de i Edens lustgård olovandes ätit av kunskapens frukt.

Översättningarna

Bibelcitaten i texten kommer från 1917 års svenska översättning. Man kan tycka att jag i stället borde ha utnyttjat den senaste översättningen, Bibel 2000. Men det blev enklare för mig att använda mitt gamla nattygsbordsexemplar med anteckningar och kommentarer i marginalerna. Hop-
pas det inte känns för tungt för läsaren.

Korancitaten kommer från Mohammed Knut Bernströms *Koranens budskap*.³ Ibland har jag kompletterat med K V Zetterstéens klassiska översättning från 1917.⁴ I texten kallar jag Koranens gud för Allah medan de direkta korancitaten har "Gud".

³ Ord inom klammer hos Bernström är hans egna klagörande tillägg enligt sedvanlig korantolkning. Andra koranöversättare gör ibland sådana tillägg utan markeringar eller låter bli att förklara.

⁴ Koranöversättningar kan vara vanskliga. Det framgår till exempel av hur sura 56:34 (56:33 hos Zetterstéen, som inte följer den egyptiska versindelningen) tolkats. Versen ingår i en uppräknig av vad som finns i paradiset. Bernström översätter "och deras hustrur, upphöjda". Zetterstéen har "Och upphöjda viv" (viv betyder hustrur; författarens anmärkning), men anmärker att "präktiga mattor" är en annan möjlig tolkning. Machados Lissabonöversättningen från 1979 anger mycket riktigt "Och de vilar på upphöjda mattor". <http://www.islamicproductions.com/Swedish/translation.html> skriver "Luxuösa möbler".

Tack samt lite om läsarter

Jag vill framföra ett tack till flera vänner och bekanta som läst manus i olika stadier av tillblivelse och kommit med både uppmuntran och välförtjänt kritik.

Stor nytta har jag haft av synpunkter från teologiskt skolade personer som Jonas Vikman, Sten Philipsson och Nils-Henrik Nilsson. Kanske har ingen av dem blivit stormförtjust i min text, men alla har varit storsinta nog att hjälpa mig att göra den bättre, bland annat genom att peka på onödiga krumbukter i resonemangen som jag tacksamt rätat ut eller tagit bort. Därmed är inte sagt att jag har anledning att tro att de härav skulle vara nöjdare med texten.

Efter de diskussioner jag haft med dessa – och andra - hjälpsamma teologer har jag dragit slutsatsen att min bibelläsning, om jag får säga det själv, i de avgörande frågorna är minst lika förenlig med källtexten – i varje fall med Gamla Testamentet och evangelierna – som kyrkans läsning.

En springande punkt, till exempel, är tolkningen av Jesu krav på människorna. Kyrkan har en tendens att betrakta Jesus som en mild och förlåtande person som offrar sig för människorna och inte ställer särskilt märkvärdiga krav. Jag har svårt att hitta en sådan Jesus i evangelierna. Den Jesus jag läser om ställer tvärtom oerhörda krav och förväntar sig ett totalt och heroiskt engagemang från människornas sida.

Var och en kan själv bedöma vilken läsning som ligger närmast bibeltexten; det tar inte så många timmar att läsa de fyra evangelierna som tillsammans uppgår till 89 kapitel om någon eller några sidor vardera.

Mitt sätt att läsa Bibeln skiljer sig från kyrkans läsart kanske främst däri att det bygger på en tolkning av mänsk-

lighetens möjligheter som är så optimistisk att den knappast varit möjlig för bara några årtionden sedan.

Ett exempel: världsfattigdomens utplånande. Den som pratat om sådant för 50 år sedan hade med rätta blivit hållen för en idealistisk tok. Nu kan FN fatta beslut om att detta ska åstadkommas. Enligt organisationens milleniummål ska till exempel extrem fattigdom och hunger vara uttraderade till år 2015. Det är ett beslut som kanske ingen riktigt tror på, men bara det faktum att saken diskuteras i seriösa sammanhang representerar en vändning i mänsklighetens historia. Vid tidens horisont anar vi ett möjligt världssamfund, som i jämförelse med vad mänskligheten hittills fått uppleva är rena paradiset.

Även Thomas Gür, en lärd person, har hjälpt mig att rätta till oklarheter och rentav fel. Framför allt har han hjälpt mig att renodla perspektivet. Jag vill vidare tacka Mats Liljefors och Lorentz Lyttkens, som hjälpt mig att hitta rätt i mitt eget tänkandes ibland lite trassliga vindlingar, Staffan Michelson och Pär Ström som ingjutit mig mod, Anders Mellbourn som gjort värdefulla kompletteringar, Leif Yxfeldt som framfört djärva idéer om hur texten borde lanseras, Olle Rossander som satt mig på det hala med logiska invändningar, Olle Wästberg som bland annat argumenterat att moralen inte alls behöver något religiöst fundament, Mathias Mossberg som skrattat och frågat om jag kan mena allvar, Kjell Nordberg, en bekantskap på Internet, som haft vänligheten att föreslå åtskilliga förbättringar samt Eva Karlsson och Kerstin Wiking på Nationalmuseum, som hittat omslagsbilden åt mig.

Och vad tror jag själv, då?

Avslutningsvis: tror jag själv på Gud? Vet inte. Men låt mig sammanställa några uppfattningar jag är ganska säker på:

- Människan, eller kanske snarare mänskligheten, har – och har alltid haft – en möjlighet att göra tillvaron paradisk för släktet, att inrätta tillståndet P, för att mynta ett uttryck. Detta må vara svårt på gränsen till ogörligt, men det skulle faktiskt lyckas om människorna beslutsamt utnyttjade sin inneboende potential. Den som så önskar kan hävda att denna potential kommer från Gud och kan förverkligas genom människans ansträngningar och Guds nåd, men potentialen finns där vare sig vi tror på Gud eller inte.
- Det finns en kraft som uppenbarar denna möjlighet för människorna, som får oss att inse att tillståndet P är en äkta chans, visserligen svåruppnådd, men lika fullt en hägrande realitet – och som kallar oss att ta chansen. Den som så önskar kan ge den kraften namnet Gud, men benämningen spelar inte så stor roll, kraften existerar oavsett beteckning.
- Kallelsen att inrätta tillståndet P kan nog uppfattas av alla, men upplevs särskilt starkt av vissa individer, som ägnar avsevärda ansträngningar åt att motivera sin omvärld att sträva mot tillståndet P eller gudsriket eller vad de nu kallar företeelsen. De mest kända av dessa individer är förstås personer som Buddha, Moses, Elias, Jesus, Muhammed och andra profeter som skapat egna religioner, men smärre genier av den läggningen har

funnits i överflöd genom tiderna, naturligtvis även i vår tid.

- Även om profeterna haft samma grundbudskap, nämligen kallelsen till P, har de formulerat sig olika; vad annat vore möjligt, man vet väl med hur olika medel och ord olika människor beskriver samma sak. Hur enfaldigt är det inte av människorna att käbbla om vilken profet som har rätt bara för att detaljerna i deras förkunnelse inte stämmer helt överens!
- Hittills har människan inte riktigt tagit chansen till P (dock att hon nu tycks vara på väg). Denna underlåtenhet är värst för människan själv. Hon har bara sig själv att skylla. I varje fall kan vi inte skylla problemen på den stackars Gud, vare sig han finns eller inte. ”Dock se, detta har jag funnit”, säger Predikaren, ”att Gud har gjort människorna sådana de borde vara, men själva tänka de ut mångahanda funder.”⁵
- Jag tror att det kan hjälpa mänskligheten att förverkliga tillståndet P om vi funderar över och fäster avseende vid vad profeter genom tiderna har sagt. Historien börjar inte med oss. Det är dumt att tvinga sig att uppfinna hjulet när jobbet redan är gjort. Och vad spelar det för roll om en profet säger att de underbara möjligheter som ligger öppna för människan har skapats av en gud? Ska vi låta bli att utnyttja världens rikedomar bara för att någon uttrycker svärförklarliga

⁵ 7:30

teorier om deras tillkomst? När man pekar ut en riktning för en hund tittar han på handen, inte på riktningen, och så gör tyvärr även människan ibland.

Ju mer jag funderar på om Gud finns eller inte, desto mer övertygad blir jag om att det inte spelar någon roll. Att gräla om den saken är att slösa bort värdefull energi som kunde användas till något nyttigare. Människans uppgift kan inte vara att komma fram till ett slutligt svar på om Gud finns eller inte (vilket hon i alla fall inte kommer att lyckas med), utan att idogt arbeta för mänsklighetens utveckling, förbättring och förkovran, kort sagt att sträva efter att uppnå tillståndet P. Den som vill ta hjälp av Gud kan göra det, de andra kan låta bli. Alla kan inte göra och tycka likadant, här behövs lite tolerans.

Trots detta tycker jag att Gud, om vi antar att han finns, ofta utsätts för orättvisa påhopp i vår tids debatt. Man pekar till exempel på hans vredesutbrott och grymma bestraffningar. Men debattörerna verkar glömma bort att det är människorna som genom sina förseelser startar bräken med Gud (utom i fallet Job, se nedan). Guds lynnesanfall och våldsamheter kommer som svar på människornas överträdelser. Några av dem som idag kallar sig humanister uppträder som ombudsmän i ett fackförbund för människor som anser Gud vara deras motpart. De ser alla Guds defekter och tillkortakommanden men inte människornas, och de hävdar att allt ont människorna gör i Guds namn är Guds fel.

Förresten slutade Gud för länge sedan att lägga sig i, vilket förklaras i den här texten. Det är lite långsint att hänga upp sig på vad han gjorde för mer än tvåusen år sedan.

Borde inte Guds eventuella övertramp vara preskriberade vid det här laget?

Jag ger för övrigt inte så mycket för de förment vetenskapliga argumenten mot Gud. Därför inleds denna text med ett kort kapitel om skapelseberättelser.

Stockholm i augusti 2008

Patrik Engellau

Vilken av de två vanligaste skapelseberättelserna är mest förolämpande för förnuftet?

1. Det finns ett annat argument emot Gud än det teodicé-problem som behandlas rätt utförligt i följande text (alltså frågan hur Gud, som antas vara god och allsmäktig, kan tillåta lidandet), nämligen att Bibelns skapelseberättelse, till skillnad från den vetenskapliga Big Bang-teorin, skulle vara en otidsenlig förolämpning mot förnuftet och dessutom, likaledes till skillnad från Big Bang, kräva blind tro av sina anhängare. Vi kan fundera lite på det.

Enligt Big Bang fanns före start Ingenting. Ingenting är ganska svårt. Det betyder inte tomrum eller att klockorna har stannat, för tomrum och tid är Någonting, och Någonting fanns inte. I datavärlden kallas Ingenting för "null", det värde som objekt och variabler har innan de initieras, alltså skapas. I datavärlden kan språnget från null till Någonting tas ganska lätt, för det finns en medveten skapare, alltså programmeraren. Men enligt Big Bang fanns ingen skapare, utan Ingenting blev Någonting alldeles av sig självt. Bara det är en utmaning för förståndet. (Den andra skapelseberättelsens utgångspunkt är att det fanns en programmerare, Gud.)

Ur Ingenting uppstår plötsligt Allting, nämligen i själva Big Bang-ögonblicket. Det är onekligen stort. Låt mig bara lyfta fram två svåra prövningar för förnuftet som här presenterar sig.

Den första prövningen är att Allting skapas ur Ingenting på Nolltid. Det är inte så att Något Litet först skapas ur Ingenting och att Något Litet sedan gradvis tillförs Lite Mer ur Ingenting. Nej, Allting kommer genast. Tiden och Allting initieras på en gång. (Gud tog sju dagar på sig att skapa världen, definitivt en hård nöt för tanken, men ändå lite mer lättsmält än Big Bang.)

Den andra prövningen är att Allting i startögonblicket får plats i en rymd som inte har någon volym. I jämförelse med denna rymd är en kubiknanomillimeter som ett världsallt och ett knappnålshuvud som ett universum vid tidens slut när det expanderat färdigt. Det frestar på att föreställa sig detta.

I jämförelse med denna skapelseberättelse är resten av naturhistorien ganska lättillgänglig och intuitivt begriplig, åtminstone om man underlåter att försöka begripa det hela lite mer på djupet: arterna kliver upp ur havet och förädlar sig själva med hjälp av det naturliga urvalet alltmedan universum expanderar.

Sannolikt är hela Big Bang-teorin ett *reductio ad initium*, enklaste formen av trendåterföring till en påhittad startpunkt, utifrån observationen att universum expanderar. Om man retropolerar trenden bakåt i tiden kommer man oundvikligen till ett stadium där Allting finns i en punkt utan rymd. Tar man resonemanget ytterligare ett steg bakåt uppstår tanken på Ingenting lik-

som av sig själv. Det finns emellertid inga bevis för att det i verkligheten skulle ha gått till på det sättet.

Att en skapelseberättelse som är resultatet av en trendutdragnings och som saknar empirisk stöttning kan anses slutgiltigt bevisad känns inte riktigt stabilt. Big Bang-teorin är en trossats, en användbar trossats, men lika fullt en trossats.

2. Med detta är inte sagt att Bibeln och religionen har alla svar eftersom den Store Programmeraren själv måste ha uppstått på något vis, och om hur detta gick till finns ingen uppgift. Här lämnar scripturan och även religionen i övrigt människan i sticket; Gud bara finns.
3. I avsaknad av en slutgiltig skapelseberättelse som är fullständigt tillgänglig för förnuftet är det kanske säkrast att sätta sin lit till båda dem som finns, vardera för sitt syfte.⁶ Eller möjligen totalvägra.⁷

⁶ "Då insåg jag", säger Predikaren i 8:17, "att det är så med alla Guds verk, att människan icke förmår fatta, vad som händer under solen; ty huru mycket en människa än mödar sig för att utforska det, fattar hon det ändå icke. Och om någon vis man tänker, att han skall kunna förstå det, så kommer han ändå icke att kunna fatta det." Trist, men troligen sant.

⁷ Eller möjligen tolka Bibeln som kyrkofadern Augustinus, som i sina Bekännelser år 397 presenterar en fascinerande läsning av Genesis. Han är helt enig med Big Bang om att allt skapades i samma ögonblick ("inget del av skapelsen uppstod före någon annan del", 11.12.14) och att det före skapelsen inte fanns någon tid ("ingen tid existerade före himlen och jorden", 11.13.15). Men hur stämmer det med att Gud höll på i sju dagar? Första Moseboks första ord lyder "I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. Och jorden var öde och tom..." Ordet 'öde' är sannolikt en dålig översättning. På andra språk brukar det stå något om 'formlös', exempelvis har den vanligaste portugisiska bibeln "jorden var från början ett kaos och

som en formlös massa”. Augustinus hävdar i varje fall, om jag fattat rätt, att denna amorfa, i det ursprungliga skicket oanvändbara jord innehöll allt det råmaterial som Gud behövde för den fortsatta skapelsen. Allt fanns, han behövde bara inrätta ordning. Rätt likt Big Bang. Augustinus menar att eftersom Bibeln är sann går den alltid att tolka på ett sätt som gör den förenlig med sanningar som uppdagas först efter dess tillkomst.

Sammanfattning

4. Knappt hade Gud skapat människan förrän hon bröt mot hans uttryckliga bestämmelser. Som straff förvisade Gud henne från Edens lustgård till denna världens jämmerdal, till plågor och lidanden. Därmed hade Gud fått ett problem på halsen: det var i lustgården han från början avsett att människan skulle dväljas och nu var hon plötsligt på annan ort. Sedan dess har Gud försökt hjälpa människan tillbaka till lustgården. Efter två misslyckade strategier ser han nu ut att ha framgång med den tredje. När han – och vi! – är på väg att lyckas kan det vara dags för en försoning mellan Gud och människan.

Om Guds natur

5. Vi vet inte så mycket om Gud, vilket är underligt med tanke på den betydelse han tillmätts genom årtusendena. Den enda pålitliga källan till kunskap om Gud är Bibeln (om man inte erkänner Koranen som Guds ord).⁸ Många hävdar att inte ens den är särskilt pålitlig, men den är vad vi har. Efter Jesus har Gud inte varit särskilt meddelsam (se nedan om Guds andra strategi). Visserligen har kyrkan och enskilda tänkare under de senaste årtusendena formulerat ett antal idéer om Gud, men detta är sekundärt material. Vi får nöja oss med att läsa Bibeln med användande av det förnuft Gud nedlagt hos oss och vi aktiverat genom syndafallet.

6. Av Genesis framgår att Gud skapade människan till sin avbild. Det är en bra ledtråd. Vi vet rätt mycket om

⁸ Luther och många tänkare med honom har hävdat att all kunskap om Gud har tre källor: naturen, samvetet och Bibeln. Detta är inte så okontroversiellt som man eventuellt kan tro, för det som idag betraktas som vedertagna kristna föreställningar, dogmer och riter baseras till avsevärd del på resultatet av funderingar och trosstrider mellan olika kyrkofäder och trosriktningar sedan vår tidräknings början.

⁹ Nu kan någon hävda att Gud egentligen är en mänsklig uppfinning gjord till en avbild av människan och att detta därför är ett cirkelresonemang. Men låt mig påminna om att min metod är bibeltrogen och syftar till att presentera en läsart som gör att den faktiska bibeltexten känns rimlig och begriplig.

människan. Om hon är en avbild – kopia heter det numera – bör man kunna dra en del rimliga slutsatser om Originalet.⁹ Här är några observationer:

- Människan reflekterar. Att reflektera betyder att använda sitt förstånd för att försöka begripa. Den eftersträvade kunskapen är inte given på förhand – annat än då den traderas från andra människor (vilket inte säkerställer att den är tillförlitlig) – utan måste skapas. Människan söker kunskap. Det är rimligt att tro att motsvarande gäller Originalet. Gud vet inte säkert från början, utan måste använda sitt förstånd till att gradvis förfina och utveckla sin kunskap.¹⁰ Gud lär sig. Gud utvecklas.¹¹
- Människan skapar. Till skillnad från djuren kan människan i fantasin föreställa sig alternativa verkligheter – till exempel en verklighet med telefon till skillnad

¹⁰ Den som är van att betrakta Gud som allsmäktig kan uppfatta detta resonemang som hädiskt. Men det är det inte. Gud har aldrig framställt sig själv som ofelbar. Påven har gjort det, men veterligen aldrig Gud. När Adam och Eva ätit av kunskapens träd på gott och ont och därigenom fått ett förstånd säger Gud att de därigenom blivit "som vi". Det gudomliga är alltså inte något innehav av total kunskap, utan förmågan att söka kunskap.

¹¹ Calvin menade också att Guds budskap förändras över tiden, men inte av det skälet att Gud lär sig av sina misstag, utan därför att han måste anpassa sitt uttryckssätt till människornas utvecklingsnivå. Skapelseberättelsen kallade han "bablativ", vilket betyder babyspråk. Han var inte ironisk eller nedlåtande, utan menade bara att Gud måste tala till samtidens människor på ett sätt som dessa har förutsättningar att begripa.

I den här texten visas att det i själva verket var hela Guds arbetsätt som förändrades i takt med att han lärde sig att bättre förstå människan. Många kristna teologer, även i någon mån Calvin, var dock så fokuserade

från en verklighet utan telefon och en verklighet med poliovaccin till skillnad från en verklighet utan – och ägna sig åt att förverkliga alternativet.¹² Människan är kreativ. Detsamma gäller, fastän så oändligt mycket mer, om Gud.

- Människan experimenterar. Hennes skapelser är normalt inte perfekta vid första försöket. Hon utvecklar relevant kunskap genom att pröva sina uppfattningar mot verkligheten och korrigerar kunskapen när resultatet inte blir det avsedda. Eftersom även Gud är en kunskapssökare handlar också han med stöd i kunskap som inte alltid är perfekt. Han experimenterar. Jag förkunnar den experimenterande guden, Deus Experimentator! Gud är Skaparen, den prövande Skaparen, kort sagt en typisk entreprenör fastän mer grandios, såklart, än jordiska kopior.

Bara om man accepterar detta blir Bibeln någorlunda begriplig. Redan i Första Moseboks första kapitel, praktiskt taget omedelbart efter det att de skapats, bryter Adam och Eva mot fruktförbudet varpå Gud blir rasande. Verkar den reaktionen rimlig om

på Jesus och det som här kallas Guds andra strategi att de inte uppfattade den första strategin, utan betraktade Gamla Testamentet som någon sorts religionens förhistoria.

¹² Detta var renässansfilosofen Giovanni Pico della Mirandas grundidé om människans natur. Gud tyckte att människan skulle göra något stort, hävdade Pico. Alla andra skapade varelser var bestämda till sin natur, men inte människan. Hon var inte färdig. Hon skulle skapa sin verklighet och sig själv. Därför var Gud tvungen att utrusta henne med fri vilja. Hon kunde fantisera om alternativ och välja mellan dem, precis som Gud själv. (Pico della Mirandola, Giovanni, *Conclusiones*).

Gud visste och förutsåg allt? Ser han inte mer ut som en vanlig pappa med trilskande och olydiga barn?

7. Vi vet inte om den nuvarande skapelsen var Den Experimenterande Gudens första försök att bygga en jord och förse den med växter, djur och människor. Vi vet inte om detta är Jordan 1.0 eller Jordan 2.3 eller en betaversion. Kanske hade han gjort ett eller flera tidigare försök och förstört sina skapelser när han tyckt att de inte hållit måttet. Vi får gå till den heliga källskriften och försöka skaffa oss en uppfattning.¹³

¹³ Koranen är otvetydig. Att Allah vid behov kan omskapa världen framgår till exempel av sura 14:19, 20: "Kan du inte se att Gud har skapat himlarna och jorden i enlighet med en plan och ett syfte? Om Han så vill, skall Han låta er gå under och sätta ett nytt släkte; detta är ingen svårighet för Gud."

Gud knuffar igång dramat

Människan skapas

8. De första två kapitlen i Genesis är delvis överlappande. Båda är skapelseberättelser. Första kapitlet handlar om vad Gud gjorde under var och en av de sex skapelsedagarna, där människan skapades på den sjätte dagen. I andra kapitlet koncentreras framställningen på människans tillblivelse. Andra kapitlet liksom zoomar in på ett antal betydelsefulla detaljer som behandlas mer översiktligt i första kapitlets slutavsnitt.

Tonfallet i de två kapitlen är sinsemellan olika. I första kapitlet bockar Gud av sitt beting dag för dag av framgångsrik skapelse och noterar i protokollet att det senaste dagsverket fungerar felfritt: ”det varde ljus och Gud såg att ljuset var gott”, ”vattensamlingen kallade han hav och Gud såg att det var gott”, han skapade solen ”och det skedde så”, han frambringade levande arter ”och det skedde så”. Allt går som på räls, läsaren får en känsla av att Gud gjort det förut och visste hur det skulle gå till.

Sedan kommer andra kapitlet, där det i stället resoneras och förklaras, till exempel precis hur Gud skapade Adam (av stoft från jorden), hur Edens lustgård var inrättad etc. Här tycks det inte vara känd kunskap som tillämpas med förutsett resultat; här beskrivs ett experiment. Sedan kommer tredje kapitlet om syndafallet,

varigenom ett oväntat fel i människan avslöjas och Gud tvingas vidta åtgärder.

Vi lockas att dra slutsatsen att hela skapelsen, förutom människan, var färdigexperimenterad och klar när berättelsen inleds, medan människan är en betaversion.¹⁴ Det är i detta drama Gud och mänskligheten existerar: till skillnad från den övriga skapelsen är människan, liksom Gud, felbar. Hur människan hanterat detta dilemma framgår av historien. Den här skriften handlar om hur Gud, å sin sida, jobbat med frågan.

Utvisningen

9. I mitten av Edens lustgård stod kunskapens träd. Där stod också livets träd. Man anar att träden har något med varandra att göra, och det har de också.

Gud tillhöll Adam och Eva att inte äta av kunskapens träd. Om de bröt mot förbudet skulle de "döden dö". Något förbud mot att äta från livets träd framfördes inte, antagligen eftersom de redan var odödliga (annars vore ju den dödlighet de fick som straff för äppelätandet inget straff).

Att "döden dö" betyder alltså inte att omedelbart avlida genom förgiftning, blixtnedslag, hjärtinfarkt, kniv i ryggen eller av något annat plötsligt skäl, utan att förlora sin odödlighet. Det framgår av att Gud, som för-

¹⁴ Denna tolkning stämmer i och för sig inte med en passus i första kapitlet där Gud i sista versen förklarar sig nöjd med hela skapelsen, inklusive människan. Å andra sidan undrar man om han inte, som så många andra stolta konstruktörer, tog ut framgången lite i förskott; han visste ju vid det laget inte att människan skulle svika honom så fort hon fick en chans.

klarat att människorna skulle dö om de åt av den förbjudna frukten, i stället för att omedelbart efter syndafallet ta Adam och Eva av daga, förvisade dem till denna världens jämmerdal. Innan de så småningom faktiskt dog fick de leva ett långt liv med barn och allt.

När sedan syndafallet var ett faktum och Gud ilsket utvisat människorna ur lustgården kom han med följande märkvärdiga yttrande: "Se, mannen har blivit såsom en av oss, så att han förstår vad gott och ont är. Må han nu icke räcka ut sin hand och taga jämväl av livets träd och äta, och så leva evinnerligen."¹⁵ Sedan placerade han kerubimer, en sorts änglar, och ljungande svärd vid lustgårdens entré för att förhindra människorna att komma tillbaka och mumsa på livets träd.

Några teologiska problem

Detta tål att tänka på. Mycket förefaller obegripligt vid första påseende:

- Varför förbjöd Gud människorna att äta av kunskapens träd och därmed skaffa sig ett förstånd och bli mer lika Gud själv? Han hade ju ändå skapat dem till sin avbild. Varför medvetet begränsa deras kompetens?¹⁶

¹⁵ 1 Mos. 3:22

¹⁶ Bara en liten detalj om den fria viljan. En del tror att människan fick sin fria vilja genom syndafallet samtidigt som hon fick förståndet och förmågan att skilja mellan gott och ont. Så är det naturligtvis inte. Utan fri vilja hade hon inte kunnat välja att bryta mot Guds förbud. Här ser vi ambivalensen i Guds avsikter: å ena sidan utrustar han människan med en

- När sedan människorna genom olydnad erövrat förståndet, varför var Gud så angelägen att inte låta dem återerövra sin odödlighet genom att äta av livets träd?

Varför inte kunskap?

En första och kanske självklar läsart är att Gud kände sin prestige hotad och straffade människorna för deras uppstudsighet. Gud stod högst upp på rangskalan och utformade reglerna, medan människan existerade en bit längre ned och skulle lyda. Gud var en lärare, domare och fader som utfärdade straff för förseelser i syfte att människorna skulle lära sig att veta hut. Genom att vidta långtgående åtgärder till skydd av kunskapens träd ville han svartsjukt säkerställa att människan inte blev en jämlike med honom själv. Normala härskarfasoner, kort sagt.

Denna tankegång är inte främmande för Bibeln. Den ligger bakom ormens tal till Eva: Ni kommer inte alls att dö om ni äter av frukten, det är inte det Gud bekymrar sig över, han gillar bara inte att ni blir som han: "...men Gud vet, att när I äten därav, skola edra ögon öppnas, så att I bliven såsom Gud...".¹⁷ Om

fri vilja som gör det möjligt för henne att trotsa hans förbud, å den andra inrättar han förbud som han inser, eller borde inse, att hon kan bryta mot. Sannolikt trodde han aldrig att det skulle gå som det gick, men när han skapat människan till sin kopia fick han skylla sig själv.

¹⁷ 1 Mos. 3:5 Den som till äventyrs har svårigheter med en talande orm kan i stället ta till sig Koranens beskrivning av händelsen. I sura 15:28, 29 säger Allah följande till änglarna: "Jag skall skapa människan av ljudande krukmarler, av formbar gyttja, och när Jag har format henne och andats

Gud tänker med så föga omtanke på er, antydde ormen, kan ni strunta i honom, så käka på bara!

Men i så fall, om han skulle behöva känna sig hotad av sin avbild, varför hade han över huvud taget besvärat sig med att skapa en kopia av sig själv? Och om han nu trots allt kände sig hotad varför inte bara delete människan och återkomma med en förbättrad konstruktion, Människan 2.0? Jobbigt kanske, men om nu Gud tyckte så illa om att människan utmanade honom vore det väl bäst att stämma i bäcken?

Eftersom nu Gud faktiskt hade skapat människan till sin avbild och eftersom han faktiskt inte tog henne tillbaka till ritbordet efter syndafallet så måste det finnas en annan förklaring. Föreställningen om att Guds kunskapsförbud motiverats av maktbegär är bara ett elakt påhitt.

I själva verket gillar nog Gud att ha med människor att göra. Hundar, katter och trädgårdsväxter i all ära, men de flesta föräldrar tycker att det är roligare med egna barn, även om dessa tidvis är besvärliga. Om kopiorna ser saken på det sättet, kan man då inte förvänta sig att Originalen också gör det? Gud hade inte behövt göra några kopior alls. Han kunde ha nöjt sig med att skapa växter, insekter och andra djur. Men han ville troligen ha lite stimulans som de oskäligen

in i henne något av Min ande, fall då ned på era ansikten inför henne!" Men ängeln Iblis vägrade att falla på marken inför människan, varvid Allah förbannade Iblis. Iblis blev Djävulen, den fallne ängeln, som intill uppståndelsens dag ska försöka förföra människorna. Iblis inledde sin karriär med att lura människan att äta av frukten i lustgården.

livsformerna inte erbjuder.¹⁸ Det är inte människans förkovran och framgång som irriterar Gud, utan hennes olydnad och ondska, kort sagt hennes ovilja eller oförmåga att vidareutveckla sig själv i syfte att återerövra lustgården.

Vi måste kort sagt utgå från att Gud faktiskt älskar människorna – eller i varje fall de människor som visar sig värdiga. Han vill att vi ska ha det bra, att vi ska slippa lida, att vi ska leva i samma lycka som skapelsens övriga varelser och organismer. Hans mål är människornas återinträde i Eden.

När människan fick förståndet försvann hennes lycka. Gud visste att omedvetenhet är en förutsättning för lycka, i varje fall för den som hamnat utanför paradiset. Endast omedvetenhetens eller verklighetsflyktens rus gör tillvaron dräglig för den som lever i jämmerdalen. Gud visste att kunskapen, reflektionen, fantasin och sanningssökandet inte skulle göra människorna lyckliga utan i stället uppenbara tillvarons defekter för dem.

Djur lider inte annat än tillfälligt och akut. Djur och växter är inte medvetna om sin dödlighet. Medvetandet, fantasin och reflektionsförmågan låter däremot människorna konstruera en bild av den fulländade tillvaron och jämföra detta paradiset med den ynkliga existens i vilken de framläpar sina liv. Allt annat lidande

¹⁸ Eller som Pico della Mirandola såg det: genom projektet Människan utmanade Gud sig själv. Kunde han tänka ut och förverkliga en varelse, som inte liksom djuren och växterna var färdig, utan i stället skulle driva sin egen skapelseprocess vidare mot en allt större fullkomning?

än de mest akuta plågorna har sin grund i medvetenheten och förståndet.¹⁹

Detta insåg Gud. Var det så underligt att han av kärlek försökte sig på det fåfänga experimentet att skydda människorna från det tveeggade förståndet? Kanske tänkte han så här: "Jag ska låta den kalken gå ifrån dem. Det är inte min sak att döma dem till medvetenhet och därmed till lidande. Om de prompt vill kasta sig ut i förnuftets jämmerdal så får det bli deras eget beslut som de fattar tvärt emot mina uttryckliga order."

Det här är tyvärr rätt komplicerat. Varför skapade inte Gud människan med förnuft och med placering i paradiset redan från början? Då hade både han och människan sluppit den långa resa som beskrivs i den här skriften. Den enda rimliga förklaringen är att han inte ville ge människan hennes gudomlighet gratis; han ville att hon skulle förtjäna den genom att utveckla sig själv.

Men varför då ta omvägen över Edens lustgård? Han kunde ju ha skapat henne med förnuft och placerat henne i jämmerdalen från start. Kanske var det faktiskt så han gjorde! – för att därefter hitta på berättelsen om lustgården i syfte att ge människan en fingervisning om hennes kallelse: "Från paradiset är du kommen och dit kan du ta dig tillbaka." I vilket fall gav Gud människorna anledning att längta tillbaka till ett

¹⁹ Eller som Predikaren så enkelt och elegant uttrycker det: "Ty där mycken vishet är, där är mycken grämelse; och den som förökar sin insikt, han förökar sin grämelse." (1:18)

lyckligt urhem och inge dem tanken att de själva kunde återskapa det.

Varför inte odödlighet?

Medvetandet skapar insikten om den mänskliga tillvarons ändlighet. Kunskapen tar ifrån människan hennes föreställning om evigt liv. Djuren oroar sig inte för döden, de vet inte ens om att den väntar dem. Men tänk nu om de nya, förnuftiga människorna skulle få evigt liv! Evigt liv utanför lustgården är en förbannelse, Ahasverus förbannelse, den vandrande juden som blev dömd att inte få smaka döden förrän efter Jesu återkomst.²⁰ Vem vill leva ett evigt liv i jämmerdalen? Vi måste utgå från att det var av barmhärtighet som Gud skyddade människorna från det eviga livet på jorden. Därför såg Gud till att människan inte fick äta från livets träd.

10. Av kärlek och godhet försöker Gud alltså först skydda människorna mot förståndet. När han misslyckas med detta räddar han dem från det eviga livet. Därmed är den verkliga världen inrättad. Ouvertyren är slut. Nu börjar dramat.
11. Människornas historia beskriver hur folk och riken organiserat sig för att så gott det går slå ihjäl grannarna och stjäla deras tillhörigheter, hur de åstadkommit olika

²⁰ Ahasverus fick sin dom i Matt. 16:28: "Sannerligen säger jag eder: Bland dem som här stå finnas några som icke skola smaka döden, förrän de få se Människosonen komma..."

framsteg för att lindra sina plågor och för att med större kraft kunna bekämpa sin nästa, hur de funderat över tillvaron för att i sitt eget sinne försöka skapa någon reson i allt det obegripliga. Inte minst har de kontemplerat sambandet mellan Gud och sitt eget lidande, för det mesta med någon variant av ett antal extrema attityder:

- antingen att Gud är god och allsmäktig och att lidandet är hans sätt att straffa människorna för deras synder
- eller att Gud är god och allsmäktig och lidandet på något vis är nyttigt för människorna
- eller att Gud är allsmäktig och struntar i människorna och att han därför är en ond varelse
- eller att Gud kanske har goda avsikter men saknar makt
- eller också att han egentligen inte finns.

12. I denna skrift ska Guds bevekelsegrunder och metoder tolkas. För att begripa måste man – i tillägg till ovanstående redogörelse för Guds karaktär – inse följande:

- Guds konkreta mål för människan får man lista sig till. Vi vet att han placerade Adam och Eva i Edens lustgård att ”bruka och bevara”. Det var alltså där

han tyckte att människorna skulle vistas, vilket bevisas av att det var där han placerade dem från början.

Edens lustgård erbjöd rimligtvis en behaglig tillvaro. Detta framgår inte i klartext, men man kan dra den slutsatsen av beskrivningen av de plågor som skulle drabba människorna när de förvisades från paradiset: kvinnan skulle få utstå stora vedermödor när hon blev havande och skulle med smärta föda sina barn; marken skulle vara "förbannad" för den jordbrukande mannen som med "vedermöda" skulle bruka den och i sitt "anletes svett" äta sitt bröd tills han dog.

Sammanfattningsvis innebar förvisningen från lustgården att människorna dömdes till ett liv i lidande och slit. Guds djupaste önskan är att människorna ska slippa lidandet och slitet och återinträda i lustgården. Återinträdet i lustgården är tecknet på att Gud – och vi människor, såklart! – lyckats. Då har vi nått målet i mänsklighetens inledande maratonlopp och ett nytt slags liv kan ta sin början.

- Gud älskar alltså människan och tar det där med avbild på allvar. Han vill att människan ska bli som han. Han vill att hon ska leva i det paradiset han ställer i utsikt åt henne. Men han åtar sig inte att själv lösa människans problem. Det är hennes egen uppgift.

Här ligger den mänskliga existensens fundamentala utmaning och möjlighet. Gud erbjuder oss att av egen kraft erövra vår lycka. Erbjudandet är inte

att han ska göra det åt oss, utan att vi ska göra det själva. Om han gjort det åt oss hade vi inte varit människor, utan någon annan art, djur, växt eller ängel.

I den mån Gud varit grym mot människan är det just i detta avseende. Kanske hade hon hellre velat vara något slags lägre stående art, men så blev det inte. Om någon tycker detta var ogint av Gud må han ha en poäng, men den lämnas utan avseende här.

Var finns paradiset?

Precis vad återinträdet i lustgården ska betyda är inte entydigt. Minst tre tolkningar presenterar sig (med bortseende från ändrade förhållanden efter yttersta domen²¹):

- a) Lustgården (eller paradiset, frälsningen, Eden, himlen eller gudsriket, som här ska användas som synonyma begrepp) endast efter döden och bara för de värdiga.

²¹ Vad som då gäller formuleras klart av Jesus: Det är "med himmelriket, såsom när en not kastas i havet och samlar tillhopa fiskar av alla slag. När den så bliver full, drager man upp den på stranden och sätter sig ned och samlar de goda i käril, men de dåliga kastar man bort. Så skall det ock ske vid tidens ände: änglarna skola gå ut och skilja de onda från de rättfärdiga och kasta dem i den brinnande ugnen; där skall vara grät och tandagnisslan." (Matt. 13:47 – 50) Hela idén om världens snara undergång och upprättandet av ett nytt Gudsrike anses dock, som ovan påpekats, av modern Jesus-forskning sakna grund i evangelierna. De få uttalanden härom som evangelisterna lagt i Jesu mun, till exempel det just angivna, betraktas som icke-autentiska.

- b) Lustgården redan i jordelivet för alla.
- c) Båda två, alltså lustgården i jordelivet för alla och himlen efter döden (eventuellt bara för de värdiga).

Till skillnad från Bibeln är Koranen glasklar. Där gäller alternativ a). Gång på gång refererar Muhammed till "trädgårdar med bäckar", vilket betyder paradiset. Där ska de troende få tillbringa evigheten efter sin död: "Gud har köpt de troendes liv och pengar i utbyte mot Paradiset. Följaktligen kämpar de för Guds sak, villiga att döda och dödas. Sådant är hans sanningsenliga löfte... Ni ska glädjas över ett sådant utbyte. Detta är den största triumfen."²²

Bibeln är som sagt mindre tydlig. Paulus tycks göra sig till tolk för alternativ a). Men den som försöker få någon rätsida på Guds avsikter måste nog

²² Sura 9:111 Efter syndafallet säger Allah följande till människorna – mannen heter Adam, men kvinnan verkar inte ha behövt något namn - i sura 7: 23, 24: "Ned alla! Fiender skall ni vara inbördes. På jorden skall ni under en tid ha er boning och er nödortftiga försörjning. Där skall ni leva och där skall ni dö och ur denna skall ni kallas att stiga fram." Här finns inget utrymme för ett paradiset i jordelivet. Koranen är därför mycket upptagen med frågan om förhållandena i himlen och helvetet och vem som ska hamna var.

Dessa platser beskrivs ganska detaljerat. Till exempel visar det sig att de ligger så nära varandra att invånarna på ömse håll kan betrakta vad som pågår på det andra stället och till och med föra samtal: "En mur skall skilja de båda [grupperna] åt... Och de som hade både insikt och urskillning skall ropa till dem som de igenkänner på deras kännetecken [som förnekare]... Och de vars arvedel är Elden skall ropa till dem som stigit in i

dra slutsatsen att b) eller c) stämmer bättre. Det finns minst tre skäl till det.

För det första ansåg Gud från början – eller i varje fall från dag 6 – att människan hörde hemma i lustgården. För hennes olydnad förvisade han henne till denna världen, där hon till hans förtret fortsatte att synda. Men om hon nu slutar att synda, vilket han oupphörligen manar henne till, ska hon då inte få en chans att återvända till lustgården? Har hans enda – i och för sig inte så dåliga – argument för gott uppförande blivit en plats i himlen efter döden? Ska han straffa människosläktet med jämmerdalen i evighet hur vi än anstränger oss? Vad vore det för mening att skapa människan för ett liv i plågor? Om Gud verkligen älskar människorna, varför då i all evighet (eller i varje fall fram till den yttersta dagen) skicka nya årskullar till jorden för att a) plågas, b) ge Gud en massa besvär och oro samt c) upptäcka att några enskilda välmeriterade personer efter döden

paradiset: 'Håll litet vatten över oss eller något av det som Gud har skänkt er!' De skall svara: 'Bådadera har Gud nekat dem som avvisade tron.'" (sura 7:48, 50)

(Denna föreställning om himlens och helvetets geografi återkommer hos kyrkofadern Thomas Aquinas, som 600 år efter Muhammed i sin skrift *Summa Theologica* förklarar att "helgonen kommer att njuta desto mer av sin salighet och av Guds nåd när de betraktar de förtappades bestraffningar i helvetet".)

Ibland lockar Allah med jungfrur i paradiset: "Gud har [slutit ett avtal] med de troende, enligt vilket Han i utbyte för deras liv och egendom lovar dem paradiset; de kämpar för Guds sak och dödar eller dödas... Och [deras] hustrur skall vara med dem i dessa [lustgårdar], renade från [all jordisk] orenlighet, och där skall de förbli till evig tid." I <http://www.islamicproductions.com/Swedish/translation.html> står det "rena -

får komma till himlen och göra Gud sällskap. Det känns varken genomtänkt eller rättvist.

Det andra vägande skälet är att Gud – med tanke på de enorma krav han ställer på människorna, framför allt i den andra strategin (se nedan) – måste ha haft något mer än belöning i himlen i åtanke. Jesus begär att människorna ska lyfta sig i håret på ett sätt som, kan man tänka sig, verkligen skulle kunna utplåna lidandet. Varför ställa dessa krav på människorna om Gud inte hade räknat med att lidandet verkligen kunde upphävas? Om detta inte varit avsikten hade han ju i stället, liksom Allah, kunnat tona ned kraven och lockat fler anhängare.²³

Det tredje skälet är att det faktiskt står så i Bibeln. Innan människorna genom sin förstökelse och

makar”. Zetterstéen använder beskrivningar som ”jungfrur med blyga blickar” och ”mörkögda tärnor” (sura 9:111 respektive 2:25). Även Bernström tar ibland ut svängarna: ”och hos dem skall vara oskuldsfulla kvinnor, med blygt sänkta blickar, evigt unga som de själva” (sura 38:52).

I tillägg till bäckarna och jungfrurna ska paradisborna enligt Koranen åtnjuta ”armband av guld och pärlor och klä sig i dräkter av siden” enligt sura 35:33. Vidare kommer enligt sura 37:45 ”en skål [att] bäras runt från en ren källa” och dessutom ska de enligt sura 38:42 erbjudas ”alla frukter [som de har lust till]”.

För en nutida bedömare verkar paradiset löften inte särskilt märkvärdiga (jungfrurna lämnar vi utanför). Armband köps numera av vem som helst som har lust, sidenkläder finns på H & M, rent vatten har vi i kranarna och det finns hur mycket frukt som helst i närmaste ICA-butik. Poängen med denna observation är a) att en existens där den sortens i nutida ögon rätt ordinära glädjämnen betraktas som paradisiska i sanning måste ha varit en jämmerdal och b) att vi idag kommit en bra bit på vägen mot Edens lustgård.

²³ Koranens krav begränsar sina krav till de fem pelarna eller plikterna: trosbekännelsen, bönen, allmosan, fastan och valfärden, eller som det

syndfullhet hade fått Gud att misströsta om sin första strategi bestämde han sig för att visa dem vägen till ett liv utan plågor och elände: "Jag har nogsam sett mitt folks betryck i Egypten, och jag har hört huru de ropa över sina plågare; jag vet vad de måste lida. Därför har jag stigit ned för att rädda dem ur egyptiernas våld och föra dem från det landet upp till ett gott och rymligt land, ett land som flyter av mjölk och honung".²⁴

Enda haken var att detta land redan beboddes av ett antal kananéer, hetiter, amoréer, perisséer, hivéer och jebuséer som Guds folk måste slå hjäl för att komma i besittning av mjölken och honungen. Det verkar inte som om Guds plan gick i lås.

Även i Uppenbarelseboken flaggas det för ett himmelrike i jordelivet: "Och jag hörde en stark röst

beskrivs i tjugotredje suran – som heter just "De troende" – verserna 1 – 11: "Det skall gå de troende väl i händer; de som ber med ödmjukt sinne, som drar sig undan när de hör lättsinnigt tal, som gör en insats för hjälpen till de behövande, som håller sina begär i styr med någon annan än sina hustrur eller dem som de rättmätigt besitter (ett modernt sätt att beskriva vad Zettersteen kallade slavar; författarens anmärkning) – inget klander kan riktas mot dem, men de som går längre är syndare – och som troget fullgör sina förtroendeuppdrag och uppfyller sina löften och som slår vakt om bönen. De är arvtagarna, som skall ta paradiset i arv och där skall förbli till evig tid."

Profeten Muhammed beviljades för övrigt en särskilt förmånlig äktenskapslag. Av sura 33:50 framgår att han fått dispens från det stränga tvånget att hålla sig till fruarna och slaverna. Han tillerkändes ett privilegium, "en rätt som tillkommer dig ensam med uteslutande av [andra] troende", nämligen rätten att ha sex med sina kusiner samt med varje annan troende kvinna som "vill skänka Profeten sin hand". Övriga troendes rättigheter hade Allah som sagt redan fastställt, "[detta klargör Vi] för att befria dig (Muhammed; författarens anmärkning) från alla bekymmer. Gud är ständigt förlåtande, barmhärtig."

från tronen säga: 'Se, nu står Guds tabernakel bland människorna, och han skall bo ibland dem, och de skola vara hans folk; ja, Gud själv skall vara hos dem och skall avtorka alla tårar från deras ögon. Och döden skall icke mer vara till, och ingen sorg eller klagan eller plåga skall vara mer; ty det som förr var är nu förgånget.' Och han som satt på tronen sade: 'Se, jag gör allting nytt.'²⁵

Också Jesus säger det, till exempel så här: "Och han är en Gud icke för döda, utan för levande..."²⁶ Och så här: "Sannerligen säger jag eder: Ingen som för min och evangelii skull har övergivit hus, eller bröder eller systrar, eller moder eller fader, eller barn, eller jordagods, ingen sådan finnes, som icke skall få hundrafalt igen: redan här i tiden hus, och bröder

Ett intressant exempel på kravnivån i de båda religionerna ges av liknelsen om kamelen och nålsögat som förekommer i både Bibeln och Koranen. Jesus säger: "Det är lättare för en kamel att komma igenom ett nålsöga, än för den som är rik att komma in i Guds rike." (Mark. 10:25). Allah säger: "Himlens portar skall förbli stängda för dem som påstår att Våra budskap är lögn och högmodigt vänder sig ifrån dem; det blir inte lättare för dem att komma in i paradiset än för ett rep att tränga igenom ett nålsöga..." (7:40)

För Muhammed räcker det alltså med att de troende inte förkastar budskapet för att de ska beviljas inträde i paradiset, medan Jesus bland annat kräver att hans anhängare ska ge bort alla sina pengar. (Observera att Bernström, till skillnad från andra koran- och bibelöversättare, tagit fasta på att "kamel" enligt många bedömare är en felöversättning av "slaget rep".)

²⁴ 2 Mos. 3:7, 8

²⁵ Upp. 21:3 – 5 Uppenbarelseboken utgår från att initiativet till och genomförandet av detta underbara åligger Gud medan denna skrift bygger på tanken att Gud lagt ansvaret på oss människor.

²⁶ Luk. 20:38

och systrar, och mödrar och barn, och jordagods... ”²⁷

Predikaren har sin egen vinkel på frågan. Han tror inte så mycket på ett liv efter döden: ”... i dödsriket, dit du går, kan man icke verka eller tänka, där finnes ingen insikt eller vishet.”²⁸ Ej heller tror han att det finns någon anledning att hoppas på att anständighet ska ge individuell belöning i jordelivet: ”En fäfånglighet, som händer här på jorden, är det, att rättfärdiga finnas, vilka det går, såsom hade de gjort de ogudaktigas gärningar, och att ogudaktiga finnas, vilka det går, såsom hade de gjort de rättfärdigas gärningar.”²⁹ Likväl är kvintessensen av hans livsvisdom ”Frukta Gud och håll hans bud, ty det hör alla människor till”. Om efterlevnaden av buden inte har att göra med någon belöning efter döden och ej heller individuell belöning i jordelivet återstår bara kollektiv frälsning i denna världen.³⁰

- Det gemensamma målet för Guds tre strategier har således varit att människorna skulle återinstalleras i

²⁷ Mark. 10:29, 30

²⁸ Pred. 9:10

²⁹ 8:14

³⁰ 12:13 Att Jesus tänkt sig frälsning i jordelivet snarare än efter en eventuell uppståndelse stämmer bra med modern Jesus-forskning, som tar avstånd från den ”apokalyptiske” Jesus, det vill säga föreställningen att Jesus utgick från att världen måste gå under innan himmelriket kunde uppstå. ”Det finns ingen bra anledning att sätta likhetstecken mellan Gudsrikets ankomst och världens slut”, skriver forskaren Marcus Borg. ”Jesus proklamerade inte slutet på den normala historien”. /

Edens lustgård under sin livstid, att lidandet och plågorna skulle upphävas, att allt skulle gå tillbaka till Guds ursprungliga plan med skapelsen. Guds avsikter är djärvare än människorna velat fatta; kanske är det därför det tagit så lång tid att förverkliga dem.

- Det förefaller också klart att människornas återtag till lustgården måste vara en kollektiv resa. Det handlar om att arten, inte enskilda individer, ska förverkliga sin gudagivna potential. För att arten ska lyckas med detta krävs rimligen att en så stor andel av människorna kvalificerar sig enligt de olika strategiernas krav att en kritisk massa bildas och mänskligheten kan blåsa avgång mot paradiset.³¹
- Guds problem är följande: hur ska han få upp människorna på spåret mot lustgården? Han vill alltså inte själv uttradera lidandet i världen och därmed göra människan till viljes. Han vill att hon ska bevisa sin potential genom att göra det själv. Precis! Han vill

(<http://theologytoday.ptsem.edu/oct1988/v45-3-article2.htm>). Jesus hade alltså tänkt sig Gudsriket här och nu, precis det som argumenteras i den här skriften.

³¹ Denna tanke på universell eller kollektiv, till skillnad från individuell, frälsning hade stöd bland åtskilliga tidiga kyrkofäder, till exempel Origenes (185 – 284) och Maximus Bekännaren (580 – 662). Origenes var helt på det klara med behovet av en kritisk massa. För att den kollektiva frälsningen – *apokatastasis*, tanken att världen skulle kunna återställas till den ursprungliga ordning Gud hade tänkt sig – skulle kunna inträffa krävdes inte bara att den kristna kärnan engagerade sig, utan även att ett tillräckligt antal utomstående kom till tro. Fram till dess fick mänskligheten hållas i lidandets väntsal.

att människan av egen kraft ska utplåna lidandet, sjukdomarna, eländet, orättvisan, olyckan, kort sagt alla tillvarons defekter.

För varje dag som vi misslyckas sörjer Gud. Men vad ska han göra? Om han löser våra problem åt oss får vi inte en chans att leva upp till det löfte och den utmaning han gett oss. Om han gör oss till viljes i våra böner förnekar han oss.

- Gud sörjer över människornas lidande vare sig lidandet är resultatet av ett straff han själv utdömt eller av något annat. Människornas lidande är Guds lidande. Ju mer människorna framhärdar i sin oförmåga att ta sig tillbaka till paradiset, desto värre känns det för Gud. Han vändas som föräldrarna till vanartiga och olyckliga barn. Han kan inte strunta i människorna, utan måste hela tiden vässa sitt skarpsinne för att med lock och pock förmå oss att vilja välja att vandra mot paradiset.
- Vilken metod ska han då tillämpa? Tre gånger har han utarbetat och iscensatt olika strategier för människans frälsning. Den första strategin redovisas i Gamla Testamentet. Den andra strategin lanseras genom Nya Testamentet. Den tredje strategin beskrivs här; något som tidigare uppträtt som idéhistoria avslöjas som Guds medvetna och genomtänkta plan. Strategierna är experiment som gradvis blir alltmer sofistikerade. Som sagt: Gud lär sig och förbättrar sina metoder.

Hur Gud gjorde

13. Sammanfattningsvis: Gud skapade människorna till sin avbild, men människorna var inte, som änglarna (Guds söner) och sedermera Jesus, av gudomlig värdighet³². Människans särdrag var att hon hade en oförverkligad potential att utveckla sig själv till en alltmer perfekt avbild av Gud. Detta måste hon göra av egen kraft. Men hur skulle Gud få människorna att inse och acceptera sin potential och försöka förverkliga sina möjligheter?

Så här gjorde Gud: han skapade lidandet och hoppet om frälsning för att ge människorna rejäla incitament – såväl piska som morot – att hantera sin situation. Vidare ansträngde han sig för att förmå människorna att inse att han inte tänkte bjuda på frälsningen. Den skulle människorna åstadkomma av egen kraft. Genom att iscensätta tre genom tiderna gradvis förfinade strategier för återinträde i paradiset tipsade han, avslutningsvis, människorna om hur de kunde ta sig tillbaka till Edens lustgård. Sedan höll han tummarna.

³² Jodå, Gud hade faktiskt gudomliga söner som till och med beblandade sig med människorna: "Då nu människorna begynte föröka sig på jorden och döttrar föddes åt dem sågo Guds söner att människornas döttrar voro fagra, och de togo till hustrur dem som de funno mest behag i." (1 Mos. 6:1, 2)

Den första strategin: avel

14. Man hade kunnat tro att människorna, efter förvisningen från lustgården, skulle göra bättring. När de nu fått ett så kännbart straff för en enda liten regelöverträdelse borde de begripa, kan man tycka, att inte fortsättningsvis göra Gud förtretad. De borde ha förstått att lyda Gud.

Men så blev det inte. Adam och Eva fick sönerna Kain och Abel. Kain dräpte Abel. Därefter förökade sig människorna och blev allt ondare: "Herren såg att människornas ondska var stor på jorden och ... deras hjärtans alla uppsåt och tankar (voro) beständigt allenast onda"³³.

15. Gud tappade snart lusten och började misströsta om människan för hennes uppstudsighet. Han beslöt att förinta henne, och inte bara henne, utan även den övriga skapelsen, som han tidigare funnit god: "Människorna, som jag skapade, vill jag utplåna från jorden, ja, både människor och fyrfotadjur och kräldjur och himmelens fåglar; ty jag ångrar, att jag har gjort dem."³⁴

³³ 1 Mos. 6:5

³⁴ 1 Mos 6:7

Gud får en idé

16. Men något kom emellan. En människa, Noa, hade funnit nåd för Guds ögon. Det kanske finns en chans, tänkte Gud, att jag inte behöver utplåna hela alltet. Möjligen räcker det med att jag skär bort det ruttna och låter det goda leva vidare. "Jag har beslutit att göra ände på allt kött", sa Gud till Noa, "ty jorden är uppfylld av våld som de öva; se, jag vill fördärva dem"³⁵.

Dock skulle Noa och hans släkt få leva, och dessutom en hane och en hona av varje art. Noa byggde en båt och fyllde den med alla dem som benådats undan den stora avrättningen. Därefter dränkte Gud resten genom att låta jorden översvämmas.³⁶

³⁵ 1 Mos. 6:13 Enligt Koranen kom inspirationen från Noa. Gud hade bett Noa att hota folket med hemska straff för dess synder, men folket tycker att Noas ord är trams. De sätter "fingrarna i öronen och sveper kläderna tätare om sig, och de förskansar sig i envishet och högmod". (sura 71:7)

Mot bakgrund av dessa erfarenheter rekommenderar Noa Allah att förinta människorna: "Herre! Låt ingen av dem som förnekar sanningen bli kvar på jorden; om Du låter dem bli kvar, kommer de att leda Dina tjänare vilse och de kan inte lämna i arv annat än sedligt fördärv och gudlöshet." (sura 71:26, 27)

³⁶ Här finns mycket att tänka på. De överlevande människorna blev individuellt utvalda, men så icke djuren. Där räckte det med att slumpa fram en hona och en hane av varje sort. Varför fick inte de övriga djuren leva vidare? De hade ju inte gjort något ont.

Troligen berodde det på den valda utplåningsmetoden, dränkning. För att undslippa syndafloden måste man ha en båt, men hur skulle man kunna bygga en båt som var stor nog att rymma alla existerande djur? Den lösning Gud fann på var praktisk: genom att ta med ett par av varje sort kunde djuren föröka sig själva och Gud slapp omskapa djurriket.

Men varför valde han då inte att endast döda de onda människor han ville åt och låta de oskäligen djuren leva vidare? Senare ställde sig Gud just den frågan och fick dåligt samvete för att han haft ihjäl djuren och förstört jorden i stället för att nöja sig med att förinta människorna: "Jag skall

17. Här har Gud definierat och för första gången brukat den strategi han sedan konsekvent följer under hela Gamla Testamentet: artförädling genom avel. Det är samma metod som människan följt i alla tider – och fortfarande följer – när det gäller att få fram bra hästar, hundar, äpplen, ris och alla andra arter som behöver förbättras. Man behåller de goda exemplaren och utrotar de dåliga³⁷, man låter den goda honan para sig med den gode hannen och avlar på så vis fram ett släkte som har de önskade egenskaperna.³⁸ Det är först i modern tid och med genmanipulationen som människan utvecklat en delvis annorlunda metod att förädla arter.

härefter icke mer förbanna marken för människans skull, eftersom ju människans hjärtas uppsåt är ont allt ifrån ungdomen. Och jag skall härefter icke mer dräpa allt levande, såsom jag nu gjort” (1 Mos 8:21).

Återigen konstaterar vi att Gud är ett reflekterande, experimenterande och felbart väsen. Bibeln är obegriplig om man inte accepterar att Gud lär sig av sina misstag och utvecklas.

³⁷ Allah instämmer helt och fullt: ”Hur många släkten har Vi inte låtit gå under efter Noas tid!” (sura 17:17)

³⁸ Märkvärdigt nog påminner Guds metod om Darwins naturliga urval, som beskrevs så här av Darwin själv: Det ”naturliga urvalet undersöker dagligen och stundligen i hela världen varje avvikelse, om än aldrig så liten, och förkastar det som är dåligt, och bevarar och förmerar allt som är gott, och arbetar tyst och okänsligt för att när som helst och var som helst, då tillfälle uppstår, förbättra varje enskild organism” (enligt citat i Dawkins, Richard, *The God Delusion*, 2006).

Lite förbluffad blir man när man konstaterar att den världsberömda gudsförnekaren Dawkins ägnar sidor av förakt mot den första strategins Gud för hans brutala metoder, men samtidigt hyllar det naturliga urvalet, som inte precis är mindre hänsynslöst.

Utvikning om Babels torn

18. Den som förstår Guds strategi kan också tolka historien om Babels torn. Människorna sade "Kom låt oss bygga... ett torn, vars spets räcker upp i himmelen, och så göra oss ett namn". Gud var inte förtjust och beslöt att ingripa mot bygget: "... detta är deras första tilltag; härefter skall intet bliva dem omöjligt... Välan, låt oss stiga ditned och förbistra deras tungomål, så att den ene icke förstår den andres tungomål."³⁹ När människorna inte längre kunde prata med varandra upphörde naturligtvis tornbygget – hur ska man kunna samarbeta med någon om man inte förstår vad han säger? – och människorna spred sig över jorden.

Varför gillade inte Gud att människorna samarbetade? Det verkar gement. Det är – återigen – som om han räddes konkurrens från människorna, som om han ville förhindra dem från att förverkliga sin potential att göra storverk. Men den tolkningen stämmer inte med att han skapat människorna till sin avbild, att han älskar oss och vill att vi ska slutföra det stora uppdrag han gett oss: att upphäva lidandet och bli lyckliga.

Betänk hans strategi. Den som bedriver hundavel eller förädling av vetesorter vill inte att alla arter ska blanda sig och sammansmälta till en enda. Av samma skäl ville Gud bevara diversiteten hos människorna. Endast med mångfald och olikhet fanns det tillräckligt med genetiskt material för att han framgångsrikt skulle kunna avla fram en ras med de rätta egenskaperna. Om människorna stod tillsammans som en man

³⁹ 1 Mos. 11:3 - 8

blev det svårare för honom att göra separata överenskommelser med enskilda, särskilt lovande individer.⁴⁰

Gud ingår avtal med lovande individer

19. Till exempel med Abram. Gud tar Abram till sitt hjärta för hans lydnads och gudfruktighets skull och vill att hans gener ska spridas över jorden. "Gå... bort till det land som jag skall visa dig", säger Gud till Abram. "Så skall jag göra dig till ett stort folk; jag skall välsigna dig och göra ditt namn stort, och du skall bliva en välsignelse. Och jag skall välsigna dem som välsignar dig, och den som förbannar dig ska jag förbanna, och i dig skola alla släkter på jorden varda välsignade."⁴¹ Mer partisk kan man inte bli. Gud följer inte precis FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna; i sin oändliga godhet bedriver han människoavel och förintar de ovärdiga.

När Abram oroar sig för att han fortfarande vid hög ålder är barnlös säger Gud: "Skåda upp till himmelen och räkna stjärnorna, om du kan räkna dem... Så skall

⁴⁰ Profeten Jesaja förutsåg ett ännu mer elakartat slut för Babel: "Och det skall gå med Babel... likasom när Gud omstörtade Sodom och Gomorra... Hämd ska jag utkräva och ej skona någon människa". (Jes. 13:9 respektive 47:3). Profeten Jeremia manade folk att fly från Babel eftersom Gud tänkte förstöra staden. Å andra sidan menar även han att babelsborna ska utrotas: "Svärd komme... över Babels invånare" (Jer. 50:35).

Som så ofta är budskapet vacklande, å ena sidan vill Gud varna så att människorna kan omvända sig, å den andra vill han utrota dem. Gud håller alltid flera möjligheter öppna innan han slutligt bestämmer sig.

⁴¹ 1 Mos. 12:1-3

din säd bliva.”⁴² I samband därmed bytte Abram namn till Abraham, vilket ska betyda ”fader till många”.

Gud ingick ett förbund med Abraham enligt vilket Gud skulle gynna Abraham och hans avkomma mot att dessa a) höll ”Herrens väg” och utövade ”rättfärdighet och rätt”⁴³ samt b) lät omskära sina gossebarn. Gud sydde helt enkelt upp Abraham med ett avtal som fastlade de ömsesidiga förpliktelsena.

20. Avtalet förnyas då och då, kanske för att Gud vill vara säker på att det inte faller i glömska bland människorna. Dessemellan påminner Gud människorna om de påföljder som kontraktet stipulerar, nämligen:

- Att den som lyder och älskar Gud ska gynnas: ”Så skall du nu veta att Herren din Gud, är den rätte Guden, den trofaste Guden, som håller förbund och bevarar nåd intill tusende led, när man älskar honom och håller hans bud.” Han lovar till och med att dessa människors lidande ska avlyftas dem: ”Och Herren skall avvända dig all krankhet; ingen av Egyptens alla svåra sjukdomar, som du väl känner, ska han lägga på dig; han skall i stället låta dem komma över alla dem som hatar dig.”⁴⁴

Om bara människorna gör som Gud säger kommer allt att bli till det bästa: ”Jag är HERREN, din Gud, den som lär dig, vad nyttigt är, den som leder

⁴² 1 Mos. 15:5

⁴³ 1 Mos. 18:19

⁴⁴ 5 Mos. 7:9 respektive 15

dig på den väg du skall vandra. O att du ville akta på mina bud! Då skulle frid tillflyta dig såsom en ström och din rätt såsom havets böljor”.⁴⁵

- Att den som inte håller måttet ska utrotas: ”... utan förskoning vedergäller och förgör (han) dem som hata honom. Han dröjer icke, när det gäller dem som hata honom; utan förskoning vedergäller han dem.”⁴⁶

Innebörden går inte att missta sig på. De som följer avtalet ska belönas och befrias från åtminstone en avsevärd del av lidandet, de som bryter mot avtalet ska omedelbart straffas. Det måste ha varit svårt för människorna att dra någon annan slutsats än att framgång i livet, åtminstone hälsa, var tecken på Guds välvilliga uppmärksamhet medan olycka var Guds direkta straff. Allt som hände människorna var resultatet av Guds omedelbara intervention och beslut.

De övriga förintas

Lydnaden var fundamental. Om Gud bestämt något fanns varken förhandlingsutrymme eller prutmån. Olydnad bestraffades obevekligen med döden. En man ertappades med att samla ved på sabbatsdagen, då allt arbete var strängeligen förbjudet. ”Och Herren sade...: ’Mannen skall straffas med döden; hela menigheten skall

⁴⁵ Jes. 48:17, 18

⁴⁶ 5 Mos. 7:10

stena honom utanför lägret.”⁴⁷ Det verkar hårt, men om Gud förvisat människorna från lustgården på grund av olydnad kunde han ju inte låta dem återvända så länge de framhårdade i sin ohörsamhet; bättre ta bort de individer som uppenbarligen saknade tillräckligt livskraftiga lydnadsgener.⁴⁸ Det är som när människor avlar hundar: bits de får de inte leva.

Därmed inte sagt att Gud gillade att behöva näpsa människorna: ”Ty icke av villigt hjärta plågar han människornas barn och vållar dem bedrövelse.”⁴⁹

21. Sedan skickade Gud ett svavel- och eldregn på städerna Sodom och Gomorra, där det inte fanns en enda rättfärdig människa utom Lot.⁵⁰ Sådant måste bort.

⁴⁷ 4 Mos. 15:35

⁴⁸ Allah är enig. Syftet är att människorna ska lyda: ”Jag har beslutat att underkastelse under Guds vilja skall vara er religion.” (sura 5:3)

⁴⁹ Klag. 3:33

⁵⁰ Följande är bakgrunden till blitzen mot Sodom. Gud hade på känn att det var något fuffens på gång i staden så han skickade två änglar på inspektion. Efter visst trugande går änglarna med på att bo hemma hos Lot under förrättningen.

På kvällen omringas Lots hus av samtliga män i Sodom som uppenbarligen samfällt har fattat tycke för änglarna: ”Var äro de män som hava kommit till dig i natt? För dem ut till oss, så att vi få känna dem”, sa Sodomens män. (1 Mos. 19:5 Den senaste bibelöversättningen, som är mer rakt på sak, har i stället: ”Skicka ut dem till oss, vi skall ligga med dem.”)

Lot blir förtvivlad över tanken att hans gäster ska skändas och erbjuder männen sina två döttrar, båda oskulder, som alternativ. Men sodomiterna vill inte höra på det örat utan försöker tränga in i huset varpå änglarna slår samtliga med blindhet i avvaktan på stadens förstörelse.

22. När det gäller att förinta dem som inte levde upp till Guds förväntningar tog han ibland hjälp av sina trogna och lät dem göra det smutsiga hantverket. Till exempel var kanaanéerna ett folk med fel genpool som behövde utrotas. Gud beordrade sina utvalda att "giva dem till spillo" när han placerat kanaanéerna i de utvaldas våld. Och det gällde inte bara kanaanéerna. Rent generellt skulle de utvalda utplåna sina fiender: "Och alla de folk som Herren, din Gud, giver i din hand, skall du utrota; du skall icke visa dem någon skonsamhet."⁵¹

Ibland visar Gud rörande omtanke om sina utvalda, som när han tipsar dem att inte slå ihjäl alla fiender på en gång eftersom vilddjuren då skulle kunna få mer att äta och därvid föröka sig, vilket kunde vara farligt för Abrahams säd.⁵²

23. Gud aktade inte för rov att pröva sina utvalda genom utstuderade provokationer. Till exempel beordrar han Abraham att offra sonen Isak och avbryter testet först när Abraham står färdig att sticka kniven i gossen. Gud kunde vara lugn, Abraham var av det rätta virket. Gud kunde rimligen hoppas att de goda egenskaperna skulle gå i arv och att även Abrahams säd var att lita på.

24. Smärre förseelser hos de utvalda kan Gud dock overse med. Abrahams son Isak fick två söner, Jakob och Esau. När Isak på sin skumögda ålders höst skulle välsigna

⁵¹ 5 Mos. 7:2 respektive 16

⁵² 5 Mos. 7:22

den äldste sonen Esau lyckades lillebror Jakob bedra pappan och lura till sig de fördelar som förstfödsrätten skulle ha skänkt hans storebror. Men detta besvärar inte Gud. I en dröm lovar han Jakob att hans (Jakobs) avkomma ska bli talrik som "stoffet på jorden"⁵³. Senare uppenbarar sig Gud för Jakob och säger åt honom att byta namn till Israel och lovar att "ett folk, ja skaror av folk skola komma av dig, och konungar skola utgå från din länd"⁵⁴.

I praktiken såg Gud tydligen inte enbart till rättfärdigheten och omskärelsen när han bedömde sina favoriter. Jakob/Israel var en förslagen och skicklig karl, som kvinnorna älskade och gav många barn och som var framgångsrik i affärer och blev rejält förmögen (ibland med metoder som en nutida, mer känslig betraktare kanske skulle rynka på näsan åt). För Gud var Jakobs/Israels klokhet, begåvning och charm egenskaper som gav honom och hans säd en välförtjänt position i de utvaldas krets.

Jakobs/Israels son Josef ärvde pappans ambition, framåtanda och fördelaktiga utseende. Gud tog honom därför under särskilt beskydd. Bortrövad till Egypten och där kastad i fängelse för påhittade förseelser gjorde han så småningom, med Guds hjälp, en kometkarriär hos Faraon. Den som älskar Gud – och den Gud älskar – får sin belöning.

⁵³ 1 Mos. 28:14

⁵⁴ 1 Mos. 35:11

Etisk rensning

25. Men Gud var inte rasist i bemärkelsen att han älskade sina trogna bara för att de tillhörde Abrahams, Isaks och Josefs avkomma. Det handlar inte i första hand om etnisk, utan etisk rensning. Visserligen hade Abraham och hans efterkommande fått löftet att ärva världen, men inte ovillkorligt och på grund av släktskapet, utan helt enkelt för att de var lyckade, rättfärdiga och troende människor, precis sådana som Gud ville ha dem: "Det var nämligen icke genom lag, som Abraham och hans säd undfick det löftet, att han skulle få världen till arvedel; det var genom rättfärdighet av tro."⁵⁵

26. Rötägg fanns även i de egna leden. Där tvekade inte Gud att klippa till. Vid erövringen av Jeriko, till exempel, hade det beslutats att alla rikedomar skulle tillfalla Gud. Men Akan var olydig. Trots beslutet stal han silver och guld och grävde ned under sitt tält. "Israel har syndat", sa Gud, "de hava överträtt det förbund som jag stadgade för dem; de hava tagit av det tillspillogivna, de hava stulit, de hava ljugit, de hava gömt det bland sitt eget gods."

Det kunde såklart bara sluta på ett sätt. Israels menighet samlade ihop Akan själv, hans söner och döttrar, hans oxar, åsnor och tält och "stenade honom; de brände upp dem i eld och kastade stenar på dem".⁵⁶

⁵⁵ Rom. 4:13

⁵⁶ Jos. 7:11 respektive 25

En annan niding bland Abrahams avkomma var Abimalek. Han dräpte sina bröder, 70 man, med en och samma sten. Strax därefter kastade en kvinna en kvarnsten i huvudet på honom och spräckte hans skalle. Detta tog inte död på honom, men för att det inte skulle sägas att han dräpts av en kvinna beordrade han sin vapendragare att genomborra honom med sitt svärd så att han dog. ”Alltså lät Gud det onda som Abimalek hade gjort mot sin fader, då han dräpte sina sjuttio bröder, komma tillbaka över honom.”⁵⁷

Ibland räckte det inte med att straffa enskilda individer bland det utvalda folket, utan Gud fann det nödvändigt att göra upp med hela etniska subgrupper. En gång hade en levit – tillhörig en av Israels tolv stammar – rest iväg för att hämta hem sin otrogna bihustru, som flytt till sin pappa i Betlehem. På återfärden övervägde leviten att ta nattkvarter i en jebuséstad som paret passerade. Men jebuséerna var inte israeler och mannen beslöt att färdas lite ytterligare för att nå fram till en stad med benjaminiter, en av stammarna. Nu ville det sig inte bättre än att benjaminiterna i kvällningen omringade levitens natthärbärke och bad honom komma ut för att ha lite sex. Leviten var emellertid inte på det humöret utan föreslog att de i stället kunde ta bihustrun. (Man känner igen historien från Sodom.) Först vägrade benjaminiterna att gå med på den lösningen, men när de fann att leviten inte tänkte ge med sig lät de sig nöja med hans fru, som de samfällt våldtog så brutalt hela natten att hon var död när

⁵⁷ Dom. 10:56

leviten morgonen därpå öppnade dörren för att släppa in henne. Det blev för mycket för Gud. Han beordrade de övriga stammarna att skicka en straffexpedition mot benjaminerna som snart var slagna i grunden. Kvinnorna och barnen var döda, bara ett antal män återstod. Därmed hade Gud fått ett problem. Hans avsikt var inte att helt utplåna benjaminerna. Hur skulle de kunna fortleva utan kvinnor? Det löste sig enkelt, ty invånarna i staden Jabes hade vägrat delta i straffexpeditionen, varför allihop dödades utom 400 jungfrur som skänktes till benjaminerna (plus att benjaminerna fick tillåtelse att bortröva de ytterligare kvinnor de behövde från staden Silo under en fest i vingårdarna).⁵⁸

27. Inget är viktigare än lydnaden mot Gud, det är principen. Om det är nödvändigt måste man till och med offra sina nära och kära: "Om någon har en vanartig och uppstudsigt son, som icke lyssnar till sin faders och sin moders ord, och som, fastän de tukta honom, ändå icke hör på dem, så skola hans fader och hans moder taga honom och föra honom ut till de äldste i staden, till stadens port. Och de skola säga till de äldste i staden: 'Denne vår son är vanartig och uppstudsigt och vill icke lyssna till våra ord, utan är en frossare och drinkare.' Då skall allt folket i staden stena honom till döds: du skall skaffa bort ifrån dig vad ont är. Och hela Israel skall höra det och frukta."⁵⁹

⁵⁸ Dom. 19 - 21

⁵⁹ 5 Mos. 21:18 -21

Gud straffar i flera led

28. Att det i grunden handlade om avel, inte normal bestraffning, framgår av att det i allmänhet inte bara är den skyldige, utan också hans avkomma, allt efter förseelsernas art naturligtvis, som utrotas. Baesa, som var konung över Israel, hade gjort "vad ont var i Herrens ögon" och skulle därför förintas tillsammans med sin manliga avkomma. För säkerhets skull beslöt Gud att förinta även Baesas bekanta och deras avkomma. "Därför vill jag bortsopa Baesa och hans hus", sa Gud, "Den av Baesas hus som dör i staden, skola hundarna äta upp, och den av hans hus, som dör ute på marken, skola himmelens fåglar äta upp."

Men något gick snett. Ela, Baesas son, slapp undan och blev kung i två år. Därefter gjorde Simri uppror mot Ela och dödade honom och övriga anförvanter som inte hunnit förintas i första omgången. Simri förgjorde således "... hela Baesas hus utan att låta någon av mankön bliva kvar, varken hans blodsförvanter eller hans vänner. Så utrotade Simri hela Baesas hus i enlighet med det ord som Herren hade talat till Baesa genom profeten Jehu."⁶⁰

29. Å andra sidan förekommer det att Gud uttryckligen förklarar att avkomman till en syndare inte behöver

⁶⁰ 1 Kon. 16:3, 4, 11, 12 Budskapet framträder ännu tydligare i en del andra bibelöversättningar. 21st Century King James Version erbjuder följande formulering: "I will take away the posterity of Baasha and the posterity of his house", där det alltså särskilt markeras att inte bara Baesas, utan även hans bekantas och tjänares avkomma är för evigt utplånade (bara manliga avkomma förstås, det vill säga var och en som "urinates against a wall", som King James så åskådligt beskriver det).

förintas: "Den som syndar, han skall dö; en son skall icke bära på sin faders missgärning, och en fader skall icke bära på sin sons missgärning." Och en omvänd missdådare kan få leva: "Men om den ogudaktige omvänder sig från alla de synder som han har begått... och utövar rätt och rättfärdighet, då skall han förvisso leva och icke dö... jag skall döma var och en av eder efter hans vägar... Jag har ingen lust till någons död, säger Herren".⁶¹

Huvudregeln är dock att även avkomman ska straffas, vilket Gud särskilt framhåller i sitt första bud: "...ty jag, HERREN, din Gud, är en nitälskande Gud, som hemsöker fädernas missgärning på barn och efterkommande i tredje och fjärde led, när man hatar mig, men som gör nåd med tusenden, när man älskar mig och håller mina bud."⁶²

Människans undran

30. Som människa kan man tycka att Gud är hänsynslös och brutal. Han hanterar vår art som vi behandlar djur. Han avlivar oss när vi av någon anledning inte stämmer med hans avsikter. Samtidigt kelar han med oss och skämmer bort oss när vi uppfyller hans önskningar. Men det är fåfängt av oss att ha sådana invändningar (precis som det vore fåfängt av kor att ha synpunkter

⁶¹ Hes. 18:20, 21, 30 respektive 32.

⁶² 2 Mos. 20:5, 6 Om Gud utplånar en syndares avkomma i fyra led undrar man hur ett femte kan se dagens ljus, men det är för mycket att begära att man ska begripa allt.

på hur människan styr med dem; jodå, självklart ska kor behandlas väl, men deras huvuduppgift – som deras herrar och uppfödare ser det i alla fall – är att förse människan med mjölk och kött).

31. Vid flera tillfällen deklarerar Gud tydligt att han är trött på människorna och avser att förgöra hela jorden, kanske för att börja från början igen och skapa en ny och bättre jord. Varje gång kommer han dock på andra tankar. Men, återigen, det är förmätet av oss att ha synpunkter på hur han spelar ett spel som han själv uppfunnit. En löpare i schack kan inte plötsligt kräva att få förflytta sig som en springare.⁶³

Just denna insikt är innebörden i berättelsen om Job. Job var en redlig, gudfruktig och framgångsrik man som Gud var stolt över. Det är väl inget konstigt att han hyllar dig när det går så bra för honom, sa Åklagaren (djävulen) till Gud, men låt mig ta honom under behandling så ska du få höra annat ljud i skällan. OK, svarade Gud, du kan pröva honom, men ta inte hans liv.

Plötsligt berövas Job sina rikedomar och utsätts för svåra plågor. Kamelerna blir stulna, småboskopen brinner upp och husfolket dödas av sabéerna. Jobs vänner insisterar på att han måste ha syndat och att han bör be Gud om förlåtelse. Men Job hävdar styvnackat att han är oskyldig och kräver att Gud ska redovisa even-

⁶³ Eller som Paulus formulerar samma sak i Rom. 9:20: "O, människa, vem är då du, som vill träta med Gud? Icke skall verket säga till sin mästare: 'Varför gjorde du mig så?'"

tuella anklagelser. Fram med bevisen eller sluta straffa mig! uppmanar han Gud.

För detta fräcka tilltal får han en utskällning av Gud. Vem är Job, denna obetydliga myra, att kräva förklaringar av Gud? ”Vill du tvista med den Allsmäktige, du mästrare?... Har du en sådan arm som Gud, och förmår du dundra med din röst såsom han?”⁶⁴

Å andra sidan hade Job aldrig ifrågasatt Gud eller förargats på honom och därför tas han åter till nåder och blir dubbelt förmögen mot förr.⁶⁵

Gud inrättar skriftliga regler och människorna bryter genast mot dem

32. Men Gud nöjde sig inte med att bedriva artförbättring genom avel. Det räckte inte med att förinta de onda och låta de goda leva vidare. Inte ens de goda visste fullt ut vad Gud väntade sig av dem. För att slippa vara ständigt närvarande i varje situation och ge de nödvändiga instruktionerna beslöt Gud att formulera ett antal lagar skriftligen. På det viset tillkom stentavlorna med de tio budorden, men inte bara de, utan också de tusentals smärre regler och förbud som förtecknas i Moseböckerna, till exempel om de rätta metoderna att

⁶⁴ Job 39:35 respektive 40:4

⁶⁵ Man får myror i huvudet av att läsa Koranens synnerligen kortfattade återgivning av dramat. Där har Job nämligen genomskådat provokationen: ”Djävulen har plågat mig svårt och mina krafter är slut!”, säger han i sura 38:41. Om Gud verkligen stod avslöjad för sitt dubbelspel med djävulen undrar man hur han – Gud, alltså – i Bibeln kunde ha mage att skälla på Job. Eller har Muhammed inte riktigt fattat dramats karaktär och skildrat det felaktigt?

förrätta brännoffer, spisoffer och syndoffer, vad man ska göra med sabbatsbrytare (stena dem), hur klädtofsarna ska vara beskaffade (i hörnen på kläderna med ett blått snöre på varje tofs) och så vidare.

33. Som vanligt bryter människorna mot Guds regler innan Gud hinner blinka. Så var det med äpplet i Edens lustgård och så blev det med de tio buden. När Mose hade föredragit budorden för folket ”svarade allt folket med en mun och sade: ’Efter alla de ord Herren har talat vilja vi göra’”⁶⁶. Mose skrev ned alla lagarna och gick sedan på Guds uppmaning upp på berget Sinai för att hämta budordsstenarna och lagen som även Gud hade varit vänlig att nedteckna.

Mose blev kvar på berget i fyrtio dagar och fyrtio nätter. Under tiden blev folket oroligt och beslöt att tillverka en provisorisk gud av guld som fick formen av en kalv. Sedan offrade folket till guldkalven och bröt därigenom resolut mot det första och viktigaste budet (”Du skall inga andra gudar ha jämte mig... Du skall icke göra dig något beläte eller någon bild... Du skall icke tillbedja sådana...”⁶⁷).

Gud blir tvärilsken och säger till Mose: ”Gå ditned, ty ditt folk, som du har fört upp ur Egyptens land, har tagit sig till, vad fördärligt är. De hava redan vikit av ifrån den väg som jag bjöd dem att gå; de hava gjort sig en gjuten kalv. Den hava de tillbett, åt den hava de

⁶⁶ 2 Mos. 24:3

⁶⁷ 2 Mos. 20:3-5

offrat... Och Herren sade ytterligare till Mose: 'Jag ser att detta folk är ett hårdnackat folk.'

Sin vana trogen vill Gud nu genast utplåna folket och överflytta sin nåd till Mose och hans säd: "Så låt mig nu vara, på det att min vrede må brinna mot dem och på det att jag må förgöra dem; dig vill jag sedan göra till ett stort folk."⁶⁸ Men Mose övertygar Gud om att det vore att ta i för mycket. "Då ångrade Herren det onda, som han hade hotat att göra mot sitt folk."⁶⁹

Liksom mänskliga furstar kunde Gud låta sig bevekas av förnuftiga och betrodda medarbetare, särskilt om de, liksom Mose, hade lite diplomatisk finess.

Ångrade och ångrade, förresten. Att Gud bestämt sig för att inte utplåna hela folket betydde inte att inte en del av folket med fördel kunde tillintetgöras. När Mose kommer ned från berget ropar han på dem som "hör Herren till". Levi barn hörsammar kallelsen och får i uppdrag att gå genom lägret och dräpa alla de hittar. Den heliga förrättningen genomförs med sådan beslutsamhet att "vid pass tre tusen män" faller den dagen.⁷⁰

⁶⁸ 2 Mos. 32:7-10

⁶⁹ 2 Mos. 32:14

⁷⁰ 2 Mos. 32:28

Gud är mitt ibland oss

34. Gud var på den tiden allt annat än anonym för människorna. Som en mänsklig kennelinnehavare var han ständigt närvarande för att styra artens utveckling och uppfostra, övervaka, uppmuntra och bestraffa. ”Och jag skall uppresa min boning mitt ibland eder, och min själ skall icke försmå eder. Jag skall vandra mitt ibland eder och vara eder Gud, och I skolen vara mitt folk.”⁷¹

Till exempel kunde han, när det behövdes, utse kungar: ”När nu Samuel fick se Saul, gav Herren honom den uppenbarelsen: ’Se, där är den man, om vilken jag sade till dig: Denne skall styra mitt folk.’”⁷²

Fast ibland, som just i Sauls fall, rekryterade han fel, och då fick han avsätta kungen: ”Jag ångrar, att jag har gjort Saul till konung, ty han har vänt sig bort ifrån mig och inte fullgjort mina befallningar... Samuel sade till Saul: ’... då du har förkastat Herrens ord, har Herren och förkastat dig, så att du icke längre får vara kung över Israel.’”⁷³

Ibland agerade han överbefälhavare och gav direkta order om vilken fiende som skulle anfallas och hur det skulle gå till. Kung David frågade honom: ”’Skall jag draga upp till någon av Juda städer?’ Herren svarade honom: ’Drag upp.’ Då frågade David: ’Vart skall jag draga upp?’ Han svarade: ’Till Hebron’”.⁷⁴

⁷¹ 3 Mos. 26:11, 12

⁷² 1 Sam. 9:17

⁷³ 1 Sam. 15:11 respektive 26

⁷⁴ 2 Sam. 2:1

Människan har svårt att tolka Guds avsikter

35. Människorna lärde sig att det som sker, det sker av Guds vilja. Varje händelse var resultatet av hans direkta ingripanden: ”Herren är långmodig, men han är stor i kraft, och ingalunda låter han någon bli ostraffad... Bergen bäva för honom, och höjderna försmälta av ångest. Jorden röres upp för hans ansikte, jordens krets med alla som bo därpå. Vem kan bestå för hans ogunst, och vem kan uthärda hans vredes glöd?”

Gud glömde heller aldrig att belöna dem som uppförde sig väl: ”Herren är god, ett värn i nödens tid, och han låter sig värda om dem som förtrösta på honom.”⁷⁵

Allt som sker människorna är resultatet av Guds beslut i varje enskilt fall, det är grundprincipen: ”Syndare förföljas av olycka, men de rättfärdiga få till lön vad gott är.”⁷⁶

Det var inte så konstigt att Jobs vänner utgick från att Job hade syndat när det gick honom så illa.

36. Samtidigt kunde människorna faktiskt konstatera att även om allt skedde på Guds order så inträffade en del saker som inte verkade stämma med hans avsikter: ”Den rättfärdige förgås, och ingen finnes som tänker därpå; fromma människor ryckas bort, utan att någon lägger märke därtill. Ja, genom ondskans makt ryckes den rättfärdige bort.”⁷⁷

⁷⁵ Nah. 1:3-7

⁷⁶ Ordspr. 13:21

⁷⁷ Jes. 57:1 Jobs prövningar berodde just på ondskan – och på att Gud tillät ondskan att härja med Job.

Så säger Jesaja, men tar sedan genast tillbaka och argumenterar att Gud visst är med och styr hela tiden: "Se, Herrens arm är inte för kort, så att han ej kan frälsa, och hans öra är icke tillslutet, så att han ej kan höra. Nej, det är edra missgärningar, som skilje eder och eder Gud från varandra, och edra synder dölja hans ansikte för eder, så att han icke hör eder." ⁷⁸

37. Här framträder den inneboende motsättningen och defekten i Guds första strategi. Genom avel, med morot och piska och genom direkt ordergivning försöker han förmå människorna att uppföra sig rätt. Han vill avla fram bättre människor, men han tvingas hela tiden konstatera att människorna inte blir ett dugg bättre av avelsförsöken, vilket troligen beror på att människor – om man för ett ögonblick ska försvara oss – ibland kunde ha svårt att tolka Guds mening och att även den godaste därför kunde göra de gruvligaste dumheter av ren villfarelse (eller att onda av misstag gjorde rätt).

Visserligen grep Gud in, men ibland efter lång tid. Baesas son Ela blev kung innan han fick sitt straff, hur skulle samtiden tolka det? Upphöjelsen såg ju inte precis ut som någon brottspåföljd. Och Jobs lidanden var inte straff, utan prövningar, hur skulle människan veta om hennes plågor var rättvisa gudsstraff eller obefogade tjuvnytt av djävulen? Eller om det som skedde var ett resultat av att Gud handlat i affekt och kanske tänkte

⁷⁸ Jes. 59:1

ändra sig? När var ödet rättvist och när styrdes det av orättvisa tillfälligheter?

Att Gud styr världen på ett så nyckfullt sätt gör det skeende människorna kan betrakta flertydigt och, tvärtom vad Gud hade tänkt sig, hans avsikter svårtolkade. I sin osäkerhet blev människorna regelfanatiker.⁷⁹ I avsaknad av möjlighet att tolka Guds vilja genom skeendet gjorde människorna det näst bästa: de övergick till att disciplinerat följa regelverkets bokstav. Gud ville att människorna skulle resa sig ur sitt lidande men den metod han valde uppmuntrade bara till kadaverdisciplin, regellydnad utan förståelse – eller nonchalans inför reglerna.⁸⁰

Eller också ledde otydligheten till att människorna, som den ständigt lika klarsynte Predikaren påpekar, struntade i Guds vilja: "Därför att dom icke strax går över vad ont som göres, få människornas barn dristigheten att göra det ont är, eftersom syndaren hundra gånger kan göra, vad ont är, och likväl får länge leva."⁸¹

⁷⁹ Ortopraxin, det rätta handlandet, ersatte ortodoxin, det rätta tänkandet.

⁸⁰ Paulus hävdade att judarnas fromhet därför ofta bestod av yttlig regel efterlevnad snarare än andlig övertygelse och att detta var fel av dem: "Nej, den är jude (det vill säga utvald och rättfärdig; författarens anmärkning), som är det i invärtens mätto, och omskärelsen är hjärtats omskäreelse, en som sker i Anden och icke i kraft av bokstaven; och han har sin berömmelse, icke från människor, utan från Gud."

⁸¹ 8:11, 12

Gud tröttnar och överväger alternativ

38. Det blev i alla fall inte som Gud hade avsett och hoppats. Han blev besviken på människorna för deras falskhet och brist på tacksamhet: "När Israel var ung, fick jag honom kär, och ut ur Egypten kallade jag min son... Men ju mer de hava blivit kallade, dess mer hava de dragit sin undan; de frambära offer åt Baalerna, och åt beläten tända de offereld. Och likväl var det jag, som... tog dem upp i mina armar. Men de förstodo icke, att jag ville hela dem. Med lena band drog jag dem, med kärlekens tåg; jag lättade oket över deras halsar, jag sänkte mig ned till dem och gav dem föda... Ty mitt folks håg står till avfall från mig; och huru mycket man än kallar dem till den som är därovan, så höjer sig ändå ingen."⁸²

Det utvalda folket hade svikit Gud. Kanske var de utvalda inte bättre än andra människor. Kanske gick det inte att avla fram ett bättre människosläkte. Gud började ompröva sin strategi.

39. En möjlighet, som att döma av hur ofta Gud övervägde saken förefaller ha legat nära till hands var att göra slut på hela skapelsen och utrota allt, i varje fall människorna: "Du själv försköt mig, säger Herren, du gick din väg bort. Därför utsträckte jag mot dig min hand och fördärvade dig; jag hade tröttnat på att förbarma mig... Fyra slags hemsökelse skall jag låta komma över dem, säger Herren: svärdet, som skall

⁸¹ 8:11, 12

⁸² Hos. 11: 1-7

dräpa dem, hundarna, som skola släpa bort dem, himmelens fåglar och vilddjuren på marken, som skola äta upp och fördärva dem.”⁸³

Budskapet återkommer oupphörligen: ”Herren kom som en fiende och fördärvade Israel, han fördärvade alla dess palats, han förstörde dess fästen, så hopade han över dottern Juda jämmer på jämmer.”⁸⁴

”Ja, så sant jag lever, säger Herren, Herren: sannerligen, därför att du har orenat min helgedom med alla dina skändligheter och alla dina styggelser, skall jag också utan skonsamhet vända bort mitt öga och icke hava någon misskund. En tredjedel av dig skall dö av pest och förgås av hunger i dig; en tredjedel skall falla för svärd runt omkring dig; och en tredjedel skall jag strö ut för alla vindar, och mitt svärd skall jag draga ut efter dem. Ja, min vrede ska få uttömma sig...”⁸⁵

Hos Sefanja är Guds ilska så enorm att han kallar världens undergång för sin stora dag: ”Jag skall rycka bort och förgöra allt vad på jorden är, säger Herren. Jag skall förgöra människor och djur, jag skall förgöra fåglarna under himmelen och fiskarna i havet, det vacklande riket jämte de ogudaktiga människorna; ja, människorna skall jag utrota från jorden, säger Herren... Herrens stora dag är nära, ja, den är nära, den kommer med stor hast. Hör, det är Herrens dag!... En vredens dag är den dagen, en dag av ångest och trångmål, den

⁸³ Jer. 15:6 respektive 3

⁸⁴ Klag. 2:5

⁸⁵ Hes. 4: 11-13

dag av ödeläggelse och förödelse, en dag av mörker och tjocka, en dag av moln och töcken.”⁸⁶

40. Men samtidigt som Gud redovisar sin vilja att tillintetgöra människan, kanske för att därefter skapa en ny och bättre version, flaggar han för ett annat scenario, där människan på något ospecificerat sätt ska få en ny chans, kanske efter en slutgiltig bestraffning: ”Ty se, dagar skola komma, säger Herren, då jag åter skall upprätta mitt folk, Israel och Juda, säger Herren, och låt dem komma tillbaka till det land som jag har givit åt deras fäder; och de skola taga det i besittning... Ty jag är med dig, säger Herren, till att frälsa dig. Ja, jag skall göra ände på alla de folk, bland vilka jag förstrött dig; men på dig vill jag icke göra alldeles ände, jag vill blott tukta dig med måtta; ty alldeles ostraffad kan jag ju ej låta dig bliva.”⁸⁷

Ibland meddelar Gud att han nog har för avsikt, trots ambitionen att människan själv ska ta ansvar för sitt öde, att på egen hand åstadkomma den förädling han dittills inte lyckats få människan att genomföra: ”Jag skall församla eder ifrån folkslagen och hämta eder tillhoppa från de länder, dit I haven blivit förströdda, och jag skall giva eder Israels land. Och när de hava kommit dit, skola de skaffa bort därifrån alla de skändliga och styggeliga avgudar, som nu finnas där. Och jag skall giva dem alla ett och samma hjärta, och en ny ande skall jag låta komma i deras bröst; jag skall

⁸⁶ Sef. 1: 14-15

⁸⁷ Jer. 30:3, 11

taga bort stenhjärtat ur deras kropp och giva dem ett hjärta av kött, så att de vandra efter mina stadgar och hålla mina rätter... ”⁸⁸

Guds planer på att förändra människan förekommer på flera ställen i Gamla Testamentet: ”Se, då skall jag giva åt folken nya, renade läppar, så att de alla sammans åkalla Herrens namn och endräktigt tjäna honom... Jubla, du dotter Sion, höj glädjerop du Israel... Herren har avvänt straffdomarna ifrån dig... ”⁸⁹

41. Men så blev det som bekant inte. Efter lång tids oenighet valde Gud ett annat scenario, som även det, efter vad det påstås, förutskickas här och där i Gamla Testamentet, till exempel hos Jesaja: ”Det folk, som vandrar i mörkret, skall se ett stort ljus: ja, över dem som bo i dödsskuggans land skall ett ljus skina klart... Ty du skall bryta sönder deras bördors ok och deras skuldrors gissel och deras plägares stav... Ty ett barn varder oss fött, en son bliver oss given, och på hans skuldror skall herradömet vila; och hans namn skall vara: Underbar i råd, Väldig Gud, Evig fader, Fridsfurste.”⁹⁰

Det ska alltså komma någon, som inte är Gud själv, och som på något ännu oklart sätt ska hjälpa människorna att avlyfta sig de tyngande plågorna. Kom ihåg att Guds mål är att vi ska slippa ut ur den jämmerdal till vilken han förvisat oss som straff för syndafallet!

⁸⁸ Hes. 11:17-20

⁸⁹ Sef. 3:9, 14

⁹⁰ Jes. 9:2-6

Hans högsta önskan är att vi för egen maskin ska kunna ta oss tillbaka till Edens lustgård. Nu säger han att det ska komma en som visar vägen.

Den andra strategin: människooffret

Strategins grundbultar

42. Guds nya plan vilade på fem slutsatser:

- Första slutsatsen var att han skulle dra sig tillbaka. Gud hade förstätt att direkt och daglig personalledning inte var hans starkaste sida. Han var allvis, allsmäktig och oändligt kreativ och borde därför inte lägga sig i människornas vardagsbeslut. Han blev alldeles för irriterad på dem när de hade svårt att begripa vad han ville. Han kunde brusa upp och fatta förhastade beslut som han sedan ångrade och tvingades återkalla. Människorna blev rädda för honom och tycktes tappa förmågan att bruka förståndet. Det nära umgänget med Gud gjorde dem märkvärdigt nog mindre gudalika snarare än mer.⁹¹

Hur kan man veta att Gud bestämde sig för att dra sig tillbaka? Helt enkelt för att han sedermera

⁹¹ Man kan förstås med fog hävda motsatsen: att människorna blev lika nyckfulla och ibland överilade som Gud och därmed mer gudalika. Kanske är det ingen tillfällighet att judarna, som inte anslutit sig till Guds andra strategi, i många stycken har ett mer familjärt förhållande till Gud än kristna. De pratar och resonerar med honom. Till och med gräl förekommer.

inte visat sig och ej heller efter Nya Testamentet lämnat någon dokumentation avseende sina handlingar och avsikter.⁹² Under de senaste två årtusendena har människan inte haft annat att gå efter än Bibeln om de velat känna Gud. (Och kanske naturen: "Ack, när så mycket skönt i varje åder, av skapelsen och livet sig förräder, hur skön då måste själva källan vara, den evigt klara", sjöng J. O. Wallin. Under den första strategin hade psalmförfattaren inte behövt gå omvägen till naturen för att se Gud.)

- Andra slutsatsen gällde strategins lansering. Gud beslöt att producera ett enormt evenemang, som visserligen var begränsat i tiden, men utgjorde ett sådant andligt och emotionellt utbrott att mänskligheten aldrig skulle kunna glömma. Under en kort period skulle han låta bränna av ett fyrverkeri av underverk som både bländade människorna och lärde dem hur de skulle bete sig för att Guds planer skulle förverkligas och människorna rädda sin tillvaro. Därefter skulle han inte lägga sig i.
- Tredje slutsatsen handlade om den nya strategins budskap till människorna. Den första strategins budskap var att människorna skulle älska och lyda Gud och att Gud skulle a) avla fram individer med goda förutsättningar att älska och lyda Gud och b) slå ihjäl dem som inte hade sådan fallenhet. Problemet var att det inte fungerade. Det utvalda folket var inte

⁹² Om vi alltså bortser från Koranen, som efter sina egna anspråk utgör just sådan dokumentation.

ett dugg bättre än andra folk. Varför skulle då judarna få privilegier? Hela avelsstrategin var kaputt.

När Gud, möjligen motvilligt, insett detta gjorde han en intellektuell rockad. Om alla folk var ungefär lika goda eller onda var det bortkastat att ägna tid och ansträngning åt att gallra fram ett särskilt bra folk. Bättre då låta bli att gallra och försöka få alla människor att bli goda.

Vad betydde då goda? Dels, förstås, att liksom tidigare älska och lyda Gud, men framöver dessutom att älska människorna. Detta långtgående krav på generell människokärlek var nytt och synnerligen djärvt, men inte särskilt långsökt när Gud en gång för alla gett upp tanken på att avla fram andliga övermänniskor. Vem som helst kan ju förstå att det skulle bli lättare för människorna att lösa sina problem om de gillade varandra i stället för att, ofta på Guds direkta anmaning, hela tiden fundera på hur de kunde göra livet surt för sin nästa.

Och så blev det. När en farisé ville snärja Jesus frågade fariséen vilket som är det yppersta budet i lagen: "Då svarade han honom: 'Du skall älska Herren, din Gud, av allt ditt hjärta och av all din själ och av allt ditt förstånd'... Därefter kommer ett som är detta likt: 'Du skall älska din nästa som dig själv.' På dessa två bud hänger hela lagen och profeterna."⁹³

⁹³ Matt. 22:36-40. Något liknande ingick visserligen i den första strategin, men där var innebörden en helt annan och underordnad avelsstrategin. Där fanns ett krav på selektiv människokärlek inom det egna folket: "Du skall icke hämnas och icke hysa agg mot någon av ditt folk, utan du skall älska din nästa såsom dig själv." (3 Mos. 19:18)

Eller ännu tydligare: "I haven hört, att det är sagt: 'Du skall älska din nästa och hata din ovän.' Men jag säger eder: Älsken edra ovänner och bedjen för dem som förfölja eder."⁹⁴ Mer pregnant än så kan skillnaden knappast uttryckas.⁹⁵

Paulus, som är teoretiskt lagd, beskriver paradigmskiftet på ett lite annorlunda sätt. Först gav Gud de utvalda människorna lagen för att de skulle veta att bete sig. Men människorna följde inte lagen eftersom de var svaga i köttet. Gud sände då Jesus för att ta bort svagheten genom att visa människorna deras potentiella styrka.⁹⁶ Därmed, tänkte Paulus,

⁹⁴ Matt. 5:43, 44 Samtidigt vägrar Jesus att bota en icke-judisk kvinnas dotter eftersom han icke är "utsänd till andra än till de förlorade fåren av Israels hus" (Matt. 15:24) Men när det kommer till kritan botar han dottern i alla fall. Han brydde sig i själva verket inte om att hålla sig till judarna, utan var mer petnoga med det allmänna kärleksbudet.

⁹⁵ En jämförelse med Koranen kan vara på plats. Allah, som har ungefär samma impulser som den första strategins Gud, uppmanar inte de troende att älska sina fiender, utan att utplåna dem, till exempel i följande ordalag: "De som framhärdar i att förneka sanningen är inför Gud de uslaste av alla skapade varelser; så kommer de nämligen aldrig att uppnå tron... Profet! Inge de troende lugn och dödsförakt inför striden! Om det finns tjugo bland er som håller stånd skall de besegra tvåhundra, och finns det hundra bland er kommer de att besegra tusen av förnekarna, därför att de är människor som inte kan inse [sanningen]... Och vidta alla rustningar ni förmår och håll stridshästarna i beredskap så att ni injagar skräck i Guds och era fienders... Och vad ni än ger för Guds sak skall gottgöras er fullt ut och ingen skall tillfogas orätt." (sura 8:55, 65, 60) Eller: "Då ni möter förnekarna, låt [svärden] falla över deras huvuden till dess ni har tvingat dem på knä." (sura 47:4 Zetterstéen har en mer vildsint tolkning: "När i möten dem som äro otrogna, så halshuggen dem, tills I anställt ett blodbad bland dem!")

Allahs förbud att döda andra människor avser därför bara mord på andra muslimer, inte på otrogna: "En troende dödar inte en annan troende, om

var saken i princip klar. Gud hade skapat förutsättningarna. Nu gällde det bara att få människorna att vandra efter Anden. Det var väl ungefär så också Gud såg på situationen.

- Fjärde slutsatsen gällde budbäraren. Den första strategin hade misslyckats delvis eftersom människorna hela tiden väntade sig att Gud skulle ordna deras problem. (På den punkten hade Gud delvis sig själv att skylla; han hade egentligen aldrig sagt något annat.) Nu var det viktigt att inskräpa i människorna att återinträdet i lustgården bara kunde förverkligas av dem själva; om Gud gjort det åt dem var ju människorna själva inte stort mer än djuren. Människans särskilda gåva ligger just i hennes förmåga att forma sig själv och av egen kraft vandra vägen till lustgården.

det inte sker oavsiktligt. Den som av misstag har dödat en troende skall befria en troende slav och betala blodspengar till den dödes närmaste, om de inte i en anda av försoning avstår från sin rätt. Om [den döde] fastän själv troende tillhörde en stam som är i krig med er, [är boten enbart] att befria en troende slav; men tillhörde han en stam som står i förbund med er, [skall gärningsmannen betala] blodspengar till den dödes närmaste och befria en troende slav. Om han tillhörde människor med vilka ni slutit fredsavtal, ska ni betala kompensationen och dessutom befria en troende slav. Den som inte är i stånd till detta ska fasta två månader i följd. Detta är den bot som Gud har föreskrivit; Gud är allvetande, vis." (sura 4:92)

⁹⁶ "Ty det som lagen icke kunde åstadkomma, i det den var försvagad genom köttet, det gjorde Gud, då han för att borttaga synden sände sin Son i syndigt köttets gestalt och fördömde synden i köttet. Så skulle lagens krav uppfyllas i oss, som vandra icke efter köttet, utan efter Anden." (Rom. 8:3, 4)

Därför borde andra strategins budskap förmedlas av en människa. Gud borde skicka en människa till jorden, som artikulerade det nya budskapet och demonstrerade för människorna hur de skulle göra för att förverkliga Guds plan och skapa sin egen eviga lycka. Se vad han kan! skulle människorna häpet utropa. Han är människa liksom jag, då kan jag också!

- Femte slutsatsen handlade om projektets legitimitet. Hur skulle människorna kunna begripa att budskapet kom från Gud om han inte själv nedsteg till jorden och förkunnade det? Om han lät en människa vara hans språkrör, varför skulle de övriga människorna då låta sig påverkas? De kunde ju mistänka att de egentligen var utsatta för en förslagen bedragare.

Guds lösning är enkel men påhittig. Han skickade en son till jorden som iklädde sig en människas skepnad, alltså en person som på samma gång var gud och människa. Se här, var Guds budskap till människorna, här är en förebild! Bli som han! Gör som han! Jag vill det och ni kan det!⁹⁷

43. Därmed var Guds andra strategi färdig. Han skulle låta en son födas som människa, sonen skulle göra så många

⁹⁷ Förebild var just vad Jesus själv menade sig vara: "Var och en som kommer till mig och hör mina ord och gör efter dem", han är som den som bygger ett hus på hälleberget. (Luk. 6:47) Allah har samma uppfattning: Jesus "var ingenting annat än [Vår] tjänare, som Vi i Vår nåd gjorde till en förebild för Israels barn." (sura 43:59)

underverk att hans gudomliga krafter var ovedersägliga. Människorna skulle aldrig få en chans att betvivla att denna person hade någon slags specialrelation med Gud. Utöver att själv göra underverk skulle personen lära människorna att på egen hand göra angelägna mirakel. Han skulle tala om för dem hur de skulle tänka och bete sig. Sedan skulle han, som dramats crescendo och det slutgiltiga beviset för sin gudomliga härkomst, låta sig dödas och sedan återväckas till livet. Gud skulle offra sin son och låta honom återuppstå.

Efter sin död skulle Jesus återkomma till jorden några gånger för att det inte skulle finnas någon rimlig anledning att tvivla på att han faktiskt återuppstått från de döda.

Gud såg till att hela evenemanget så småningom dokumenterades skriftligen i Nya Testamentet. Om människorna behövde mer instruktion fanns det i Skriften. Gud kunde dra sig tillbaka i full förvisning om att han sagt allt som borde sägas och gjort allt som borde göras.⁹⁸

Gud drar sig tillbaka

44. Planen var alltså att människorna efter Den Stora Föreställningen skulle stå på egna ben. Gud och Jesus läm-

⁹⁸ Dock finns något enstaka bibelställe som antyder att Gud faktiskt tänkt sig att gripa in i människornas tillvaro även efter Jesus. Till exempel säger Jesus vid ett tillfälle: "Jag är det sanna vinträdet, och min fader är vingårdsmanen. Var gren i mig, som inte bär frukt, den tager han bort, och var och en som bär frukt, den rensar han, för att den skall bära mer frukt... Jag är vinträdet, I ären grenarna" (Joh. 15:1, 2, 5)

nade offentligheten (efter några smärre framträdanden tätt inpå Jesu död; Gud lät sig då för det mesta företräddas av änglar). De hade inget mer att säga. Allt var uppenbart för människorna, inget fanns att tillägga. All den nödvändiga kraften som behövdes för uppdraget att utplåna lidandet och svälten och det övriga eländet hade människorna fått av Jesus.

Det som Jesus förmäddes, det förmäddes också människorna, det var budskapet: "Veten I icke att I ären ett Guds tempel, och att Guds ande bor i eder?"⁹⁹

Om Gud nu gripit in i människornas öden skulle det bara ställa till oreda och förvirra deras tankar; varför säga mer när allt redan är sagt? Om Gud gjort en enda personlig intervention efter Jesu död fanns inget skäl att han inte skulle tvingas göra det ytterligare en gång om människorna insisterade, sedan kunde två gånger bli tre och så småningom, var risken, skulle Gud sitta fast i individualinterventionens träsk. Bättre då total avhållsamhet från inblandning i människornas ärenden.

Messias

45. Evangelierna är noga med att göra poäng av att Jesu ankomst var förutskickad i Gamla Testamentet. Här är något som inte stämmer. Att Gud sände Jesus måste ha berott på att han ansåg att Jesu närvaro hos människorna var viktig för att hans stora projekt skulle nå framgång. Men om Gud redan långt tidigare varit på

⁹⁹ 1 Kor. 3:16

det klara med Jesu strategiska betydelse, varför då inte skicka honom genast?¹⁰⁰

Det är kort sagt inte självklart att Jesus var den Messias som urkunderna förutsett. Men det spelar ingen roll. Det han gjorde gjorde han på ett lika övertygande sätt vare sig det var honom eller någon annan profeterna hade haft i åtanke. Detta är egentligen bara ett inomjudiskt problem. Men det kan inte ha skadat hans rykte att han av många ansågs vara Messias.¹⁰¹

Framför allt var detta uppenbarligen en stor poäng i missionsverksamheten, alltså marknadsföringen av läran, efter Jesu död. Messias-argumentet var en USP, en

¹⁰⁰ Knappast för den i sammanhanget rätt billiga poängen att människorna lättare skulle acceptera honom och hans budskap om de kunde övertygas om att hans ankomst var förutsedd i heliga skrifter. Gud hade oavsett skrifterna makt att lassa på tillräckligt med kraftgärningar för att övertyga även den mest skeptiske.

Den märkvärdiga föreställningen att tiden före Jesus inte var riktigt på allvar, utan bara en ouverty till det verkliga dramat, finns hos Paulus och blir sedermera vanlig bland kyrkofäderna. Så här beskriver Paulus de stackars människor som levde före Jesus: "Och fastän alla dessa genom tron hava fått sitt vittnesbörd, undfingo de ändå icke vad utlovat var; ty Gud hade åt oss utsett något bättre, på det att de icke oss förutan skulle bliva fullkomnade." (Hebr. 11:40)

Eusebios av Caesarea (260 – 340) skriver att "varje profet, varje tidigare skrivare, varje statsomvälvning, varje lag, varje ceremoni enligt det gamla gudsfördraget pekar endast mot Kristus, förkunnar endast honom och handlar endast om honom". (citerat i Karen Armstrong, *The Bible – the biography*, Atlantic Books, 2007)

Varför skulle Gud, som älskar människorna, medvetet ha låtit tusentals år gå innan han presenterade den lösning han redan från början visste var den enda möjliga? Sådana intellektuella återvändsgränder hamnar man i om man inte kan acceptera att Gud ursprungligen inte vet allt utan lär sig och utvecklas under vägen.

¹⁰¹ Jesus själv stack emellertid inte under stol med att han ansåg sig vara Messias. Han frågade sina lärjungar vem de ansåg Människosonen, som

unique selling point, när judar skulle omvändas till kristendomen. Juden Apollos från Alexandria reste till Akaja för att hjälpa de lokala kristna att omvända judarna: "Och när han kommit fram, blev han dem som trodde till mycket hjälp genom den nåd han hade undfått. Ty med stor kraft vederlade han judarna offentligen och bevisade genom skrifterna, att Jesus var Messias."¹⁰²

Å andra sidan hjälpte denna argumentation inte så mycket; det skulle visa sig att det inte främst var bland judarna som proselyter hittades.

Underverk

46. Men det var inte i första hand genom att låta honom framstå som den i Gamla Testamentet förutskickade Messias som Gud skapade legitimitet åt Jesus. Den vik-

han kallade sig själv, vara. "Du är Messias, den levande Gudens son", svarade Simon Petrus. "Salig är du, Simon, Jonas son; ty kött och blod har icke uppenbarat detta för dig, utan min Fader, som är i himmelen." (Matt. 16:16-17).

Vid ett annat tillfälle uttalade han sig om sin egen snart förestående död: "Ty jag säger eder, att på mig måste fullbordas detta skriftens ord: 'Han blev räknad bland ogärningsmän'. Ja, det som är förutsagt om mig, det går nu i fullbordan." (Luk. 22:37) Om man kollar det bibelställe Jesus troligen syftar på - Jes. 53 - så står det visserligen ungefär så, men det står också en del annat om samma person som inte känns bekant, till exempel att "...många häpnade över honom, därför att hans utseende var vanställt mer än andra människors och hans gestalt oansenligare än andra människobarns." Om Jesus verkligen haft sådana lekamliga defekter borde åtminstone någon av evangelisterna ha antytt förhållandet.

Å andra sidan är det svårt att tänka sig att Jesus medvetet ägnat sig åt renommésnyltning.

¹⁰² Apg. 19:27, 28

tigaste metoden var att låta Jesus göra ett stort antal underverk, dels just för att bevisa sin gudomlighet, dels för att åstadkomma nyttiga saker som avhjälpte människornas lidande. Vi kan skilja på legitimitetsmirakel och frälsningsmirakel.¹⁰³

47. Jesus mjukstartade, tubbad därtill av sin mamma, med ett legitimitetsmirakel som utspelades på ett bröllop, där vinet tagit slut. Han sa åt tjänarna att fylla sex krukor med vatten. "Och övertjänaren smakade på vatten, som nu hade blivit vin... Detta var det första tecken, som Jesus gjorde. Han gjorde det i Kana i Galiléen och uppenbarade så sin härlighet; och hans lärjungar trodde på honom."¹⁰⁴ Jesus var helt på det klara med kraftgärningarnas legitimerande funktion:

¹⁰³ Det där med legitimiteten var ett omvittnat problem för profeter, även Muhammed. I sura 14: 9 - 10 ges exempel på hur knepigt profeter kan ha det: "Sändebuden (alltså profeterna; författarens anmärkning) kom till dem (människorna; dito) med klara bevis, men med händerna för munnen svarade de: 'Vi tror inte på det som ni [säger att ni] har blivit anförtrodda, och vi oroas av starka misstankar om [det verkliga syftet bakom] era maningar till oss!' Sändebuden sade: 'Kan någon tvivla på att Gud [finns], himlarnas och jordens Skapare? Han kallar er för att ge er förlåtelse för era synder och ge er anstånd till en fastställd dag.' De svarade: 'Ni är bara dödliga människor som vi som vill hindra oss från att dyrka vad våra förfäder dyrkade. Låt oss då få ett klart bevis'"

I sura 36:15 - 18 hotar människorna att slå ihjäl profeterna: "Ni är ingenting annat än vanliga människor som vi; den Näderike har aldrig uppenbarat något. Vad ni säger är ren lögn... Om ni inte avstår [från ert uppsåt], skall vi sannerligen stena er, ja, vi skall låta er utstå ett plågsamt straff."

¹⁰⁴ Joh. 2:9, 11

”Då sade Jesus till honom: ’Om I icke sen tecken och under, så tron I icke.’”¹⁰⁵

Ibland hjälpte det förstås inte ens med de mest utstuderade mirakel. Vid ett tillfälle hade Jesus skickat iväg lärjungarna i båt och själv stannat kvar på land medan de rodde bort. När de mitt i natten fick ”... se honom gå på sjön, trodde de att det var en vålnad och ropade högt; ty de sågo honom alla och blev förfärade... ty de hade icke kommit till förstånd (trots att de vid det laget redan sett honom göra ett stort antal kraftgärningar; författarens anmärkning)... utan deras hjärtan voro förstockade.”¹⁰⁶

48. Det förekom att Jesus gjorde särskilt märkvärdiga underverk i det uttryckliga syftet just att övertyga människorna om sitt gudomliga ursprung. Till exempel återuppväckte han Lasarus, som varit död i fyra dagar. Trots att Lasarus ”redan luktade” lyckades Jesus med konststycket. Efter denna bragd lyfte han upp sina ögon och sa: ”Fader, jag tackar dig för att du har hört mig. Jag visste ju förut, att du alltid hör mig; men för folket skull, som står häromkring, säger jag detta, för att de skola tro, att det är du, som har sänt mig.”¹⁰⁷

¹⁰⁵ Joh. 4:48

¹⁰⁶ Mark. 6:49, 50, 52

¹⁰⁷ Joh. 11:41, 42 Då och då förbjuder Jesus lärjungarna att berätta om miraklen, kanske ”med det enda syftet att göra människorna ännu mer benägna att prata om dem”, som 1700-talsteologen Hermann Samuel Reimarus misstänker (enligt uppgift i Albert Schweitzers klassiker *Sökandet efter den historiske Jesus*). En annan tolkning, framförd av Anders Mellbourn, är att Jesus då och då ville markera behovet av ödmjukhet.

49. Legitimitetsmiraklen fortsatte efter Jesu död. Maria Magdalena, Johanna och Jakobs moder kom till gravens första veckodagen efter sabbaten för att förse Jesus med välluktande kryddor och smörjelse, men stenen var bortvält och de kunde inte finna Jesu kropp. De blir varse två änglar som förklarar att Jesus var uppstånden: "Då gingo de ditin, men funno icke Herren Jesu kropp. När de nu icke visste, vad de skulle tänka härom, se, då stodo två män framför dem i skinande kläder. Och de blevo förskräckta och böjde sina ansikten ned mot jorden. Då sade männen till dem: 'Varför söken I den levande bland de döda? Han är icke här, han är uppstånden.'"¹⁰⁸

Lite senare vandrar två av lärjungarna till Emmaus och träffar en främling på vägen, som de bestämmer sig för att äta middag med. Främlingen tog brödet, välsignade det, bröt det och gav till lärjungarna. "Därvid öppnades deras ögon, så att de kände igen honom. Men då försvann han ur deras åsyn."¹⁰⁹

De två lärjungarna blev upphetsade och återvände till Jerusalem för att berätta om händelsen för de övriga lärjungarna. Innan de ens hunnit framföra sitt ärende berättade kollegerna en stor nyhet för dem: "Herren är verkligen uppstånden, och han har visat sig för Simon."¹¹⁰

¹⁰⁸ Luk. 24:3-6

¹⁰⁹ Luk. 24:31

¹¹⁰ Luk. 24:34

Lärjungarna hade mycket att prata om eftersom Jesus visat sig för flera av dem. "Medan de nu talade härom, stod han själv mitt ibland dem och sade till dem: 'Frid vare med eder.' ... Därefter öppnade han deras sinnen så att de förstodo skrifterna."¹¹¹ (Lite sent påkommet av Jesus att ge lärjungarna det förståndet först efter hans död, kan man tycka.)

50. Även Jesu död var, åtminstone delvis, en fråga om att ge honom legitimitet och symbolkraft. Korsfästelsen är dramats höjdpunkt. Om Jesus dött i matförgiftning eller fastnat i lärjungarnas fiskenät och drunknat hade evangelierna slutat i ett västgötaklimax och Guds strategi blivit en ödesmättad symbol och ett lysande budskap fattigare. Korset blev den andra strategins mäktiga samlande härtecken: "... han skulle dö också för att samla och förena Guds förskingrade barn".¹¹²

Frälsningsmirakel

51. Underverken syftade emellertid inte främst till att bevisa Jesu särskilda relationer med Gud. Viktigare än legitimitetsmiraklen var frälsningsmiraklen, som visade människorna hur deras plågor kunde avlyftas dem. Jesu andra mirakel i ordningen var att rädda livet på den

¹¹¹ Luk. 24:36, 45

¹¹² Joh. 11:52 Koranen förnekar att Jesus dog på korset: "Men de dödade honom inte och inte heller korsfäste de honom, fastän det för dem tedde sig så. De som är av annan mening är inte säkra på sin sak; de har ingen kunskap om detta utan stöder sig på antaganden. Det är med visshet så att de inte dödade honom." (sura 4:157)

dödssjuka sonen till en man i konungens tjänst. ”Mannen sade till honom: ’Herre, kom ned, förrän mitt barn dör.’ Jesus svarade honom: ’Gå, din son får leva.’ Då trodde mannen det ord, som Jesus sade till honom, och gick.”¹¹³

52. Jesu liv från det han debuterar som Guds son är något av en helbrägdagörelseturné. Han reser runt och botar folk från sjukdomar och uppväcker dem från de döda och gör en del andra kraftgärningar, predikar och förbereder lärjungarna på sitt förestående fränfalle.

Framför allt handlar det om att hjälpa sjuka. I Matteus åttonde kapitel botar han en spetälsk, en hövitsmans tjänare, Petrus svärmoder och ett antal andra samt två besatta. I nionde kapitlet botar han en lam man, en kvinna som lider av ”blodgång”, uppväcker en synagogföreståndares dotter från döden, öppnar två blindas ögon och botar en dövstum. I tolfte kapitlet botar han en man med en förvissnad hand samt en besatt. I fjortonde kapitlet botar han samtliga sjuka i Gennesarets land. I femtonde kapitlet botar han en kananeisk kvinnas dotter samt ett stort antal dövstamma, lytta, halta och blinda. I sjuttonde kapitlet botar han en månadsrasande gosse. Så där håller han på genom evangelierna.

53. Efter utplånandet av sjukdomar och uppväckandet av döda handlade miraklen främst om att mätta människorna, att motverka svält, om man så vill.

¹¹³ Joh. 4:49, 50

Vid ett tillfälle hade Jesus genomfört massbot av sjukdomar och predikat för fem tusen människor. När det blev kväll sa lärjungarna åt honom att låta dessa människor gå till de kringliggande byarna för att köpa mat. ”Men Jesus sade till dem: ’De behöva icke gå bort; given I dem att äta.’ De svarade honom: ’Vi hava här icke mer än fem bröd och två fiskar.’ Då sade han: ’Bären dem hit till mig.’”¹¹⁴ Sedan bröt han bröden och bad lärjungarna dela ut dem och alla fem tusen blev mätta, det blev till och med tolv korgar bröd över.

Vid ett annat tillfälle fick han skörden att mogna fyra månader för tidigt till glädje för bonden och dem som hungrade.¹¹⁵

54. Frälsningsunderverkens syfte är att upphäva syndafallets förbannelse. Denna förbannelse uppträder i Uppenbarelseboken som apokalypsens fyra ryttare: krig, svält, sjukdom och död.¹¹⁶ Guds löfte till människorna var att de genom att följa Jesu instruktioner och förebild kunde slippa dessa plågor. Om människorna älskar sin nästa som sig själv blir det exempelvis inte krig. Genom underverken visade Jesus hur sjukdomar och svält kunde elimineras.

¹¹⁴ Matt. 14:16-18

¹¹⁵ Joh. 4:35

¹¹⁶ Se Upp. 6:5 och framåt. Om texten verkligen betyder krig, svält, sjukdom och död är oklart, men det brukar hävdas så. I varje fall är dessa fyra normalt ansedda för mänsklighetens värsta gissel.

55. Det förekom att människorna betackade sig för underverken. I Nasaret, Jesu hemstad, trodde man inte på honom. Det var inget märkvärdigt med Jesus, tyckte man: "Är då denne icke timmermannen, han som är Marias son och broder till Jakob och Josef och Judas och Simon? Och bo icke hans systrar här hos oss?"

Jesus konstaterade att ingen blir profet bland sina nära: "En profet är icke föraktad utom i sin fäderne-stad och bland sina fränder och i sitt eget hus."¹¹⁷ Det gick inte att göra kraftgärningar i Nasaret. I Nasaret trodde man inte.

Det händer även på andra ställen att underverken inte uppskattas. Vid ett tillfälle hade Jesus drivit ut en hop onda andar ur en man. Andarna valde att ta sin boning i en hjord med två tusen svin, varpå svinen sprang ut i sjön och drucknade. Jesus blev jagad från orten, förmodligen av svinens ägare. Deras reaktion är begriplig, vem skulle inte bli sur om kraftgärningarna gick ut över ens egendom? Samtidigt är händelsen möjligen en illustration till att rikedom kan ta överhanden över tron och försvara för den rike att få evigt liv: "Det är lättare för en kamel att komma igenom ett nålsöga än för den som är rik att komma in i Guds rike."¹¹⁸

Apostlagärningarna erbjuder fler illustrationer. Vid ett tillfälle träffade Paulus en tjänsteflicka som hade en

¹¹⁷ Mark. 6:3, 4

¹¹⁸ Mark. 10:25 Som kontrast kan man läsa följande i Ordspråksboken 10:15: "Den rikes skatter äro honom en fast stad, men de armas fattigdom är deras olycka." Den första strategin gick ut på att avla fram lydiga

spådomsande i sig. Paulus drev ut anden, men det skulle han inte ha gjort, för tjänsteflickans herrar, som tjänat mycket pengar på hennes spådomskonst, släpade Paulus inför överheten och anklagade honom och hans medhjälpare, varpå alla dessa misshandlades och kastades i fängelse.¹¹⁹ Vid ett annat tillfälle retade Paulus upp guldsmederna vid Dianatemplet som inte skulle kunna sälja några modeller av templet om folket valde att tro på Jesus i stället för Diana. Den gången klarade sig aposteln utan handgemäng och åtal.

Människan lär sig göra underverk

56. Om Jesus varit ensam om underverken hade man nog blivit imponerad, men kanske inte alldeles tagen. Men det var inte bara Jesus som kunde konsten. Han delade med sig av sin förmåga.

Det började med lärjungarna: "Och han kallade till sig sina tolv lärjungar och gav dem makt över orena andar, till att driva ut dem, så ock makt att bota alla slags sjukdomar och allt slags skröplighet."¹²⁰ Så skickade han iväg dem ut bland människorna för att göra sitt jobb, dock utan att ta betalt: "Boten sjuka,

människor; rikedom var inte så mycket något som kom emellan människan och Gud, utan fastmer ett tecken på Guds välvilja (minns berättelsen om Job). "Det är HERRENS välsignelse som giver rikedom, och egen möda lägger intet därtill", står det rentav sju verser senare. I den första strategins värld är all rikedom alltså av Gud.

¹¹⁹ Apg. 16: 16-23

¹²⁰ Matt. 10:1

uppväcken döda, gören spetälska rena, driven ut onda andar. I haven fått för intet; så given ock för intet.”¹²¹

57. Lärjungarna hade stor framgång. En skeptiker kan säga att lärjungarna stod så nära Jesus att hans kraft naturligtvis överfördes ganska lätt till dem och att man av just deras förmåga inte kan dra några slutsatser om vanliga människors potential.

Men de tolv var inte de enda som fick gåvan. Vid ett senare tillfälle mobiliserade Jesus sjuttio två andra anhängare och skickade ut dem två och två på nya helandeturnéer: ”Och när I kommen in i någon stad, där man tager emot eder, så äten vad som sättes fram åt eder, och boten de sjuka, som finnas där”¹²².

De återvände glädjestrålade till Jesus och rapporterade total framgång: ”Och de sjuttio två kommo tillbaka uppfyllda av glädje, och sade: ’Herre, också de onda andarna äro oss underdåniga genom ditt namn.’”¹²³

Detta är ett märkvärdigt ställe i berättelserna om Jesu liv. Ingen annan stans i evangelierna är Jesus lika upprymd. Underverkens syfte är att bekämpa det lidande som varken kommer som ett direkt straff från Gud eller orsakas av människornas ondska, utan existerar av något annat skäl, till exempel djävulens ränker (se mer nedan om typ 2-lidande). Att människorna

¹²¹ Matt. 10:8

¹²² Luk. 10:8, 9

¹²³ Luk. 10:17

lyckas med underverken betyder i sanning att de onda andarna är dem underdåniga. Jesus känner vittringen av framgång.

Medan lärjungarna var ute på turné hade Jesus också sett djävulen falla från skyarna och brinna som en meteor i kontakten med atmosfären: "Jag såg Satan falla ned från himmelen såsom en ljungeld."

Människorna tycktes ha erövat kraften att bekämpa ondskan. Djävulen var slagen till slant. Strategi nummer två såg ut att lyckas. "Se, jag har givit eder makt att trampa på ormar och skorpioner och att förtrampa all ovännens härsnakt, och han skall icke kunna göra eder någon skada", sa Jesus och greps av djupaste tacksamhet och glädje för att människorna nu inträtt i gemenskapen med honom själv och Gud: "I samma stund uppfylldes han av fröjd genom den helige Ande och sade: 'Jag prisar dig, Fader, du himmelens och jordens Herre... Allt har av min Fader blivit förtrott åt mig. Och ingen känner vem Sonen är utom Fadern, ej heller vem Fadern är, utom Sonen och den för vilken Sonen vill göra honom känd.' Sedan vände han sig till lärjungarna, när han var allena med dem och sade: 'Saliga äro de ögon som se det I sen.'"¹²⁴

58. OK, fortsätter skeptikern, detta bevisar inte att vanliga människor, som inte ens träffat Jesus, kan göra underverk i hans namn. Men åtminstone en sådan mirakelman fanns. Lärjungarna hade upptäckt en frilansande helbrägdagörare som inte kom från deras

¹²⁴ Luk. 10:18 - 23

krets och tyckte att man just därför borde stoppa honom: "Och Johannes tog till orda och sade: 'Mästare, vi sågo huru en man drev ut onda andar genom ditt namn; och vi ville hindra honom, eftersom han icke följde med oss.' Men Jesus sade till honom: 'Hindren honom icke; ty den som icke är emot eder, han är för eder.'"¹²⁵ Man behöver alltså inte ens ha träffat Jesus för att kunna göra underverk i hans namn.

59. Till och med efter Jesus död gjorde lärjungarna kraftgärningar. Exempelvis passade Johannes och Petrus på att bota en krympling som satt och tiggde vid tempelporten när de råkade gå förbi. Och när Petrus var i Lydda för att bota en lam gjorde han en avstickare till Joppe för att uppväcka en död kvinna.¹²⁶ Även Paulus var framgångsrik. I Lystra fanns en man som inte kunde bruka sina fötter och när Paulus "såg att han hade tro, så att han kunde bli botad, sade han med hög röst:

¹²⁵ Luk. 9:49, 50. Lärjungarna tyckte uppenbarligen att de borde ha monopol på Guds kraft, något som var helt främmande för Jesus. Han måste ha tagit sig för pannan: här hade Gud tänkt ut en plan för mänsklighetens frälsning och det första som händer är att en anhängare försöker monopolisera gåvan och förhindra dess allmänna tillgänglighet! Jesus markerade att frälsning finns även utanför kyrkan. Däremot finns ingen frälsning utan Jesus: "Jag är vägen och sanningen och livet; ingen kommer till Fadern utom genom mig." (Joh. 14:6).

Återigen blir det uppenbart att Gud givit upp sin första strategi. Om detta Jesusord representerar Guds uppfattning vid denna tid måste han ha erkänt för sig själv att den föregående strategin hade misslyckats.

¹²⁶ Se Apg. 3:8 och 9:33 - 40

'Res dig upp och stå på dina fötter.' Då sprang mannen upp och begynte gå."¹²⁷

Budskapets djupaste innebörd och dess trovärdighet

60. Detta är hemligheten. Jesus visar människorna hur de kan upphäva straffet från syndafallet. Han visar hur människorna kan ta sig tillbaka till Edens lustgård. Älska din nästa, ha tron, offra dig, ge upp dina rikedomar. Det underliggande budskapet är att Gud ger människorna kraften att göra underverk precis som han gett den kraften till Jesus.¹²⁸ För att göra underverk behöver man inte fysiskt ha träffat Jesus, ej heller krävs det att Jesus lever i denna världen. Meddelandet från Gud är att alla människor i evärdelig tid kan bli delaktiga i kraften så som den presenterats av Jesus.
61. Är detta ett sant och trovärdigt budskap: att människorna av egen förmåga och enligt det recept som formuleras av Jesus kan avlyfta sig sitt lidande och göra världen till en Edens lustgård? Kunde Gud rimligen tro på sin andra strategi?
Vi kan börja med den största innovationen i strategin, kravet att människorna skulle älska sin nästa som

¹²⁷ Apg. 14:9, 10

¹²⁸ Genom underverken kan människan inträda i Paradiset, säger Jesus i Lukas 11:20: Om det är "med Guds finger som jag driver ut de onda andarna, så har ju Guds rike kommit till eder."

sig själva. Att människorna faktiskt gjorde det var en förutsättning för att planen skulle gå i lös.

Nedkämpandet och förintandet av apokalypsens fyra ryttare är strategins operativa mål. En sak verkar då uppenbar redan från början: några krig blir det som sagt inte om människorna älskar sin nästa som sig själva, ej heller mord, våldtäkt eller andra våldsbrott. Sannolikt blir det inte heller någon svält. Dels skulle människorna broder- och systerligt dela på de tillgängliga livsmedlen, dels kan man rimligtvis anta att de skulle begränsa sin avkomma för att inte hamna i överbefolkningens fälla.

Men sjukdomarna? Skulle människokärleken kunna få bukt med tuberkulosen och rödsoten? Spontant skulle man kanske säga nej. Bakterier och virus låter sig inte påverkas av vad människor tycker om varandra. Men det finns åtminstone två skäl att ifrågasätta den uppfattningen, ett litet skäl och ett stort.

Det lilla skälet är att många, kanske de flesta sjukdomarna genom tiderna har varit fattigdomsrelaterade. Utan svält och fattigdom skulle hälsoläget bli avsevärt mycket bättre.

Det stora skälet är att vi måste erkänna att vi inte har en aning om hur ett samhälle skulle se ut och fungera där alla människor – eller i varje fall en majoritet – älskade sin nästa som sig själv. Vi är vana att leva i en värld där ingen älskar sin nästa som sig själv (annat än möjligen en förälder ett barn, men det är ett specialfall där en människa älskar en enda annan individ som sig själv, vilket är långt ifrån att älska sin nästa, alltså alla andra, som sig själv).

Sannolikt har ingen nu levande människa träffat eller ens hört talas om någon människa som uppfyllt kärleksbudet så konsekvent som Jesus kräver.¹²⁹ Vi kan inte föreställa oss en värld av sådan radikal människokärlek som Jesus hade i tankarna. Lika lite som en medeltidsmänniska kunde föreställa sig att människorna skulle lära sig flyga kan vi föreställa oss vad som skulle hända om människokärleken slog igenom på bred front. Ett totalt annorlunda samhälle kan troligen åstadkomma totalt annorlunda resultat på totalt annorlunda sätt. Vi vet inte. Gud ansåg att han visste. För oss människor återstår bara att tro eller inte tro. Man kan lika gärna tro som låta bli att tro. Samma resonemang kan tillämpas på döden.

Men anta att den radikala människokärleken slog igenom och människorna därigenom lyckades bli av med två och en halv av de fyra ryttarna medan döden och en del sjukdomar trots allt fanns kvar. Skulle detta i så fall vara ett misslyckande för Guds andra strategi? Knappast. Mänsklighetens tillvaro skulle förändras radikalt till det bättre även om människan bara kom till trädtopparna fastän Gud siktat mot stjärnorna. Om människan lyckats med detta hade hon i sanning gjort underverk som inte stod Jesu kraftgärningar efter.

¹²⁹ OK, Moder Teresa kanske. Det intressanta är att eventuella undantag som hon ofta förlänas helgonstatus - en process som för Moder Teresas del har inletts i och med att hon saligförklarats av påven - och därmed erkänns som religiösa övermänniskor. Jesus hade tänkt sig att vi allihop skulle vara sådana.

(Ett anmärkningsvärt faktum är att Moder Teresa, har det visat sig i hennes efterlämnade korrespondens, under största delen av sitt liv inte tyckte sig ha någon kontakt med Gud, vilket hon inte vågade erkänna

Fantasifullt resonerat? Kanske, men man får akta sig för att bli en av dem som Calvin beskrev som "sanslösa personer som djärvt förnekar allt de inte har sett".¹³⁰

De stränga kraven

62. Den andra strategin ställer oerhörda krav på människorna: "Om någon vill efterfölja mig, så försake han sig själv och tage sitt kors på sig var dag; så följ han mig."¹³¹ Jesus gav oss en tuffare uppgift än mänskligheten verkar ha en chans att klara av. Att man ska älska sin nästa som sig själv – eller, annorlunda formulerat, att vi ska älska andra människor lika mycket som Gud älskade Jesus, som det står här och där i Bibeln – är, som sagt, själva baskravet hos Jesus och ändå något som ingen människa – eller knappt någon enda – genom tiderna lyckats uppfylla.

Och det räcker inte med att ett litet antal människor uppfyller kraven för att återinträdet i lustgården ska bli av. Frälsningen måste vara en massrörelse för att det ska bli något resultat. "Vad skall jag likna Guds rike vid? Det är likt en surdeg som en kvinna tager och

offentligt. Synd om henne, om hon fått tillfälle att läsa denna skrift hade hon blivit lugnad när hon förstätt att Gud inte visat sig för någon på 2 000 år.)

¹³⁰ Koranen har en bra formulering av samma observation i sura 10:39: "Nej, de förkastar som lögn allt som ligger utanför deras kunskap och vars djupare mening de ännu inte förstår."

¹³¹ Luk. 9:23

blandar in i tre skäppor mjöl, till dess alltsammans bliver syrat”, säger Jesus.¹³²

Först när en kritisk massa nås kan det bli några effekter. Människorna gör det tillsammans eller inte alls. Några enskilda helgon räcker inte för att göra någon skillnad. Men tänk tanken att två tredjedelar av människorna vore helgon!¹³³ Någonstans mellan noll och hundra procent ligger den kritiska massa där artens karaktär förändras.

Även i övrigt krävs ett totalt engagemang för Jesus. Han understryker gång på gång att han menar allvar med sina drakoniska krav. Efter Bergspredikan kom han ned till sjön och beordrade förflyttning till andra stranden när han upptäckte att det var tjockt med folk. En av lärjungarna bad att först få gå bort och begrava sin pappa, men det tyckte Jesus var onödigt: ”Följ du mig och låt de döda begrava sina döda.”¹³⁴

Han kräver en total och villkorslös underkastelse, inget intresse, inget engagemang får komma emellan den troende och honom själv: ”Den som älskar fader eller moder mer än mig, han är mig icke värdig, och den som älskar son eller dotter mer än mig, han är mig icke värdig.” Följdriktigt förnekade Jesus sina egna närmaste släktingar. Hans mor och hans bröder sökte ho-

¹³² Luk. 13:21

¹³³ <http://www.catholic-forum.com/saints/indexsnt.htm> redovisar en inventering av det totala antalet helgon, nämligen 5 376 stycken. Det är 2,5 helgon per år sedan Jesus eller mindre än ett halvt helgon per miljon människor. Det räcker förstås inte på långa vägar.

¹³⁴ Matt. 8:22

nom medan han predikade, men de kom inte in i huset, för där var fullt med folk. Han uppmärksammades på saken och förnekade då släktskapet: "Men han svarade och sade till dem: 'Min moder och mina bröder äro dessa, som höra Guds ord och göra det.'" ¹³⁵ Man påminns om den första strategins Gud, som krävde av Abraham att han skulle döda sin son Isak för att bevisa sin kärlek till Gud.

För att ingen skulle ha en chans att missförstå formulerade Jesus sitt krav så extremt att det knappt går att ta till sig: "Om någon kommer till mig och han därvid ej hatar sin fader och sin moder och sina barn och sina bröder och systrar, därtill också sitt eget liv, så kan han icke vara min lärjunge... Likaså kan ingen av eder vara min lärjunge, om han icke försakar allt vad han äger." ¹³⁶

Frälsning fungerar således inte för förmögna: "Vill du vara fullkomlig, så gå bort och sälj, vad du äger, och giv åt de fattiga; då skall du få en skatt i himmelen. Och kom sedan och följ mig." ¹³⁷ Poängen är att det uppdrag människorna har framför sig är så stort, svårt och märkvärdigt att minsta avvikelse från den rätta kursen som ovidkommande intressen av ekonomisk eller annan sort kan medföra riskerar att kvadda hela projektet.

¹³⁵ Matt. 10:37 och Luk. 8:21

¹³⁶ Luk. 14:26, 33 Här är Jesus troligen inte mindre krävande än till exempel Mose, som krävde att föräldrar skulle utlämna sina rumlare till söner till dödsstraff (se ovan).

¹³⁷ Matt. 19:21

Jesus ställde dessutom obegripligt höga krav på anhängarnas tro. Den som har tro nog att kunna förflytta berg har ändå bara tillstymmelse till tro: "Ty sannerligen säger jag eder: Om I haven tro, vore den ock blott såsom ett senapskorn, så skolen I kunna säga till detta berg: 'Flytta dig härifrån dit bort', och det skall flytta sig: ja, intet skall då vara omöjligt för eder."¹³⁸

Det gällde att inte reflektera så mycket, tipsade Jesus, utan i stället kasta sig in i tron utan motstånd, att vara omedelbar som ett barn: "Den som inte tager emot Guds rike såsom ett barn, han kommer aldrig ditin."¹³⁹

Samtidigt får man inte förhäva sig, utan måste alltid vara ödmjuk. Inför den sista måltiden tvättade Jesus, mot Simon Petrus protester, lärjungarnas fötter för att visa att han var människornas tjänare och utan höghöd och för att lärjungarna skulle ta efter hans föredöme: "Förstån I, vad jag har gjort med eder? I kallen mig 'Mästare' och 'Herre' och I sägen rätt, ty jag är så. Har nu jag, eder Herre och Mästare, tvagit edra fötter, så ären ock I pliktiga att två varandras fötter. Jag har ju givit eder ett föredöme, för att I skolen göra, såsom jag har gjort mot eder."¹⁴⁰ Det går att förstå: egennyttig människokärlek är ingen sann människokärlek, för var gång människor bröstar sig över sina goda gärningar förlängs vandrigen till paradiset med en fjärdingsväg.

När lärjungarna hörde sådant tal bad de om hjälp att uppfylla kraven: "Och apostlarna sade till Herren:

¹³⁸ Matt. 17:20

¹³⁹ Mark. 10:15

¹⁴⁰ Joh. 13:12-15

'Föröka vår tro.'" Men Jesus kunde inte skapa tro åt människorna. Det fick de göra själva. Han kunde bara beskriva den rätta tron: "Om I hade tro, vore den ock blott stor såsom ett senapskorn, så skullen I kunna säga till detta mullbärsfikonträd: 'Ryck upp dig med rötterna och plantera dig i havet', och det skulle lyda eder."¹⁴¹ Man förstår att till och med lärjungarna kunde misströsta ibland. Höll de verkligen måttet?¹⁴²

Tron och dess betydelse för underverk och bön

63. Bara den som har tro kan bli botad genom underverk.

Kvinnan med blodgången, till exempel, ansåg att hon skulle bli hjälpt bara hon nuddade hörntofsen på Jesu mantel. "Var vid gott mod, min dotter", sa Jesus, "din tro har hjälpt dig."¹⁴³ Till en annan hjälpsökande sä-

¹⁴¹ Luk. 17:5, 6

¹⁴² Man kan tycka att Jesus var omedgörlig här. Även om han inte genom underverk kunde föröka deras tro, så kunde han kanske ha ansträngt sig lite mer för att lära dem hur det går till att tro. Men lärjungarna begärde det omöjliga, egentligen kan ingen lära någon något. När golfeleven begär hjälp från sin lärare gör läraren två saker. För det första visar han eleven hur en swing ska genomföras och uppmanar eleven att härma. Om du gör som jag, är lärarens budskap, ökar sannolikheten att du upptäcker golfswingens sanning i dina egna muskler; jag kan inte lära dig, bara visa dig hur du lättast kan lära dig själv. För det andra ger läraren vinkar om hur eleven ska känna att han är på rätt väg. Om du hamnar vid pinnen med en järnsjua på 130 meter är du på rätt väg, kan han utbrista.

Så gjorde även Jesus. Låt mig vara ett föredöme, sa han, gör som jag så är det mer sannolikt att ni får kraften. Och om ni får fikonsträdet att hoppa i sjön är ni på rätt väg.

¹⁴³ Matt. 9:21, 22

ger han: "O, kvinna, din tro är stor. Ske dig, såsom du vill."¹⁴⁴

64. Den som inte har tro kan inte botas – och heller inte bota. En man "i folkhopen" sade till Jesus: "Mästare, jag har fört till dig min son, som är besatt av en stum ande... nu bad jag dina lärjungar att de skulle driva ut honom, men de förmäde det inte." Jesus blir rasande på lärjungarna och säger: "O, du otrogna släkte, huru länge måste jag vara hos eder? Huru länge måste jag härda ut med eder? ... Allt förmår den som tror."¹⁴⁵

65. Varför är tron så betydelsefull? Genom Jesus får människorna gudomlig förmåga att förändra sin tillvaro. Människans anslutning till denna kraft åstadkoms genom tron. Tron är odelbar. Halv tro är otro. 99,99 percents tro är otro.

Jesus visade att den – och bara den – som tror fullt ut på honom får hans gåvor. "Den som tror på Sonen, han har evigt liv; men den som icke hörsammar So-

¹⁴⁴ Matt. 15:28

¹⁴⁵ Mark. 9:18, 19, 23. Då och då skäller Jesus ut människorna för att de inte vill tro: "Varför fatten I då icke, vad jag talar? Jo, därför att I icke 'stån ut med' att höra på mitt ord. I haven djävulen till eder fader, och vad eder fader har begär till, det viljen I göra." (Joh. 8:43, 44) Även lärjungarna får sig en släng av slev: "I haven ju öron; sen I då icke? I haven ju öron; hören I då icke?" (Mark. 8:18)

Ibland hade lärjungarna svårt att uthärda Jesus. När han föreslog att människorna skulle äta hans kött och dricka hans blod protesterade flera av dem: "Detta är hårt tal; vem står ut med att höra på honom?" (Joh. 6:60)

nen, han skall icke få se livet, utan Guds vrede förbliver över honom.”¹⁴⁶

Om man inte tror fullt ut får man alltså inte gåvorna. Övergången till tro kan inte ske gradvis, utan måste, som Kierkegaard säger, genomföras i ett enda språng. Här gäller allt eller intet. Och just detta är ett av problemen med den andra strategin. Trossprånget är för svårt för människorna.

66. Här kan även ett resonemang om bönen vara på plats. Frågan är om Gud hör bön och, framför allt, om han är villig att tillgodose önskemål som framförs i bön. Resonemanget om Guds andra strategi bygger på tanken att Gud inte längre lägger sig i människornas tillvaro och att han därför inte beviljar några ynnestar - om han ens lyssnar på människornas böner. Men i slutet av Bergspredikan säger Jesus utan reservationer: ”Bedjen, och eder skall varda givet; söken, och I skolen finna; klappen, och för eder skall varda upplåtet.”¹⁴⁷

Möjligen är detta Jesusord uttryckt ur ett sammanhang som inte återges av Matteus, för när Jesus annars talar om bön gör han det med ett betydelsefullt förklarande tillägg, nämligen att bönen endast fungerar för

¹⁴⁶ Joh. 3:36

¹⁴⁷ Matt. 7:7

den som uppfyller alla de hårda krav som Jesus ställer.¹⁴⁸ Framför allt krävs tro.

En morgon var Jesus hungrig. Han fick se ett fikonsträd, men upptäckte till sin förtrytelse att trädet inte bar några frukter och beslöt att straffa trädet, varpå det omedelbart skrumpnade. Lärjungarna förundrades och frågade hur det där gick till. Jesus svarade: "Sannerligen säger jag eder: Om I haven tro och icke tvivel, så skolen I icke allenast kunna göra sådant som skedde med fikonsträdet, utan I skolen till och med kunna säga till detta berg: 'Häv dig upp och kasta dig i havet', och det skall ske. Och allt vad I med tro bedjen om i eder bön, det skolen I få."¹⁴⁹

Motsvarande formulering finns på andra ställen: "Haven tro på Gud. Sannerligen säger jag eder: Om någon säger till detta berg: 'Häv dig upp och kasta dig i havet' och därvid icke tvivlar i sitt hjärta, utan tror, att det han säger skall ske, då skall det ske honom så.

¹⁴⁸ Det finns ett undantag som får läsaren att höja på ögonbrynen. Jesus ska förklara börens mekanismer för lärjungarna. Om en hungrig vän väcker er om natten och ber om lite bröd, säger Jesus, och ni inte vill hjälpa honom så kommer ni ändå att göra det "därför att den andra är så påträngande". Därför ska den som bedjer varda given. (Luk. 11:8, 9) Enligt detta bibelställe är det alltså tjetet som ger bönen dess kraft. Det är obegripligt, men det står så. Lukas är förtjust i tanken, för den återkommer i 18:5 i liknelsen om den orättfärdige domaren som likväl ger en änka hennes rättigheter för att hon inte "med sina ideliga besök alldeles ska pina ut mig". Gud är likadan, antyds det.

¹⁴⁹ Matt. 21:21, 22

Därför säger jag eder: Allt vad I bedjen om och begären, tron, att det är eder givet; och det skall ske eder så.”¹⁵⁰

För att bönen ska gå i verkställighet krävs dessutom att det oändligt stränga kärlekskravet uppfylls: ”Om I förbliven i mig och mina ord förbliva i eder, så mån I bedja om vadhelst I viljen, och det skall vederfaras eder... Såsom Fadern har älskat mig, så har ock jag älskat eder; förbliven i min kärlek. Om I hållen mina bud, så förbliven I i min kärlek... Detta är mitt bud, att I skolen älska varandra, såsom jag har älskat eder.”¹⁵¹

Chansen att bli bönhörd av Gud är alltså praktiskt taget obefintlig. Bara den som av blotta viljekraften kan få ett berg att slänga sig i havet är kvalificerad att motta Guds personliga omsorg. Men den som kan göra sådana underverk har bidragit till att mänskligheten kvalar in i paradiset – vilket ju också är Guds syfte.¹⁵²

¹⁵⁰ Mark. 11:22–24

¹⁵¹ Joh. 15:7, 9, 10, 12 Och om man inte tror går det riktigt illa enligt Joh. 3:36: ”Den som tror på Sonen, han har evigt liv; men den som icke hörsammar Sonen, han skall icke få se livet, utan Guds vrede förbliver över honom.” Här finns en tydlig parallell till Koranens hotelser om hur det går för otrogna.

¹⁵² Även om Jesus inte understryker det är det en gängse kristen föreställning att det inte räcker med tro för frälsning, utan också krävs Guds nåd. Är den föreställningen förenlig med vad som här sagts om att Gud bestämt sig för att inte gripa in sedan han väl skickat Jesus? Hur ska han kunna meddela nåd om han inte undersöker det individuella fallet? Rimligtvis är hans krav på tro så dramatiska att alla som uppfyller dem kan beviljas nåd per carte blanche. Han behöver inte gripa in.

67. Det var inte bara bönen som var verkningslös utan tro, utan även förmågan att göra underverk. En gång när Jesus var ute och gick på vattnet fick Petrus lust att pröva på. "Herre, är det du, så bjud mig att komma till dig på vattnet", ropade han. Jesus sa åt honom att komma, och Petrus började vandra på vattnet han också. Så blev han rädd, för vågorna var stora, och började sjunka. Jesus tvingades rädda honom och sa misslynt: "Du klentrogne, varför tvivlade du?"¹⁵³

Frälsning är minsann inte enkelt

68. Jesus var på det klara med att kraven var hårda: "Kämpen för att komma in genom den trånga dörren; ty många, säger jag eder, skola försöka att komma in och skola dock icke förmå det."¹⁵⁴ Han klagar hela tiden på människorna i allmänhet och lärjungarna i synnerhet för att de brister i tron; det är som om han inte tycker att de anstränger sig tillräckligt. Inte ens så sent som vid Jesu avskedstal anser sig lärjungarna ha fått tillräcklig säkerhet för att tro. Filippus begär att Jesus ska förevisa Gud som bevis. "Så lång tid har jag varit hos eder" suckar Jesus, "och du har icke lärt känna mig, Filippus? Den som har sett mig, han har sett Fadern. Huru kan du då säga: 'Låt oss se Fadern?'"¹⁵⁵

¹⁵³ Matt. 14:28 - 30

¹⁵⁴ Luk. 13:24

¹⁵⁵ Joh. 14:9

69. Människorna måste faktiskt vara lika perfekta som Gud själv för att nå det mål Gud utstakat, för att förverkliga sin av honom givna potential: "Varen alltså I fullkomliga, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig."¹⁵⁶ Människorna blev skrämnda av uppgiften, trodde sig inte kapabla.

I Apostlagärningarna finns en illustration. När Paulus och Barnabas inför hedningarna gjort några underverk sa dessa: "Gudarna hava stigit ned till oss i människogestalt." Så börjar hedningarna förbereda ett djuroffer till apostlarna såsom om de varit gudar. De två apostlarna blev säklart bestörta, "rev sönder sina kläder" och talade till hedningarna: "Också vi äro människor, av samma natur som I, och vi förkunna för eder evangelium, att I måste omvända eder från dessa fäfängliga avgudar till den levande Guden."¹⁵⁷ Men folket ville inte tro sig ha sådana inneboende krafter. Om gudarna i människogestalt förnekar sin gudomlighet är de bedragare, resonerade man. Hedningarna skrinlade planerna på att offra till apostlarna och beslöt att i stället slå ihjäl dem, vilket nästan lyckades.

Människornas svaghet och vantro fick så småningom den andra strategin att rinna ut i sanden.

Utvikning om Jesu död på korset

70. Varför måste Jesus få en så plågsam död? Hans lidande och återuppståndelse skickade ett budskap till män-

¹⁵⁶ Matt. 5:48

¹⁵⁷ Apg. 14:11, 15

niskorna: på samma vis som Jesus plågades och sedan återuppstod befriad från sitt lidande kan ni göra den resan.¹⁵⁸ Dessutom visade Gud sin kärlek till människorna. Trots att de tillfogat honom den ultimata sorgen – ett barns död – förlät han dem och gav dem verktygen att resa sig ur sitt lidande.

Det finns en annan och mer svårsmält förklaring till Jesu lidande, nämligen att han därigenom sonade människornas synder, att han tog på sig människornas straff och led för deras skull som om han varit någon sorts syndabock, kort sagt att han inte bara var ett föredöme utan dessutom, i kraft av sin tragiska död, gav dem frälsningen på ett fat.¹⁵⁹

Föreställningen om att Jesus genom sin död tog på sig människornas synder och därmed gav dem entrébiljett till paradiset verkar inte stämma. Jesus kan ju inte ena stunden kräva de mest heroiska ansträngningar av människorna för att de ska uppnå frälsning och i

¹⁵⁸ Uppståndelsens betydelse hänger rimligen ihop med synen på himmelriket. För dem som placerar himmelriket efter döden – och särskilt efter yttersta domen – är Jesu återfödsel förstas central; om Jesus kan återuppstå kan människan det också. Men för den som tänker sig att Jesus ville återskapa Edens lustgård på jorden är spekulationer om hans öde efter döden på korset inte lika relevanta. För den läsart som presenteras i denna text är återuppståndelsen egentligen överflödigt annat än eventuellt som legitimitetsmirakel.

¹⁵⁹ En fiende till Jesus framförde idén att han skulle dö för att folket skulle räddas. Översteprästen Kaifas förklarade för sina kollegor att om Jesus fick hållas och fortsatte att göra underverk så skulle alla judar så småningom tro på honom och då var risken att romarna straffade folket för uppror. Därför var det bättre, menade Kaifas, att en – Jesus – fick dö och folket leva: ”Och det var Kaifas som under rådplägningen hade sagt till judarna, att det vore bäst om en man finge dö för folket.” (Joh. 18:14)

nästa stund ta tillbaka och erbjuda frälsningen gratis genom sitt fränfalle. Men Paulus, som ibland har en egen agenda, hävdar just detta (se nedan).¹⁶⁰

Läran ska spridas

71. Men tillbaka till tiden omedelbart efter Jesu död, innan Guds andra strategi hade gått i stå. Jesu lära skulle spridas. Missionerandet började. Det var inte självklart ens för apostlarna vilken radikal innovation Gud faktiskt hade gjort när han lanserade sig som alla människors gud, inte bara judarnas.

När Petrus skulle förrätta det första hedningadonet – det vill säga döpa den förste icke-juden – lät Gud honom först öva sig på att bryta mot judarnas lagar. Petrus hade beställt något att äta och medan han vän-

¹⁶⁰ En annan och för några kanske mindre besvärande tolkning kan eventuellt tänkas. Genom Adams och Evas syndafall hade människorna, enligt vissa uppfattningar, ådragit sig en arvssynd. Jesu död på korset avlyfter människorna denna besvärande ryggsäck och gör vägen till paradiset lättare att vandra.

”Och jag helgar mig till ett offer för dem, på det att ock de må vara i sanning helgade” säger Jesus (Joh. 17:19), vilket kanske kan tolkas som ett stöd för offerlammsteorin, men tillägger följande sju verser senare: ”Och jag har kungjort för dem ditt namn och skall kungöra det, på det att den kärlek, som du har älskat mig med, må vara i dem, och jag i dem.” Människorna ska älska varandra med samma kärlek som Gud ägnade Jesus, det är en ambition som heter duga. Om människorna inte är kapabla till den oändliga kärleken blir det ingen frälsning. Då hjälper inte Jesu död på korset.

Även Petrus antyder att arvssynden på något sätt blivit nollställd genom Jesu död: ”I veten ju att det icke är med förgängliga ting, med silver eller guld, som I haven blivit ’lösköpta’ från den vandel I förden i fåfånglighet, efter fädernas sätt, utan med Kristi dyra blod, såsom med blodet av ett felfritt lamm utan fläck.” (1 Petr. 1:18, 19)

tade på maten föll han i hänryckning. Han såg en linneduk sänka sig från himlen och i den fanns ”alla slags fyrfota och krälände djur, som leva på jorden, och alla slags himmelens fåglar”. En röst sa till honom: ”Stå upp, Petrus, slakta och ät.” Petrus blev upprörd, ty detta var mat som judar inte fick äta. ”Bort det, Herre! Jag har aldrig ätit något oheligt och orent.” Då hörde han åter rösten: ”Vad Gud har förklarat för rent, det må du icke hålla för oheligt.”

Petrus fattade galoppen. När han träffade icke-juden Kornelius, som ville bli döpt, sa han: ”I veten själva, att det är en judisk man förbjudet att hava något umgänge med en utlänning eller att besöka en sådan; men mig har Gud lärt att icke räkna någon människa för ohelig eller oren.”¹⁶¹

Men vägen till paradiset måste människorna själva vandra, och den vägen är oändligt svår och smal, någon enkel gratispassage erbjuds inte. I Matt. 20:28 säger Jesus: ”Människosonen har kommit, icke för att låta tjäna sig, utan för att tjäna och giva sitt liv till lösen för många.” ”Till lösen” betyder att människorna blev fria, kanske just från arvssynden. Men att vara fri betyder inte att ha fått fribiljett till frälsning. Frälsning kostar på, vilket Jesus var noggrann med att understryka.

Tanken att Jesus genom sin död på korset upphävde Adams och Evas nedärvda skuld och därigenom gav mänskligheten en nystart – och att detta var syftet inte bara med korsfästelsen, utan hela inkarnationen – utvecklades särskilt av Anselm, ärkebiskop av Canterbury (1033 – 1109), som därigenom hamnade i opposition mot ovan nämnde Maximus Bekännaren, som tillhörde den grekiska kristendomen och i stället hävdade att Jesus kom för att hjälpa människorna att förverkliga sin sanna, gudomliga, potential. I detta avseende är denna skrift kanske mer grekiskortodox än katolsk. Egentligen är idén att Gud skulle bli stämd på så gott humör av att människorna dödade hans son att han förlät bödlarna deras synder helt vettlös.

¹⁶¹ Apg. 10:13-15, 28

72. Det visade sig för övrigt svårt att förmå judarna att anamma den nya läran, inte så konstigt kanske med tanke på att de enligt den gamla läran var Guds utvalda folk, medan de enligt den nya inte var förmer än alla andra. Paulus tröttnade så småningom på att försöka övertyga judarna och satsade uteslutande på hedningar. Han instämde med profeten Esaias att judarnas "hjärta har blivit förstocket; och med öronen höra de illa, och sina ögon hava de tillslutit". Han drog slutsatsen att "till hedningarna har denna Guds frälsning blivit sänd; de skola ock akta därpå."¹⁶²

Tillfälligtvis kunde Paulus undslippa sig näst intill antisemitiska kommentarer. Han talar till exempel om folk som "hava lidit av judarna, av dem som dödade både Herren Jesus och profeterna och förjagade oss och som äro misshagliga för Gud och fiender till alla människor... vredesdomen har kommit över dem i all sin stränghet."¹⁶³

¹⁶² Apg. 28:27 respektive 28 Särskilt atenarna, som var ett kosmopolitiskt och kulturellt högtstående släkte med öppet sinne för innovationer, visade sig mottagliga: "Det var nämligen så med alla atenare likasom ock med främlingar, som hade bosatt sig bland dem, att de icke hade tid och håg för annat än att tala om eller höra på något nytt för dagen." (Apg. 17:21)

¹⁶³ 1 Tess. 2:15, 16 Även Jesus anklagar judar för att vara barn till dem som dräpte profeterna, men den anklagelsen ingår i en utskällning av fariséer och skriftlärda (Matt. 23:31). Paulus, som gillar överheten, gör inte denna fina distinktion, utan drar alla judar över en kam.

Den store aposteln lägger läran till rätta

73. Missionerandet fortsatte. Paulus, huvudansvarig för hedningarnas kristnande – ”Eftersom jag nu är en hedningarnas apostel, håller jag mitt ämbete högt.”¹⁶⁴ – skriver brev till församlingarna. Här framträder illavarslande saker.

74. Paulus introducerar ett helt nytt synsätt i kristendomen, till exempel när det gäller överheten: ”Var och en vare underdanig den överhet, som han har över sig... all överhet, som finnes, är förordnad av Gud... Därför, den som sätter sig upp mot överheten, han står emot vad Gud har förordnat... Ty de som hava våldet äro till skräck, icke för dem som göra vad gott är, utan för dem som göra vad ont är. Vill du vara utan fruktan för överheten, så gör vad gott är; du skall då bli prisad av den.”¹⁶⁵

Detta är naturligtvis härresande i allmänhet men också obegripligt i synnerhet med tanke på Jesu liv och

¹⁶⁴ Rom. 11:13

¹⁶⁵ Rom. 13:1, 3 Nytt synsätt, förresten. I förordet anmälde jag att jag inte tänkte ägna mig åt spekulationer kring den historiske Jesus utan endast utgå från Bibeln. Här kommer ett undantag i form av en hänvisning till professor Alvar Ellegårds spännande förklaring till den avsevärda skillnaden mellan Jesu och Pauli budskap (*Jesus One Hundred Years Before Christ – A Study in Creative Mythology*, London, 1999). Ellegårds resonemang går ut på att Paulus var äkta vara, medan Jesus egentligen var den som grundade den essénska sekten och levde under andra århundradet före vår tidräkning. Evangelierna är enligt Ellegård myter som fabricerades av kyrkan en bit in på 100-talet till stöttning för Pauli budskap, alltså vid en tidpunkt när det inte längre fanns levande människor som kunde genomskåda bluffen. Den Jesus vi tror att vi känner fanns alltså inte. Det finns förhållanden som kan stödja en sådan uppfattning, till exempel det

erfarenhet. Överheten var ju ständigt på jakt efter Jesus, tälde honom illa och försökte snärja honom. ”Och de skriftlärde och översteprästerna hade gärna velat i samma stund gripa honom, men de fruktade för folket.”¹⁶⁶

Jesus har själv inte mycket tilltro till de rika och mäktiga, utan sätter alltid sin lit till det enkla folket och vänder sig särskilt till dem: ”Kommen till mig, I alla, som arbetar och ären betungade, så skall jag giva eder ro.”¹⁶⁷

Budskapet återkommer på flera ställen: ”Saliga ären I som ären fattiga, ty eder hör Guds rike till. Saliga ären I som nu hungren, ty I skolen bliva mättade... Men ve eder, I som ären rika, ty I haven fått ut eder hugnad.”¹⁶⁸ ”(Gud) har satt mig till att förkunna glädjens budskap för de fattiga, till att predika frihet för de fångna och syn för de blinda, ja, till att giva de förtryckta frihet.”¹⁶⁹

Jesus till och med varnar för överheten: ”Tagen eder till vara för de skriftlärde, som gärna gå omkring i

faktum att Jesu existens inte bekräftas särskilt tydligt i samtida ickekristna dokument och att man inte säkert vet att evangelierna skrevs så tidigt som det allmänt antas, nämligen några årtionden efter Jesu död på korset. Sedan detta väl är sagt glömmet vi Ellegård – och den omstridde amerikanske forskaren G. A. Wells, troligen den som försett honom med den intellektuella arsenalen - och återgår till Bibeln.

¹⁶⁶ Luk. 20:19

¹⁶⁷ Matt. 11:28

¹⁶⁸ Luk. 6:20-24

¹⁶⁹ Luk. 4:18

fotsida kläder och gärna vilja bli hälsade på torgen och gärna sitt främst i synagogorna och på de främsta platserna vid gästabuden, detta under det att de utsuga änkers hus...¹⁷⁰.

Ibland provocerar Jesus överheten. En gång höll han möte i Kapernaum varvid en lam man på en säng firades ned från taket eftersom det var så mycket folk i huset att detta var enda sättet att skapa närkontakt med Jesus. Jesus blev rörd och sa "Min son, dina synder förlätas dig", vilket några skriftlärda i lokalen ansåg var en hädelse, eftersom bara Gud kan förlåta synder.¹⁷¹ De gladdes sig i andanom, för nu tyckte de att Jesus var fast. Men Jesus hade genomskådat dem. "Vilket är lättare", sa han "att säga till den lame: 'Dina synder förlätas dig' eller att säga: 'Stå upp, tag din säng och gå?'" Och för att bevisa att han inte bara kunde uttala en syndaförlåtelse, vilket ju vem som helst kan göra eftersom det är omöjligt att kontrollera resultatet, utan faktiskt genomföra märkliga kraftgärningar, fortsatte han: "Men för att I skolen veta att Människosonen har makt här på jorden att förlåta synder, så säger jag dig (och härmed vände han sig till den lame): 'Stå upp, tag din säng och gå hem.' Då stod han upp och tog strax sin säng och gick ut i allas åsyn, så att de alla uppfylldes av

¹⁷⁰ Luk. 20:46

¹⁷¹ Mark. 2:5 I själva verket begick Jesus ett dubbelt regelbrott eftersom han, enligt Mark. 3:2, omedelbart efteråt utförde en snarlik kraftgärning under själva sabbaten, då det inte ansågs lämpligt att utföra något som helst arbete, ej ens underverk.

häpnad och prisade Gud och sade: 'Sådant hava vi aldrig sett.'¹⁷²

Varför besvärade han sig med att provocera och reta de skriftlärdade? Det hade med strategins djupaste innebörd att göra. De skriftlärdade menade att Guds vilja var att människorna skulle följa reglerna medan Jesus ville få folk att förstå att Gud inte satte regelefterlevnaden i första hand. Guds plan var stor och djärv: människorna skulle tillbaka till lustgården. I det perspektivet framstod de skriftlärdas hela verksamhet som en villospar. Överheten förledde människorna och måste därför avslöjas och gärna förlöjligas. Eller med Jesu egna ord till några skriftlärdade: "Rätt profeterade Esaias om eder, I skrymtare, såsom det är skrivet: 'Detta folk ärar mig med sina läppar, men deras hjärtan äro långt ifrån mig; och fåfängt dyrka de mig, eftersom de läror de förkunna äro människobud.' I sätten Guds bud å sido och hållen människors stadgar... Rätt så; I upphäven Guds bud för att hålla edra egna stadgar!"¹⁷³

Gud själv hade samma uppfattning som Jesus och kunde fara ut exempelvis så här mot den överhet som enligt Paulus alltid hade rätt: "Ve eder som stadgen orättfärdiga stadgar... för att vränga de ringas sak och beröva de fattiga i mitt folk deras rätt, för att göra änkor till ert byte och plundra de faderlösa."¹⁷⁴

¹⁷² Mark. 2:10 – 12 Kopplingen mellan syndaförlåtelse och hävning av förlamning var att den sortens åkomma ansågs vara Guds syndastraff.

¹⁷³ Mark. 7:6 - 9

¹⁷⁴ Jes. 10:1, 2

75. Samma sak med skatterna. Paulus tycker det är häftigt att betala skatt och anser att varje skattekrona är väl använd: ”ty överheten förrättar Guds tjänst och är just för detta ändamål ständigt verksam.”¹⁷⁵ Jesus, däremot, kan inte ge ett rakt svar när han blir tillfrågad om man ska betala skatt. För ovanlighetens skull verkar han besvärad av frågan och tycks vilja slingra sig undan. Han pekar på kejsarens bild på myntet och låtsas tro att myntet därför tillhör kejsaren: ”Given alltså kejsaren, vad kejsaren tillhör...”¹⁷⁶. Han är definitivt inte förtjust.
76. Samma sak med sexuallivet. Jesus framförde knappast några invändningar mot samlivet mellan man och hustru¹⁷⁷, medan Paulus tyckte att den avhållsamhet, som han själv så framgångsrikt praktiserade, borde tillämpas av alla: ”Kommen sedan åter tillsammans”, säger han till männen och kvinnorna i Korint, ”... då ni nu icke kunnen leva återhållsamt... Jag skulle dock vilja,

¹⁷⁵ Rom. 13:6

¹⁷⁶ Luk. 20:25 Det apokryfiska Thomasevangeliet ger ett delvis annorlunda intryck: ”De visade Jesus ett guldmynt och sa, 'Den romerske kejsaren vill att vi ska betala skatt'. Han sa till dem, 'Ge kejsaren vad som tillhör kejsaren, ge Gud vad som tillhör Gud och ge mig det som är mitt.' (vers 100) Här rycker Jesus på axlarna och menar att han och kejsaren spelar på olika planer.

¹⁷⁷ När fariséerna en gång sin vana trogna ville snärja Jesus och frågade honom om en man kan skilja sig från sin fru hur som helst svarade han: ”Haven I icke läst att Skaparen redan i begynnelsen 'gjorde dem till man och kvinna' och sade: 'Fördens skull skall en man övergiva sin fader och sin moder och hålla sig till sin hustru, och de två skola varda ett kött'? Så äro de icke mer två, utan ett kött.” (Matt. 19:4 – 6)

att alla människor vore såsom jag... Men kunna de icke leva återhållsamt, så må de gifta sig”¹⁷⁸.

77. Och, faktiskt, samma sak med själva fundamentet för Jesu lära. Jesu krav på människorna är stenhårda – för att uttrycka det försiktigt. Paulus verkar inte så entusiastisk. Han är missionären, försäljaren av Kristi budskap, den som ska förmå hedningarna (och judarna, för all del) att köpa det nya konceptet. Ingen försäljare gillar en svårsäld produkt, rimligtvis inte heller Paulus.

Paulus lägger till rätta. Plötsligt blir det enkelt att följa Jesus. Vi är ju syndare allihop, säger Paulus lite inställsamt, men Gud är hygglig och förlåter oss – även om vi inte förtjänat det – bara vi tror på Jesus: ”Alla hava ju syndat och äro i saknad av härligheten från Gud; och de bliva rättfärdiggjorda utan förskyllan, av hans nåd, genom förlossningen i Kristus Jesus, honom som Gud har ställt fram såsom ett försoningsmedel genom tro, i hans blod. Så ville Gud – då han i sin skonsamhet hade haft fördrag med de synder som förut hade blivit begångna – nu visa att han dock var rättfärdig.”¹⁷⁹

¹⁷⁸ 1 Kor. 7:5-9 Till försvar för Paulus måste dock erkännas att även Jesus varit inne på en likartad tankegång: "... visserligen finnas somliga, som genom födelsen, allt ifrån moderlivet, äro oskickliga till äktenskap, andra åter, som av människor hava gjorts oskickliga därtill, men somliga finnas ock, som för himmelrikets skull självmant hava gjort sig oskickliga därtill. Den som kan taga emot detta, han tage emot det." (Matt. 19:12) Återigen en bjärt kontrast mot Koranen, som tillåter de troende att ha sex med sina fruar och slavar (se ovan).

¹⁷⁹ Rom. 3:23 - 25

Hos Jesus var det människorna som skulle bevisa sig inför Gud, men Paulus vänder på detta och menar att Gud nu vill bevisa sitt goda sinnelag inför människorna (något som säkert skulle ge Paulus fler proselyter): "Ja, så ville han (Gud alltså; författarens anmärkning) i den tid som nu är lämnat beviset för att han är rättfärdig. Härigenom skulle han både själv befinnas vara rättfärdig och göra den rättfärdig, som låter det bero på tro på Jesus."¹⁸⁰ Att Gud skulle behöva bevisa sin rättfärdighet för människorna är förstås en oerhörd tanke.

78. Enligt Paulus har Jesus offrat sig för människorna som därigenom försonats med Gud.¹⁸¹ Det räcker med att döpa sig för att bli som Jesus. Man dör som han och återuppstår som han. När dopet är klart har man redan återuppstått och därmed fått evigt liv. Gud och Jesus har gjort det tunga jobbet och därmed banat vägen för människan. Svårsmält, men så står det:

"Veten I då icke att vi alla som hava blivit döpta till Kristus Jesus, vi hava blivit döpta till hans död? Och vi hava så, genom detta dop till döden, blivit begravna med honom, för att, såsom Kristus uppväcktes från de döda genom Faderns härlighet, också vi skola vandra i ett nytt väsende, i liv. Ty om vi hava vuxit samman med honom genom en lika död, så skola vi ock vara

¹⁸⁰ Rom. 3:26

¹⁸¹ I 1 Kor. 15:22 förklarar Paulus att Adams och Evas ursprungliga förseelse gjort alla människor dödliga, medan Jesus är den enda vägen till odödlighet: "Och såsom i Adam alla dö, så skola ock i Kristus alla göras levande."

sammanvuxna med honom genom en lika uppståndelse. Vi veta ju detta, att vår gamla människa har blivit korsfäst med honom, för att syndakroppen skall göras om intet, så att vi icke mer tjäna synden. Ty den som är död, han är friad ifrån synden. Hava vi nu dött med Kristus, så tro vi att vi ock skola leva med honom, eftersom vi veta att Kristus, sedan han har uppstått från de döda, icke mer dör; döden råder icke mer över honom.”¹⁸²

Försäljaren Paulus erbjöd odödlighet för ett dop.¹⁸³

79. Över huvud taget uppfylls den senare hälften av Nya Testamentet av en helt annan känsla än evangelierna och i viss mån Apostlagärningarna. Extasen från Jesus dunstar bort allt eftersom de kristna hämtar sig från chocken efter hans död. Det sker en anpassning till en reguljär tillvaro, en ”rutinisering av karisma”, för att tala med Max Weber. Gradvis verkar man glömma bort de storslagna visionerna om människan som Gud framförde genom Jesus.

Exempelvis tycks lärjungarna upphöra med att göra underverk. Enligt Apostlagärningarna gjorde Paulus mirakel när han övervintrade på Malta: ”Men när detta hade skett, kommo också de av öns övriga inbyggare,

¹⁸² Rom. 6:3 - 9

¹⁸³ Himmelens portar kunde öppnas för den döpte eftersom dopet tog bort alla synder som vederbörande tidigare begått. Men den som läste det finstilla i erbjudandet upptäckte att synder begångna efter dopet var oförlätliga. Eftertänksamma människor valde därför att döpa sig så sent i livet som möjligt. Konstantin, den förste kristne kejsaren, lät försiktigtvis döpa sig först på sin dödsbädd år 337.

som hade någon sjukdom, till honom och blevo botade.”¹⁸⁴ Att utrota all sjukdom från en hel ö är utan tvekan en imponerande kraftgärning, men underligt nog skriver Paulus själv ingenting om fortsatta underverk i sina egna brev, och det beror inte på att han saknade skrivutrymme; mer än en fjärdedel av Nya Testamentets text är av hans penna. Det är som om lärjungarna tar sig en annan uppgift än den de fått av Jesus. De börjar organisera en kyrka i stället för att låta människorna rusta sig för återtaget till lustgården.¹⁸⁵

Jesus hade tvärtom förväntat sig att människorna skulle fortsätta att göra underverk efter hans död. På den yttersta dagen, säger han i Bergspredikan, ska många säga honom: ”Herre, Herre, hava vi icke profeterat i ditt namn och genom ditt namn drivit ut onda andar och genom ditt namn gjort många kraftgärningar?” (utan att för den skull bli insläppta i himmelriket; det krävdes mer än mirakel av en människa för att hon skulle vinna inträde).¹⁸⁶

80. Medan Gud hade tänkt sig att människorna skulle göra slut på lidandet redan i jordelivet resignerar Paulus inför människornas nöd och börjar till och med se poänger med plågorna: Människorna ska lovprisa Gud

¹⁸⁴ Apg. 28:9

¹⁸⁵ Den tyske teologen Rudolf Sohms menade att övergången från levande, andlig kraft till kyrklig doktrin först kunde konstateras i första Clemensbrevet från år 95 (Sohms, Rudolf, Kirchenrecht, Leipzig, 1892). Men denna förändring kan alltså iaktas redan hos Paulus, vars brev troligen skrevs ungefär trettio år tidigare.

¹⁸⁶ Matt. 7:22

”som tröstar oss i all vår nöd... Men drabbas vi av nöd, så sker detta till tröst och frälsning”¹⁸⁷.

Människorna kan till och med vara stolta över sitt lidande: ”...vi till och med berömma oss av våra lidanden, eftersom vi veta att lidandet verkar ståndaktighet, och ståndaktigheten beprövad fasthet, och fastheten hopp, och hoppet låter oss icke komma på skam; ty Guds kärlek är utgjuten i våra hjärtan genom den helige Ande, vilken har blivit oss given.”¹⁸⁸

Senare skulle denna syn på lidandet vidareutvecklas av kyrkofadern Augustinus, som hävdade att de plågor som ondskan skapade på något sätt var till människans långsiktiga nytta.

Men det var förstas inte så lätt för Kristi efterföljare och sedermera kyrkan. Vad skulle man göra? Om människorna inte lyckades följa Jesu exempel och upphäva lidandet fick kyrkan konstruera mer eller mindre krystatade argument för att stå emot det som så småningom skulle kallas teodicéproblemet, alltså frågan hur en god och allsmäktig gud kan tillåta att människor lider.

81. Paulus var bra på att vränga ord för att underbygga sina föreställningar. Gud hade givit ett löfte till Abraham att ”hans säd”, det vill säga avkomma, skulle behärska världen. Men ”säd” är singularis, säger Paulus, därför menades inte all avkomma, utan bara en, nämligen Jesus. Den judiska lagen, förklarar Paulus, var bara ett interimistiskt påfund som Gud inrättade medan han

¹⁸⁷ 2 Kor. 1:4, 6

¹⁸⁸ Rom. 5:3 - 5

under några årtusenden planerade Jesus: "Vartill tjänade då lagen? Jo, på det att överträdelserna skulle komma i dagen, blev den efteråt given för att gälla, till dess att 'säden' skulle komma"¹⁸⁹.

Syftet med denna advokatur var troligen att tillrättvisa judarna, som trodde att de kunde bli frälsta av att lyda regler. Det syftet må ha varit gott, men att för den skull reducera Guds första strategi till en transportsträcka är knappast övertygande.

82. Det kanske mest storslagna av Pauli intellektuella tricks är när han utnämner Jesus till överstepräst: "Eftersom vi nu hava en stor överstepräst, som har farit upp genom himlarna, nämligen Jesus, Guds son, så låtom oss hålla fast vid bekännelsen."¹⁹⁰

Jesus präst? Skulle han be till sig själv? Förkunna om sig själv? Det måste finnas en förklaring till denna schizofrena föreställning.¹⁹¹ Det finns det, och den framträder strax efter prästutnämningen. Jesus skulle nämligen bli en präst "efter Melkisedeks sätt"¹⁹².

Den som läser Första Mosebok kan inhämta att "Melkisedeks sätt" är kodord för att tillgodogöra sig

¹⁸⁹ Gal. 3:19

¹⁹⁰ Hebr. 4:15

¹⁹¹ Och inte bara schizofren, förresten, utan på tvärs mot Jesu uttryckliga vittnesmål: "Om jag själv vittnar om mig, så gäller icke mitt vittnesbörd." (Joh. 5:31) Några kapitel längre fram hävdar Jesus emellertid även motsatsen: "Om jag än vittnar om mig själv, så gäller dock mitt vittnesbörd", detta dock i ett trängt läge när han blir ansatt av fariséer. (Joh. 8:14)

¹⁹² Hebr. 5:6

tionde från församlingen. Melkisedek var kung och överstepräst och "Abram gav honom tionde av allt."¹⁹³ I egenskap av överstepräst skulle Jesus alltså ta emot tionde.

Men om Jesus inte var närvarande i jordelivet, vilket han inte var, fick tiondet, kan man tänka sig, i stället lämnas till hans efterföljare, nämligen kyrkan. Kyrkans försörjning blev geschwinnt legitimerad genom återkoppling till de ursprungliga heliga skrifterna.

Även detta är ett exempel på anpassningen av extansen från Jesus till livets normala lunk. Den första församlingen hade levat i Jesu anda i total andlig och ekonomisk gemenskap; där gav man inte tionde, utan allt man hade.¹⁹⁴ Men när engagemanget svalnade fick noggranna regler inrättas.¹⁹⁵

Av Hebreerbrevet framgår att det egentligen handlade om en ekonomisk kupp. Enligt traditionen hade leviterna – en av Israels tolv stammar – vissa religiösa funktioner för vilka de levitiska prästerna uppbar tionde: "Medan de av Levi söner, som undfå präst-

¹⁹³ 1 Mos. 14:20

¹⁹⁴ Ananias skulle ansluta sig till församlingen och sålde sitt jordagods. Men i stället för att lägga hela sin förmögenhet "för apostlarnas fötter" gömde han undan en del för eget bruk. Petrus blev rasande och frågade Ananias varför "Satan fått uppfylla" hans hjärta, varpå Ananias blev vettskrämd och dog (Apg. 5:1-5).

¹⁹⁵ Först hade Paulus försökt med allmänna uppmaningar om givmildhet – han bad korintierna vara hyggliga att hjälpa de kristna i Jerusalem: "så att edert överflöd denna gång kommer deras brist till hjälp, för att en annan gång deras överflöd skall komma eder brist till hjälp" (2 Kor. 8:14) – men det är lätt att föreställa sig att det inte gick att finansiera en kyrka med ad hoc-åtgärder.

ämbetet, hava befallning att enligt lagen taga tionde av folket, det är av sina bröder". Men Paulus hade kommit på att leviterna "är ringare" än Jesus som "står högre" och att det därför är helt naturligt att Jesus och de kristna ska ha tiondet i stället för leviterna, vilket egentligen borde skrivas in i lagen: "Om prästadömet förändras, måste ju med nödvändighet också lagen förändras."¹⁹⁶

83. I övrigt skriver Paulus och övriga brevförfattare mest förhållningsorder om hur församlingarna ska fungera och riterna genomföras, till exempel hur man ska tala i tungor (högst två eller högst tre åt gången, var och en i sänder¹⁹⁷), hur profeterandet ska gå till (två eller tre talar, de övriga får uttyda¹⁹⁸), vad kvinnorna ska göra i församlingen (tiga¹⁹⁹), hur kvinnorna ska vara klädda (blygsamt och tuktigt, ej med härflätningar eller dyrbara kläder²⁰⁰), hur en församlingsföreståndare ska vara (oförvitlig, nykter, tuktigt, gästvänlig, icke sniken efter slem vinning²⁰¹). Men inte ett ord om att göra underverk, det som Jesus varit så noga med.

¹⁹⁶ Hebr. 7:5 respektive 12

¹⁹⁷ 1 Kor. 14:27

¹⁹⁸ 1 Kor. 14:29

¹⁹⁹ 1 Kor. 14:34

²⁰⁰ 1 Tim. 1:9

84. Därutöver finns många välmående råd till församlingssmedlemmarna: "Varen alltid glada"²⁰², "Och dricken eder icke druckna av vin"²⁰³, "Varen i stället goda och barmhärtiga mot varandra och förlåten varandra"²⁰⁴, "Och sen icke var och en på sitt eget bästa, utan var och en också på andras"²⁰⁵, "Edert tal vare välbehagligt, kryddat med salt"²⁰⁶, "Gören allt utan att knorra och tveka"²⁰⁷.

85. Den stora skillnaden mellan å ena sidan Gud och Jesus och å den andra efterföljarna, i varje fall Paulus, verkar vara att de förra ansåg att människorna hade ansvaret för att lösa sina problem, medan de senare menade att ansvaret för att lösa människornas problem låg hos Gud och Jesus.

Här uppträder de två olika föreställningarna om människornas väg till paradiset: den ena att inträdet i lustgården kan ske redan i jordelivet om människorna, troligen kollektivt, uppfyller de hårda krav som Jesus framförde, den andra att paradiset får vänta till efter

²⁰¹ 1 Tim. 3:2 och Tit. 1:7

²⁰² 1 Tess. 5:16

²⁰³ Ef. 5:18

²⁰⁴ Ef. 4:32

²⁰⁵ Fil. 2:4. Ett synnerligen beskedligt krav jämfört med Jesu budskap om att älska sin nästa som sig själv.

²⁰⁶ Kol. 4:6

²⁰⁷ Fil. 2:14

döden eller kanske rentav till Jesu återkomst någon gång i en osäker framtid. Jesus koncentrerar sig på den första föreställningen, medan apostlarna i första hand funderar över den andra.

Sålunda hävdade Paulus att Gud snart skulle komma och att det hela därmed skulle vara klart: "Ty Herren skall själv stiga ned från himmelen... Och först skola de i Kristus döda uppstå; sedan skola vi som då ännu leva och hava lämnats kvar bliva jämte dem borttryckta på skyar upp i luften, Herren till mötes; och så skola vi alltid få vara hos Herren."²⁰⁸ Formuleringen "Vi som då ännu leva" innebär att tilldragelsen förväntades inträffa i närtid. Paulus understryker detta på annat håll: "Ty 'ännu en liten tid, så kommer den som skall komma, och han skall icke dröja'."²⁰⁹

Även Petrus ger uttryck för samma uppfattning: "Därför må ni fröjda eder, om I ock nu en liten tid, där så måste ske, liden bedrövelse under allehanda prövningar, för att, om eder tro håller provet... detta må befinnas lända eder till pris, härlighet och ära vid Jesu Kristi uppenbarelse."²¹⁰ Räddningen var på väg, och det faktum att människorna utstått lidandet blev tecknet på deras värdighet. Lidandet gynnade människorna.

²⁰⁸ 1 Tess. 4:16, 17

²⁰⁹ Hebr. 10:37. Föreställningen om en snar domedag utvecklas med full kraft i Koranen. Människorna säger: "Skall vi, efter att ha blivit ben och sönderfräta rester, återuppstå i en ny skapelse?... Vem skall skapa oss på nytt? (Profeten:) Den som först skapade er. (Människorna:) När skall detta ske? (Profeten:) Kanske är tiden nära." (sura 17:49, 51)

²¹⁰ 1 Petr. 1:6, 7

86. Samtidigt, i avvaktan på uppståndelsen, förväntas Gud avvärja det onda från människorna: "Men Herren är trofast, och han skall styrka eder och bevara eder från det onda."²¹¹ Hur detta kan gå ihop med ovanstående är oklart, men kontentan är att ansvaret för människans väl ligger hos Gud, inte så mycket hos henne själv. Framför allt måste människorna be till Gud för att han ska ordna deras liv: "Bedjen oavslätligen."²¹²

Strategin bryter samman

87. Vi anar varför den andra strategin bröt samman. Den ställde för höga krav på människorna. Människorna kunde inte mobilisera den sanna tron. Gradvis degenererade strategin, efter ett tag handlade det inte längre om hur människan skulle lyfta sig ur sitt lidande, utan om att kyrkan skulle förvalta tron fram till dess att Jesus kom tillbaka.²¹³

88. Kyrkan förresten. Varifrån kom den? Jesus sa aldrig att det behövdes kyrka och präster. Likafullt uppstod detta

²¹¹ 2 Tess. 3:3

²¹² 1 Tess. 5:17

²¹³ Muhammed, som förkunnade Guds ord ett halvt årtusende efter Jesus, hade en helt annan inställning. Koranen presenterar en lättillgänglig religion: "Gud vill inte lägga på er tunga bördor", står det i sura 5:6, och i sura 7:42: "Vi lägger inte på någon en tyngre börda än han kan bära - deras arvedel är paradiset". Kanske hade Muhammed uppmärksammat de kristnas problem med Jesu krav och bestämt sig för att konkurrera med något mer användarvänligt.

organisationsväsende som tog sig uppgiften att förvalta, utveckla och sprida läran.²¹⁴

När människor skapar institutioner är det för att förmå något att hända som inte sker av sig själv. Det behövs till exempel ingen myndighet som säkerställer att människor inte glömmer bort sexualdriften och hungern. Däremot behövs polisen eftersom människor annars skulle slarva ännu mer med laglydnaden. På motsvarande sätt är kyrkans tvåtusenåriga existens ett tecken på den andra strategins med tiden alltmer flagranta misslyckande.

Om strategin fungerat och människorna blivit som Jesus hade kyrkan inte behövts utan vittrat bort (som staten i det kommunistiska samhället). Men nu fungerade ju inte strategin och därför kan vi möjligtvis vara tacksamma för kyrkans existens; den har vårdat läran till dess den kanske får ett säkrare fäste i människornas hjärtan och kyrkan därmed förvandlas till museum.

89. Hos Paulus inträder en sorts acceptans för människornas svaghet och ovilja att uppfylla Jesu hårda krav. Några kan kanske motsvara hans förväntningar, resonerar Paulus, men inte alla, och det måste man tolerera: "Och Gud har i församlingen satt först och främst några till apostlar, för det andra några till profeter, för det tredje

²¹⁴ I Matt. 16:18 säger visserligen Jesus – med en liten vits; "petra" betyder klippa på grekiska – till Petrus att "på denna klippa skall jag bygga min församling". Men några verser längre ned blir han rasande på Petrus för att denne tänker "människotankar" och kallar honom för Satan. I den mån Jesus verkligen menade att församling betyder kyrka och att denna kyrka skulle byggas på Klippan Petrus var det i så fall i fullt medvetande om att Klippan själv och således kyrkan hux flux kunde förvandlas till en djävul.

några till lärare, vidare några till att utföra kraftgärningar, ytterligare några till att hava helbrägdagörelsens gåvor eller till att taga sig an de hjälplösa eller till att vara styresmän eller till att på olika sätt tala tungomål.” Alla har inte kraften, bara några. Några ska bli överhet, andra inte. De starka ska vara herdar, till exempel kyrkoherdar, de övriga får. Och herdarna ska veta att man inte kan vänta sig så mycket av fåren.

I förlängningen ligger ett helt annat projekt än det totala, revolutionära uppbrott från jämmerdalen som Gud hade tänkt sig och Jesus vittnade om. Guds ord blir magi som förvaltas av kyrkan.

90. I denna Pauli värld, som faktiskt kom till stånd, står människornas frälsning inte särskilt högt upp på dagordningen; det är något som kan förväntas inträffa i förhoppningsvis snar, men möjligen avlägsen, framtid – på den yttersta dagen. Tills vidare kan lidandet inte utplånas, utan måste tolereras. ”Vi veta ju, att ännu i denna stund hela skapelsen samfällt suckar och vändas.”²¹⁵

I kyrkans magi ingick att försöka väcka ett hopp om något obegripligt framtida gott: ”Ty jag håller före, att denna tidens lidanden intet betyda i jämförelse med den härlighet som kommer att uppenbaras på oss.”²¹⁶ Och tvärtemot det löfte om befrielse som Jesus utställde presenterar Paulus tanken att Gud möjligen tänkt sig fortsatt lidande och skapat hoppet för att lindra människornas

²¹⁵ Rom. 8:22

²¹⁶ Rom. 8:18

plågor: "Skapelsen har ju blivit lagd under förgängligheten, icke av eget val, utan för dens skull, som lade den därunder; dock så, att en förhoppning skulle finnas, att också skapelsen en gång skall bliva frigjord ifrån sin trældom under förgängelsen och komma till den frihet, som tillhör Guds barns härlighet."²¹⁷

91. Paulus försöker också göra församlingen – alltså kyrkan – till en del av Jesus: "Ingen har någonsin hatat sitt eget kött; i stället när och omhuldar man det, såsom Kristus gör med församlingen, eftersom vi äro lemmar avhans kropp."²¹⁸

Jesus skulle nog ha gått med på att människorna var en del av hans kött, men knappast att han inkarnerades i en gemenskap som så småningom blev en juridisk person. Fast för kyrkan var det nog angeläget att framställa sig själv, snarare än medlemmarna, som en fysisk del av Jesus.

Storinkvisitorn

92. Just denna skillnad mellan Jesus och Paulus, eller Jesus och kyrkan, om man så vill, har uppmärksammats tidigare, kanske tydligast i Legendan om storinkvisitorn.

Berättelsen finns i första volymen av Dostojevskijs *Bröderna Karamazov*. Legendan är ett litterärt projekt

²¹⁷ Rom. 8:20, 21

²¹⁸ Ef. 5:29, 30

som upptar en av bröderna, Ivan. Den handlar om Jesu återkomst till jorden, ett besök som Ivan förlägger till femtonhundralets Spanien. Handlingen försiggår ”i Sevilla, under inkquisitionens hemskaste tid, då bälarna dagligen flammade i landet till Guds ära och då ’I lysande autodaféer man brände arga kättare’.” Ivan fortsätter:

Ja, det var naturligtvis inte den ankomst, som Han hade utlovat i tidernas fullbordan, då han skulle visa sig i hela sin himmelska härlighet... Nej, Han ville bara för ett ögonblick besöka sina barn och just på den plats där kättarbälarna då sprakade. I sin oändliga barmhärtighet vandrar Han ännu en gång bland människorna i samma gestalt som för femton sekler sedan... Han kommer stilla och obemärkt, men – egendomligt nog – alla känner igen Honom. Med oemotståndlig makt drivs folket till Honom och omringar Honom, och skaran som följer Honom växer allt mer och mer... Han sträcker ut sina händer mot dem och välsignar dem, och från beröringen av Hans händer eller Hans kläder utgår en läkande kraft.

Jesu gör några underverk, väcker en död liten flicka till liv. Bland folket hörs bestörta utrop och snyftningar. Då kommer storinkvisitorn, ”en nästan nittioårig gubbe, hög och rak, med förtorkat ansikte och djupt liggande ögon”. Storinkvisitorn är inte alls förtjust över Jesu återkomst. Han beordrar vakterna att gripa mannen och föra honom till fängelsevalven i den Heliga

Tribunalens byggnad.

På kvällen, när luften ”doftar av lager och citron”, kommer storinkvisitorn ensam på besök hos fången. ”I morgon skall jag döma Dig till döden och bränna Dig på bål som den argaste av kättare”, öppnar han och håller sedan, under Jesu tystnad, en lång monolog där han anklagar Jesus för en felaktig människosyn:

Var det icke Du, som så ofta sade: 'Jag vill göra eder fria'. Du har nu sett dessa 'fria' människor... I femton sekler har vi dragits med denna frihet, men nu är det avslutat, avslutat tryggt och fast! Du tror det icke? Du ser milt på mig och bevärdigar mig icke ens med Din vrede? Så vet då, att nu, just nu, är dessa människor mer än någonsin övertygade om att de är fullkomligt fria, och likväl ha de själva burit fram sin frihet och ödmjukt lagt den för våra fötter... Ty först nu har det för första gången blivit möjligt att tänka på människornas lycka.

När människorna tröttnat på den frihet Jesus gav dem – och de misslyckanden som friheten leder till – väljer de bort friheten och vänder sig till kyrkan för att få bröd, förklarar storinkvisitorn:

(Vi skall) ge dem mat, och det skall vi göra i Ditt namn. Men vi ljuga då vi säga att det är i Ditt namn. O, aldrig, aldrig skall de kunna stilla sin hunger själva utan vår hjälp! Ingen vetenskap skall giva dem bröd, så länge de förbli fria, men slutet blir att de kommer

till oss och lägger sin frihet för våra fötter och säger till oss: 'Gör oss hellre till slavar, men giv oss mat!' De skall slutligen själva begripa att frihet och tillräckligt med bröd för alla tillsammans är otänkbart, ty aldrig, aldrig, skall de förstå att dela sinsemellan! Och likaså skall de inse att de aldrig heller kunna bli fria, emedan de är kraftlösa...

Och även om tusenden och tiotusenden följa Dig i det himmelska brödets namn, vad skall det bli av de miljoner och tiotusen miljoner, som icke ha kraft att försmå det himmelska brödet för att vinna det himmelska? Eller är det endast de tiotusende stora och starka som är Dig kära, och de övriga millionerna, talrika som havets sand, de svaga, som dock älska Dig, skall de blott tjäna som material för de stora och starka? Nej, för oss är även de svaga kära...

Tänkte Du verkligen inte på att människan till sist skulle förneka och bestrida Ditt exempel och Din sanning, då man belastade henne med en så fruktansvärd börda som fritt val?

Du (hade) en alltför hög tanke om människorna, ty de är ju trälar... Se Dig omkring och döm själv: femton sekler har förflutit, men gå bort och betrakta dem: Vem har Du höjt till Dig? Jag bedyrar, människan är skapad svagare och sämre än Du trodde. Hur skall människan kunna utföra detsamma som Du?

Om Du hade värderat (människan) mindre, skulle du också ha fordrat mindre av henne, och detta hade mer liknat kärlek, ty hennes börda hade då bli-

vit lättare. Människan är svag...

Du kan naturligtvis med stolthet peka på dessa frihetens barn, som levat fritt i kärlek och ädel uppoffring i Ditt namn. Men kom ihåg att de blott är några tusen, och därtill gudar! Men de andra? Icke kan de andra svaga människorna hjälpa att de icke kunde uthärda detsamma som de starka?... Har Du verkligen bara kommit till de utvalda och för deras skull?

Men hjorden skall åter samlas, den skall åter bli lydig, och för alltid. Då skall vi giva dem en stilla, anspråkslös lycka, lyckan för de svaga varelser som de är...

Vi skall också överse med deras synder, de är svaga och kraftlösa, och de skall älska oss som barn, därför att vi tillåter dem att synda. Vi skall säga dem att varje synd kan försonas, om den begås med vår tillåtelse, och vi tillåter dem att synda, emedan vi älska dem och straffet för dessa synder, nå ja – det påtar vi oss själva. Vi tar det på oss, och de skall avguda oss som sina välgörare, som tagit på sig deras synder inför Gud...

Och alla skall bli lyckliga, alla millionerna av levande varelser, utom de hundratusen som styr dem. Ty endast vi, vi som bevara mysteriet, endast vi skall bli olyckliga...

...om det finns någon som mer än andra förtjänat vårt bål, så är det Du. I morgon bränner jag Dig. Dixi.

Storinkvisitorn hade en klar och genomtänkt männis-

kosyn som vi känner igen. Bortsett från ett litet fåtal starka är människorna i gemen svaga. De flesta uthärdar inte friheten. Därför mår de bäst av att styras av välvilliga, omtänksamma och kärleksfulla herdar, kyrkoherdar i det här fallet. Jesus, som tyckte annorlunda, var en avvikare från kyrkans människosyn.

Eftersom risken var stor att Jesus återigen skulle förkunna människornas styrka, storhet och värdighet – och människorna kanske för en tid väckas till samma extas som förra gången – tyckte storinkvisitorn att det var säkrast att, för andra gången, ta livet av Frälsaren.

Vad ska Gud nu hitta på?

93. I varje fall förvandlades Jesu ord så småningom från levande kraft till formalism, från kärlek till regler, från frälsande underverk till riter. Den människokärlek som skulle stoppa apokalypsens fyra ryttare och återföra människorna till Edens lustgård reducerades till välgörenhet. Den tro som på Jesu tid väcktes och närdes av ögats vittnesbörd blev ett andens språng in i tillit till magi och obegripligheter. I stället för en frälsningens och väckelsens präriebrand fick vi välordnad, hierarkisk organisation. I stället för att den helige ande erövrade världsligheten tog världsligheten kommandot över den helige andes tomma lämningar och använde det för sina syften. I stället för att var och en efter Jesu förebild gjorde underverk blev underverken så sällsynta och osannolika att till och med påvedömet tvivlade på dem och motvilligt godkände dem endast efter noggrann byråkratisk prövning.

94. Gud blev nog särskilt upprörd över hur kyrkan tolkade lidandet. I stället för att låta lidandet piska människorna att ta sig till paradiset för att slippa plågorna förklarade kyrkan a) att lidandet var rättvist eftersom människorna bar på en synd samt b) att lidandet var danande och därför nyttigt och dessutom tillät dem som led mest att samla på sig meriterande guldstjärnor att visa upp vid yttersta domen.
95. Till slut gav Gud upp. Den andra strategin hade inte heller fungerat. På grund av sin svaghet väljer människorna att inte åta sig det uppdrag jag gett dem, tänkte Gud, och i sin dumhet uppmuntrar kyrkan detta trista beteende. Detta var vid medeltidens slut. Vad skulle han nu hitta på?

Den tredje strategin: gudsoffret

96. Nu iscensätter Gud sin kanske djärvaste idé sedan skapelsen: strategi nummer tre. Hans långsiktiga plan och övergripande mål är att tillvaron ska bli paradisk för människorna. Han har misslyckats med sin första och andra strategi. Men han har en ny plan. Och i vår tid, i början av 2000-talet, ett antal sekler efter lanseringen av den tredje strategin, tycks den börja fungera.

Människan måste äntligen ta ett eget ansvar

97. Gud beslöt att människorna skulle lösa sina problem, eller i varje fall en betydelsefull del av dem, inte genom tron, utan med hjälp av förståndet. I strategi nummer två hade Gud sagt oss hur tron och kärleken skulle befria oss från vårt lidande, men vi hade visat oss sakna förmågan att uppfylla de höga kraven. Nåväl, sa Gud, låt mig övertyga er om att ni kan! Låt mig tvinga er. Jag ska ta bort era förhoppningar om gudomliga ingripanden. Jag ska offra mig själv genom att förmå er att sluta tro på mig. Om Gud inte längre finns upplöses ert hopp om att någon annan än ni själva ska lösa era problem. Då blir ni ensamma i tillvaron och tvungna att själva han-

tera er situation – utan att kunna skylla era plågor på någon annan!

98. Redan i den andra strategin slutade Gud att ingripa i människornas vardag, men han utplånade inte sig själv från deras medvetande. Människorna förväntade sig fortfarande att han mot alla odds – de hade ju aldrig sett några ingripanden – skulle lösa dem från deras plågor bara de fortsatte att bedja med sann känsla och tillräcklig innerlighet. Den tredje strategin byggde tvärtom på att människorna skulle avsätta Gud.
99. Det räckte inte med att Gud slutade ingripa. Det hade han gjort i strategi nummer två utan att för den skull sluta existera för människorna. Nu gällde det att förmå människorna själva att säga upp tro och loven, kort sagt att göra uppror mot Gud.
Men hur skulle han förmå människorna att anamma denna nya, revolutionära idé? Genom att ge dem lite nya saker att tänka på. Han jobbade som Hegels världsande, ett väsen som inger människorna sådana föreställningar att de förverkligar världsandens planer.
100. De tidiga naturvetenskapsmännen såg ingen motsättning mellan vetenskapen och religionen. Kopernikus ansåg att vetenskapen var ”mer gudomlig än mänsklig”. Inte heller kyrkan tyckte från början att det mänskliga förnuftet skulle kunna ställa till problem för de troende. Påven gillade Kopernikus läror när dessa först presenterades i Vatikanen. Många präster var samtidigt framstående vetenskapsmän.

Men gradvis formulerades besvärande frågor. Hur stämde astronomins nya upptäckter med föreställningen om att Jesus uppstigit till himlen? Vilken betydelse hade vetenskapens landvinningar för tolkningen av skapelseberättelsen i första Mosebok?

Gud upphäver människans acceptans av lidandet

101. Den största stötestenen för religionen blev teodicéproblemet – som Gud utvecklade till verktyg och bräckjärn i sitt angrepp på människornas gudstro. Grundfrågan är hur man kan tro att det finns en allsmäktig och god Gud om denne låter ondskan existera. Varför drabbas människor av lidande? Den gudsmän som inte har ett hyggligt svar får inga anhängare (och ska inte heller ha några).

Lidandet introducerades i människornas tillvaro som sanktion för Adams och Evas syndafall. Gud körde ut dem ur lustgården för deras olydnad och de fick sjukdomarna, svälten, krigen och döden.

Huruvida de första människornas synd gick i arv enligt doktrinen om arvssynden är oklart. Kanske hade Gud bestämt att kommande släktled skulle straffas för Adams och Evas synder, kanske hade han inte stipulerat någon sådan regel, det får vi aldrig veta, ty de första människornas barn blev inte ett dugg bättre. Sonen Kain dräpte sonen Abel. Inte heller de kommande släktleden visade sig fähiga för paradiset, utan var precis lika olydiga och syndiga som sitt ursprung, kanske mer. Arvssynd eller inte arvssynd, människan syndade

tillräckligt på egen hand för att med rätta få fortsatt förvisning till jämmerdalen.

Det var därför Gud iscensatt den första strategin, som hade sitt svar på teodicé-frågan: lidandet var konsekvensen till en början av syndafallet och sedermera av Guds individuellt riktade straffåtgärder. Gud var ständigt närvarande och grep in när han tyckte det behövdes. Skeendet var ett direkt resultat av Guds vilja.

En naturkatastrof som syndafloden var således inget resultat av slumpen, utan tvärtom en målmedveten, riktad aktion mot syndiga människor som Gud ville utplåna för att ett bättre genetiskt material – till exempel Noas säd – skulle kunna föröka sig och till slut ta lustgården i besittning.

I Guds andra strategi, däremot, ingick att Gud skulle hålla sig borta och inte längre ägna sig åt management by walking around. Ju längre han avhöll sig från egna framträdanden, ju längre han underlät att göra trovärdiga underverk, ju mer beslutsamt han undvek att tydligt manifesteras sin vilja, desto mindre övertygade blev människorna om att lidandet var Guds individuella och rättmätiga straff. Det hade de rätt i, för om Gud inte medverkar i skeendet är ju inget lidande ett personligt gudsstraff. Och när lidandet inte längre uppfattas som ett individuellt och troligen befogat straff börjar allt kännas orättvist. Hur kan Gud låta världen vara så orättvis? Är han verkligen god? Finns han alls?

När katten är borta dansar rättorna på bordet, och stannar katten borta tillräckligt länge slutar rättorna tro att katten över huvud taget existerar eller att han

är död. I varje fall blir rättorna uppstudsiga om inte katten håller dem i tukt och förmaning. Så här kunde det kanske låta när människorna förgäves väntat på uppståndelsen och gudsriket i tusen år eller mer:

Människorna: Du ska ju vara en god och allsmäktig gud. Varför låter du oss lida?

Gud: Ni bröt mot reglerna så fort jag skapat er och därför skickade jag ut er från Edens lustgård. Ni är fortfarande förvisade.

Människorna: Men då fanns ju inte vi som lever nu! Ska vi behöva lida för vad våra anfäder gjorde för evigheter sedan?

Gud: Jag har inte märkt att ni skulle vara mindre syndiga än de.

Människorna: Vi gör så gott vi kan. Var lite hygglig nu! Och förresten så är det många helt oskyldiga som får lida, små barn som får cancer, de har väl inte gjort något ont? Lidandet slår blint, vad är det för mening med det?

Gud: Jesus har sagt åt er vad ni ska göra. Gör det så löser det sig!

Människorna: Vi klarar inte det. Kraven är för stora. Du kan inte begära det av oss. Vi börjar tycka att du

är ogin. Om du vill kan du göra underverk och släppa in oss i lustgården igen.

Gud: Visst kan jag det, men jag vill inte. Jag har skapat er till min avbild. Ni måste ta eget ansvar, inte bara för era synder, utan också för er lycka, frälsning och välgång. Om jag löser era problem är det jag som tar ansvaret, inte ni. Och i så fall fungerar ni inte som min avbild. Då är ni i stället mer som djur.

Människorna: Nu är du nästan omänsklig! Om det är så du resonerar så vet vi inte om vi verkligen tycker du är god. Prästerna säger att du är god och förlåtande och tar alla till ditt hjärta, men vi vanliga människor tycker att du är hård och kall.

Gud: Jag har aldrig riktigt förstått vad prästerna säger. Jag lät Jesus tala klart och enkelt, men jag betvivlar att prästerna fattat. De verkar sakna tilltro till människornas förmåga. Eller också har prästerna rätt i att inte räkna med er. Kanske är ni bortom allt hopp.

Människorna: Och du verkar vara en gud bara för de starka. Du är nog inte den gud vi människor behöver, kanske inte ens en gud över huvud taget. Om du fortsätter så här så kommer vi nog att säga upp bekantskapen.

Gud (tyst för sig själv): Hehe, det var dit jag ville att de skulle komma!

Två typer av lidande

102. Liksom diabetes förekommer lidandet i två typer, typ 1 och typ 2. Typ 1-lidande är sådant som orsakas av andra människors ondska och synd: mord, våldtäkt, tjuveri, svek, bedrägeri, förförelse etc. Typ 2-lidande är sådant som uppstår oberoende av andra människor, bränder till följd av blixtnedslag, pest, jordbävningar och översvämningar.

Typ 1-lidandet uppstår antingen direkt, som när en individ misshandlar en annan, eller, i varje fall medan den första strategin pågick, indirekt i form av Guds straff för olika förseelser.

Typ 2 är sådant lidande som varken kan skyllas på människorna eller Gud, till exempel översvämningar och jordbävningar. Under den första strategin uppmärksammas inte sådant, eftersom Guds hand låg bakom allt; syndafloden, exempelvis, var som sagt ett gudsstraff, inte en naturkatastrof.

Typ 2-lidandet introduceras på allvar genom den andra strategin som en olyckornas restpost, till exempel i Luk. 13:4, 5 där Jesus undrar om någon kan tro att de aderton personer som förolyckades när tornet i Siloam kraschade fick sitt öde som straff från Gud: "Eller de aderton som dödades, när tornet i Siloam föll på dem, menen I att de voro mer brottsliga än alla andra människor som bo i Jerusalem? Nej, säger jag eder".

Varifrån kommer då sådant? Från djävulen, säger Jesus, exempelvis när han ska till att bota en kvinna vars kropp hyst en sjukdomsande i arton år och därav förtvinat: "Och denna kvinna, en Abrahams dotter,

som Satan har hållit bunden nu i aderton år...”²¹⁸
Även Paulus pekar på ondskefulla makter: ”Ty den kamp vi hava att utkämpa är en kamp icke mot kött och blod, utan mot furstar och väldigheter och världshärskare, som råda här i mörkret, mot ondskans andemakter i himlarymderna.”²¹⁹

Här har grunden lagts för den tredje strategin. Om nämligen det som människorna uppfattade som oförskyllt lidande berodde på Guds beslut var Gud inte god, och om det inte bestämts av Gud utan tillkommit på djävulens instundan var Gud inte allsmäktig. Därmed var gudstron underminerad.

Typ 1-lidandet erbjuder inga teoretiska problem för en gudstroende. Gud har ju givit människorna en fri vilja, och om någon väljer att bete sig på ett sätt som skadar andra är det inte Guds fel. Det är en rimlig ståndpunkt.²²⁰

Teodicéproblemet handlar egentligen bara om typ 2-lidande. Hur kan en god och allsmäktig gud tillåta sådant? Vad är det för glädje med en gud som abdikerat och bara låter lidandet ha sin gång – nu när det inte verkar som om Gudsriket och uppståndelsen skulle vara nära förestående? Det är svårt för människan att overse med det.

²¹⁸ Luk. 13:16

²¹⁹ Ef. 6:13

²²⁰ Koranen tycks förneka typ 2-lidandet och pekar i stället på typ 1: ”Gud gör inte människorna den minsta orätt, men människorna gör sig själva orätt.” (sura 10:44) Som vanligt påminner Allah mer om den första strategins Gud än den andra strategins.

Strategin lanseras

103. På 1600-talet startar kanonaden. Gud rullar ut sin tredje strategi. Lite i taget skjuts gudstro i sank. Teodicéproblemet aktualiseras och blir den faktor som till slut bryter relationen mellan Gud och människorna.²²¹ Självklart blev inte alla omvända till det nya tänkandet över en natt; det tog ett par hundra år innan Nietzsche kunde deklarerat att "Gud är död" utan att väcka en hel världs avsky och bli straffad för hädelse. Under tiden fördes en het debatt.

Filosofen, matematikern med mera Gottfried Wilhelm von Leibniz – som för övrigt var den som skapade begreppet teodicé – argumenterade att Gud var fullkomlig och inte kunde göra fel och att hans skapelse därför var den bästa av alla världar inklusive lidandet: "Eftersom fysisk ondska och moralisk ondska existerar i denna perfekta värld måste man dra slutsatsen att något annat och ännu ondare annars hade varit alldeles oundvikligt. Detta stora onda hade varit att Gud skulle ha valt något dåligt om han valt något annat än det han verkligen valde."²²²

Detta krystade synsätt imponerar knappast idag, och det imponerade inte heller på samtiden; Leibniz blev av Voltaire förevigad och karikerad som Dr Pangloss i romanen *Candide*. Den som ursäktar lidandet med att alternativet hade varit ett ännu större lidande förtjänar att drivas med.

²²¹ *Oxford Companion to Philosophy* beskriver teodicéproblemet som "den starkaste invändningen mot traditionell gudstro".

²²² Leibniz, Gottfried Wilhelm, *Theodicy, Essays on the Goodness of God, the Freedom of Man and the Origin of Evil*, punkt 130

104. Gudstron försvagades gradvis, ungefär som sandlott på stranden raseras av havsvågorna. Processen skedde inte likformigt över den kristna världen, utan framträdde särskilt påtagligt i de länder som ledde den ekonomiska utvecklingen. Det betyder förstås inte att det i dessa kulturområden helt skulle saknas folk som trodde och tror på Gud, men det betyder att det religiösa tänkandet stegvis förflyttades till gudstjänstlokalerna och privatlivet, medan ett rationellt, sekulärt och vetenskapligt tänkande blev dominerande i samhällslivet i övrigt.²²³

105. I 1600-talets England, exempelvis, uppstod Deismen som ny religion. Man tänkte sig att Gud skapat världen med dess naturlagar och sedan omedelbart dragit sig tillbaka. Deismen, som omfattades av bland andra John Locke (1632 – 1704), en av upplysningens grundare, baserades helt och hållet på förnuftet. Gränsen mellan naturen och religionen suddades ut och kun-

²²³ För vår tid kan det vara svårt att inse vilken utomordentlig betydelse som Bibelns texter hade över politikens utformning. Ett exempel bara. Av 1 Krön. 21 framgår att Gud av någon anledning inte gillade folkräkningar. Kung David bestämde sig trots detta för att räkna Israels folk och kom fram till att "i Israel funnos tillsammans elva hundra tusen svärdbeväpnade män, och i Juda funnos fyra hundra sjuttio tusen svärdbeväpnade män." (21:5), naturligtvis nyttig information om man skulle ut och kriga. Gud blev arg och lät David välja sitt straff, hungersnöd i tre år, fri härjning av fienden i trettio dagar eller pest i tre dagar. Kung David valde pesten och 70 000 israeler dog.

Efter det aktade sig makthavare för folkräkningar. Så sent som år 1634 hänvisade guvernören John Winthrop i Massachusetts Bay Colony till Davids öde när han beslöt att inte låta räkna invånarna: "Vi är något besvärade över vad som hände Kung David." (The Economist, 22 december 2007)

skap om Gud ansågs inte kunna hämtas från Bibeln, utan endast från naturen.

106. "Den nya humanismen blev alltmer fientlig till religionen. Den franske filosofen René Descartes (1596 – 1650) hävdade att det inte fanns något behov av en helig skrift, eftersom förnuftet lärde oss allt vi behövde veta om Gud. Den engelske matematikern Isaac Newton (1642 – 1727) nämnde knappt Bibeln i sina ymniga skrifter eftersom han hämtade sin kunskap om Gud ur sitt intensiva studium av universum. Vetenskapen skulle snart reda ut de irrationella 'mysterierna' i den traditionella gudstron... Immanuel Kant (1724 – 1804) var övertygad om att en gudomligt inspirerad Bibel förbröt sig mot människans självständighet och frihet. En del tänkare gick ännu längre. Den skotske filosofen David Hume (1711 – 76) argumenterade att det inte fanns någon anledning att tro på något som ligger bortom våra sinnesförmågor. Denis Diderot (1713 – 84), filosof, kritiker och författare, brydde sig över huvud taget inte om ifall Gud existerade eller inte, medan Paul Heinrich, friherre av Holbach (1723 – 89) menade att tron på en övernaturlig Gud var ett tecken på feighet och förtvivlan... Baruch Spinoza (1632 – 77), en sefardisk jude av spansk härkomst som föddes i den liberala staden Amsterdam, hade studerat matematik, astronomi och fysik och funnit dessa ämnen oförenliga med hans religiösa tro. År 1655 började han ge uttryck för tankar som oroade hans krets: de uppenbara

motsägelserna i Bibeln bevisade att den inte kunde vara av gudomligt ursprung, tanken på uppenbarelsen var en förvillelse, det fanns ingen övernaturlig gudom – det vi kallar 'Gud' var helt enkelt naturen själv.”²²⁴

107. I boken om Zarathustra förkunnade filosofen Friedrich Nietzsche till slut Guds död. Under sina vandringar träffar Zarathustra en bedrövad gammal man: ”Jag tjänade denne gamle Gud intill hans sista stund! Men nu är jag ur tjänst, jag har ingen herre mer... ser du, jag är den siste påven!”

Den siste påven berättar för Zarathustra om den nyligen avlidne guden i termer som är åtminstone delvis förenliga med denna skrifts resonemang om strategi nummer ett och nummer två: ”Då han var ung, denne gud från Österlandet, då var han hård och hämndgirig och ordnade ett helvete till sina älsklingars förtjusning. Men slutligen blev han gammal och mör och medlidsam, mer lik en farfar än en far, men mest lik en stultande gammal mormor. Där satt han, vissen i sin vrå, grämmande sig över sina dåliga ben, världstrött, viljetrött och kvävdes en dag av sitt alltför stora medlidande”.

Zarathustra ansåg att Gud hade misslyckats i sitt uppsåt att rädda människan (vilket stämmer med Guds egen uppfattning enligt detta resonemang om Guds tredje strategi). Zarathustra menade att Gud därför avsatts och dödat av människorna: ”För mycket miss-

²²⁴ Karen Armstrong, *The Bible – the biography*, Atlantic Books, 2007, sid 184, 186

lyckades för honom... Men att han hämnades på sina... varelsor därför att de lyckades dåligt för honom: det var synd mot god smak! Det finns även i fromheten god smak, och den sade till sist: bort med en sådan Gud! Hellre ingen Gud, hellre göra öde på egen hand, hellre själv vara Gud!... Och länge får vi nog vänta, innan någon väcker upp din Gud åt dig igen. Han är så grundligt död!"²²⁵

Även på andra punkter redovisar Nietzsche uppfattningar som går att förena med tolkningen i denna text. Liksom Gud har han inte mycket till övers för dem vars gudfruktighet går ut på att överlämna uppdraget i Guds händer: "Och det finns så mycket sjukligt hos dem som diktar och tränar efter Gud. De hyser ett rasande hat till den som söker vetande, och till denna den yngsta bland dygder som benämner sig redlighet." Dessutom låter han, märkvärdigt nog, Gud själv uttala sig om den tredje strategin: "Och jag, din gud, ska nog se till att det går framåt för människan: hon ska bli allt starkare, högre, djupare – kanske skönare..."²²⁶

Om Nietzsche var den tredje strategins profet är denna text fortsättningens, försoningens.

²²⁵ Nietzsche, Friedrich, *Sålunda talade Zarathustra*, Carlssons, 1989, sid 251, 252 och 253. Hur kunde Gud låta sådant sägas om det inte stämt med hans avsikter? Den första strategin Gud hade tveklöst förintat Nietzsche ögona böj. Även Allah hade med största sannolikhet givit honom ett fruktansvärt straff. Den andra strategin byggde förstas bland annat på tanken att han inte skulle lägga sig i människornas angelägenheter, men hur stora provokationer hade han egentligen kunnat uthärda om provokationerna inte varit hans eget verk?

108. I samma mån som gudstron förbleknade förflyttade människan frågan om marschen mot lustgården från Guds till sin egen dagordning och gör inledningsvis några trevande försök. ”Himlen har idag flyttat ner på jorden, skriver upplysningsförfattaren Helvetius, medan Voltaire helt sonika slår fast att paradiset ’ligger där jag är’. Och som för att illustrera denna sats skapas i både Frankrike och England nöjesparker i form av stora offentliga lustgårdar, Vauxhall Garden i London och Palais Royal i Paris... Nöjesparken gav lyckan konkretion, samtidigt som upplevelsen begränsades till en viss tid och plats... Upplysningsförfattarna formulerade ett lyckoprojekt vars följder fortfarande är märkbara. Har inte alla rätt till lycka? frågas det i Diderots ’Encyclopédie’ under uppslagsordet lycka.”²²⁷

109. Kyrkan fick sina smällar. ”De religiösa sekternas präster”, sa Thomas Jefferson, en av USAs Founding Fathers, ”räds vetenskapens framsteg liksom häxorna räds det annalkande dagsljuset.”

Två oerhörda intellektuella utmaningar

110. I samma stund som människan tar avstånd från Gud och överger det religiösa tänkandet uppreser sig två oerhörda intellektuella utmaningar framför henne. Då

²²⁶ op cit sid 51 respektive 22

²²⁷ Ronny Ambjörnsson i Dagens Nyheters kulturbilaga den 8 september 2007

Gud är död måste världen ändras och organiseras genom människans egna krafter:

- För det första måste hon konstruera ett nytt etiskt fundament för sitt fortsatta samhällsbygge; om Gud inte längre är att räkna med förlorar hans lagar legitimitet. Denna uppgift, ska det visa sig, kommer människan att misslyckas med.
- För det andra kan hon inte längre hoppas att Gud ska ordna hennes materiella tillvaro, utan hon måste själv ta kommandot och av egen kraft fly från jämmerdalen. Den uppgiften är hon på väg att lyckas med.

111. En av de många tänkare som gav sig i kast med den första utmaningen var Jean-Jacques Rousseau. "Rousseaus *Contrat social* är i första hand en undersökning om maktens rättsgrund", skriver Albert Camus, "Den förutsätter att den traditionella rättsgrunden, som antages vara av gudomligt ursprung, inte är övertygande. Den förebådar en annan rättsgrund och andra principer... *Contrat social* innebär en stor utvidgning och en dogmatisk framställning av den nya religion, vars gud är förnuftet – förväxlat med 'naturen' – och vars representant på jorden i stället för kungen (som ansågs tillsatt av Gud; författarens anmärkning) är folket i dess funktion som allmänvilja... Det är uppenbart, att man i *Contrat social* bevittnar tillkomsten av en mystik: allmänviljan postuleras som

Gud själv... Allmänviljan är i själva verket tvingande; dess makt är utan gräns.”²²⁸

112. Den andra utmaningen för människan som avfallet från Gud medförde var uppgiften att eliminera lidandet av egen kraft. På den punkten sker nu det märkligaste och största genombrottet för människan sedan skapelsen. Samtidigt som människorna förkastar Gud och sätter sitt förnuft i gudstrons ställe börjar de gradvis och av egen kraft utveckla världen så att man nu – i början av 2 000-talet – anar att det blinda och orättvisa typ 2-lidandet så småningom kan utplånas.

När alla naturkatastrofer kan förutses, när sjukdomarnas hemligheter är avslöjade, när produktionen tar fart över hela jorden och fattigdomen utplånas, när olyckor kan förebyggas – ja, kanske människorna inte blir lyckligare, men det återstår inget annat lidande än det vi åsamkar oss själva och varandra (typ 1). Ty den utvecklingen börjar vi nu, för första gången i världshistorien, ana vid tidens horisont.

Att just en tsunami kan få förödande effekter beror, med dagens tolkning, bara på att människorna underlåtit att inrätta early warning systems med sensorer på havsbotten. Att orkaner kan få katastrofala följder beror bara på att vi byggt våra städer fel. Vi vet, i alla fall i princip, hur problemen ska lösas. Om problem ändå uppträder finns det två förhållningssätt. Antingen är problemen, flygolyckor till exempel,

²²⁸ Camus, Albert, *Människans revolt*, Alfabeta förlag, Stockholm, 1953, sid. 152, 153, 154

resultatet av människors slarv och brister eftersom lösningarna redan finns. Eller också, som när det gäller boten av en del sjukdomar, räknar man med att vetenskapen ska finna svaret inom överskådlig framtid, i varje fall utgår vi från att mänskligheten jobbar för högtryck med att hitta en lösning.

En estoniakatastrof, som för hundra år sedan hade betraktats som ett olyckligt resultat av nyckfulla naturkrafters spel, "an act of God", ses idag som ett resultat av konstruktions- och underhållsfel eller annat slarv eller möjligen någon sorts sabotage. Sådana katastrofer ska numera inte inträffa. Hus ska hålla för jordbävningar och flodvågor och katastrofer inträffar bara i fattiga länder, som inte riktigt hunnit ikapp.

Vi kan i andanom se fattigdomens slut; aldrig tidigare har svältens utplånande blivit ett ännu inte förverkligat, men ändå realistiskt alternativ – bara mänskligheten tar sig i kragen. När fattigdomen upphör kommer också de flesta sjukdomarna att försvinna. Och de välståndssjukdomar som finns kvar föreställer vi oss också att mänskligheten förr eller senare ska ha kommit till rätta med. Vi ser också en värld där de traditionella krigen mellan oberoende stater upphört och ersatts med en sorts våld som påminner mer om traditionella polisaktioner mot brottslighet än om traditionella krig.²²⁹

113. Så leds mänskligheten in i paradiset utan att vi egentligen märker att det sker. Och just så skulle himmelriket komma enligt sista versen i det apokryfiska Thomasevangeliet: "Hans lärjungar sade till honom: När skall riket komma? Jesus sade: Det skall inte komma genom att man väntar på det. Man skall inte säga 'Här är det!' eller 'Där är det!' Nej, Faderns rike är utbredd över jorden, men människorna ser det inte."

En helt ny spelplan

114. Kort sagt kan vi förutse – eller åtminstone ha realistiska föreställningar om – en värld där typ 2-lidandet är borta. Kvar är bara typ 1-lidandet, det som människorna åstadkommer av fritt val och som inte kan skylas på Gud. Därmed är teodicéproblemet förvisat till idéhistoriens skräphög. Ett nytt fundament har etablerats för relationerna mellan människorna och Gud.

²²⁹ Den som för ett ögonblick kan lyfta sig ur den vanliga föreställningen om kapitalismens fördärvlighet anar här i stället motsatsen: kapitalismen går Guds ärenden genom att mobilisera människornas krafter och förmå dem att göra underverk. Ja, faktiskt, bara en så enkel sak som att flyga och att i realtid tala med en människa på andra sidan jordklotet hade för bara några hundra år sedan varit regelrätta mirakel fullt i klass med Jesu vattenvandringar. Varje större uppfinning har ett element av underverk i sig.

Max Weber påpekade att kapitalismen växte fram ur den puritanska protestantismens tänkande (*Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*). Om vi bortser från att den teorin utgör motsatsen till den teori som förfäktas här – att den nya ordningen beror på att människorna slutade tro på Gud – så illustrerar den en intressant tanke om ett samband mellan Guds ambitioner och framväxten av ett nytt och välsignelsebringande produktionsätt.

En ofta förekommande kritik mot kapitalismen baseras på observationen att dess drivande kraft är mänsklig girighet. Men denna kritik skjuter bredvid målet. Girigheten har alltid haft fundamental betydelse för människornas handlande. Det som skiljer kapitalismen från tidigare – och lika girighetsdrivna - ordningar är de metoder som används för att tillfredsställa lusten efter rikedom. Den tidigare oftast tillämpade metoden var att mot andra människors och folks vilja beröva dem vad de hade. Man blev rik genom att roffa, stjäla och ta krigsbyte. Kapitalisten, å andra sidan, skaffar sig tillgång till andra människors pengar genom att göra saker som de andra människorna blir så glada över att de frivilligt ger kapitalisten pengarna i utbyte mot hans varor eller tjänster. Kapitalismen visar sig sålunda företräda Guds osynliga hand.

Försoningen

Den pragmatiska ateismens misslyckande

115. Den första utmaningen som konfronterade människan sedan hon avsatt Gud var tvånget att hitta ett nytt etiskt fundament för rätten, samhällsbygget och de mänskliga relationerna. Om Gud är död är allt tillåtet, sa både Nietzsche och Ivan Karamazov hos Dostojevskij. Tankegången är lätt att följa. Varje rättssystem måste ha en bärande grund. Någon legitim makt måste stötta moralen för att moralen ska bli allmängiltig. Tidigare var den makten Gud. Men om människorna inte tror på Gud – om Gud inte finns vad människorna anbelangar – då finns ingen moral, ingen rätt. Och i avsaknad av lag och rättesnören kan naturligtvis allt vara tillåtet.

Men varje människas inre, etiska kompass, då? Problemet är att var och en har sin egen kompass. Den ena kompassen kanske pekar hit, den andra pekar dit, och då går det inte att få något hållbart konsensus. Allt blir faktiskt tillåtet. (Ivan Karamazov rös vid tanken medan Nietzsche tänkte sig att en övermänniska skulle utvecklas, som lärde sig att leva i detta tillstånd.)

116. Alla de mer eller mindre konstruktiva förslag att hitta ett alternativ till Guds fundamentala principer för hur människorna skulle förhålla sig till varandra och på

vilken grund samhällena skulle byggas kom att förfe-
las. Tanken att samhällsbygget skulle grundas på förnuft-
et snarare än moralen visade sig så småningom inte
fungera. Sådana samhällsbyggen, från franska revolu-
tionen och framåt, började alltid med tilltalande vi-
sioner och slutade med terror. I slutändan tog den
nakna och råa makten överhanden. Den vackra tan-
ken att rationaliteten skulle eliminera barbariet visade
sig förfelad.

117. I verkligheten blev det inte så att allt var tillåtet om
Gud var död. I stället ockuperades det rättsliga va-
kuum som gudsförnekelsen medfört av den världsliga
makten. Om Gud är död är det den råa, fysiska mak-
ten som bestämmer. Om Gud är död är makt rätt.

Tanken att makt är rätt framfördes med särskilt
pregnans av filosofen Hegel, som betraktade sin tids
preussiska stat som historiens höjdpunkt och inkar-
nationen av världsförnuftet. Människan bör inte före-
ställa sig att hon av egen kraft, till exempel i förlitande
på sitt samvetes bud, ska kunna leva ett korrekt liv,
menade Hegel. I stället bör hon underkasta sig staten
och dess regler och bestämmelser.

118. Före 1900-talet anade inte mänskligheten vilka lidan-
den det faktum skulle medföra att makten var rättens
enda källa, att rätten liksom makten skulle växa ur en
gevärspipa. Visserligen hade den franska revolutionen
erbjudit ett första skrämmande exempel på hur
förnuftsdrivna samhällsbildningar är dömda att urarta.

Men en gång är ingen gång, kunde förnuftsdyrkarna hävda, nästa gång gör vi det bättre.

Under 1900-talet framträdde två snarlika typer av regimer, som båda var uttalat ateistiska och båda fulla av visioner om hur det goda samhället skulle arrangeras: nazismen och kommunismen. Inga andra samhällsformationer har så många människoliv på sina samveten (om de nu har några). För dem var inget människooffer för stort för att tillåtas stå i vägen för visionerna. Förnuftets högstämda plan tog över moralens hämningar. I valet mellan ambitionen att förverkliga de febriga drömmarna och att bete sig anständigt offrades anständigheten utan undantag och inte minst därför kunde naturligtvis inte heller drömmarna förverkligas. Lyckoriken kan inte förlossas med tortyr.

119. Den pragmatiska ateismens misslyckande som grund för experiment i samhällsbyggen visar oss att Gud – i varje fall den andra strategins Gud – kan behövas. Utan en levande religion som ger anständigheten ett säkert fundament och skapar en grund för den nödvändiga etiska diskursen är risken att terrorn tar överhanden över människans tillvaro. Radikalateismens och nihilismens samhällen kan bli helveten, det visade franska revolutionen, nazismen och kommunismen. Utan en Gud som skänker moralen legitimitet tycks det inte finnas någon gräns för hur människorna kan förtrycka varandra för att förverkliga någon idé de har hittat på. Återigen: inget århundrade har åstadkommit så mycket terror och massmord som det ateistiska 1900-talet och det kan inte bara bero på överlägsna tekniska förut-

sättningar. Gud verkar vara den enda kraft som kan tvinga människorna att stoppa det återstående lidandet: det vi själva ansvarar för.

Jag förnekar inte motargumenten, till exempel att några av vår tids farligaste galningar drivs av religiös inspiration och att ett land som Sverige fungerar anständigt, kanske rentav väl, trots att knappt någon läser Bibeln. Men galningar hittar alltid skäl till sina illdåd, saknas heliga skrifter griper de lika gärna efter något annat. Och hur bra Sverige än är besväras vi ordentligt av det lidande människor åsamkar varandra.

Det våras för Gud

120. I och med de enorma framgångarna för Guds tredje strategi bör mänskligheten snart börja ana att den kan utrangera teodicéproblemet. Genom att förkasta Gud och sätta sig i hans ställe har människorna närmat sig en lösning på det problem som var skälet till att de förkastade Gud. Därmed undanröjs hindren för en försoning.

121. Vi lever alltså nu i en tid där två för mänskligheten helt nya och omvälvande insikter är på väg att formulera sig: för det första att samhällsbyggen baserade på förnuft utan religiöst inspirerad moral kan bli outhärdliga, för det andra att typ 2-lidandet kan undanröjas och att argumentet mot Gud därför dag för dag försvagas.

När dessa oerhörda upptäckter verkligen tränger in i människornas medvetande, när polletterna ram-
lar ned och gamla tiders överspelade försanthållanden
sopas undan, då står mänskligheten redo för förso-
ning med Gud. Att inte tillvarata Guds ord för att
förbättra samhället är bara obegävat om det saknas
godtagbara skäl däremot. Det kostar ingenting att ta
Guds hjälp och det gör inte ont. Att då tacka nej ver-
kar förstocket.

122. Den försoning som nu blir möjlig – och kanske till
och med sannolik – kräver inte längre extatisk guds-
tro. Mänskligheten kan lösa typ 2-lidandet utan de
totala uppoffringar som Jesus krävde och som till slut
gjorde att Guds andra strategi misslyckades.
123. Mänskligheten ställer sig inga andra problem än dem
den kan lösa, sa Karl Marx i ett ögonblick av stor in-
sikt. När människorna upplever en företeelse som ett
problem, snarare än som en oundviklig del av tillva-
ron, kan de vara på väg mot en lösning. Smittkoppor-
na blev ett problem istället för ett gudsstraff när ett
vaccin uppfanns. När fartyg kan göras osänkbara blir
en estoniakatastrof ett resultat av mänskliga tillkorta-
kommanden snarare än ett utslag av naturens nyck-
fullhet. Där befinner vi oss nu med hänsyn till typ 2-
lidandena. I världsförsamlingarna deklarerar maktha-
vare att världssvälten ska utplånas. Ingen tror att det
blir så på kort sikt och alla förstår att det kommer att
ta lång tid att nå målet, men att det över huvud taget

formuleras är något nytt för mänskligheten.

Vi kan lösa världens problem utan att älska vår nästa som oss själva på det radikala sätt som Jesus krävde. Det är något alldeles nytt och lovande. Människorna kan ta emot Gud – och förhoppningsvis vice versa – utan att betala med den totala uppoffring som krävdes enligt Guds andra strategi.

124. Men bara för att mänskligheten rent teoretiskt skulle kunna komma till rätta med typ 2-lidandet är vi inte tillbaka i lustgården.

För det första krävs det att vi faktiskt vidtar de åtgärder som behövs. För att mänskligheten ska besvära sig med att lösa sin nästas problem – i den mån det inte går av sig själv med marknadskrafternas hjälp – är det klart att det behövs ett rejält mått av människokärlek.

För det andra är typ 1-lidandet kvar. Paradiset handlar inte bara om materiellt välstånd och kroppslig välmåga, utan så mycket mer om själsfrid och andlig tillfredsställelse. Så länge människorna fortsätter att plåga varandra av oförnuft eller illvilja kommer vi aldrig till lustgården.

Kort sagt är varken Gud eller Jesus överspelade och onödiggjorda av den tredje strategins framgångar.²³⁰

²³⁰ Anders Mellbourn har påpekat att de mänskliga relationerna rentav kan försämrats i samma takt som typ 2-problemen uppfattas som resultatet av mänskliga tillkortakommanden. Så länge en fartygsförlisning betraktas som "an act of God" kan människor komma samman och stödja varandra i sorgearbetet. Men om olyckan i stället anses bero på någons slarv kommer

125. Och då har jag ändå inte sagt ett ord om det kanske viktigaste av allt som Gud och Jesus har att erbjuda dem som har lyckan och förmånen att kunna tro: trösten i sorg och svåra situationer och tryggheten inför döden.

126. Som Voltaire sa: "Om Gud inte fanns skulle man behöva uppfinna honom."

127. Sammanfattningsvis våras det för Gud:

- När människorna av egen kraft fått bukt med typ 2-lidandet har de också eliminerat teodicéproblemet. Den stöttesten som vände människorna från Gud är därmed undanrullad.
- Rätt som det är kommer det säkert att slå människorna att de faktiskt kan ha nytta av Gud på två punkter:
 - o han erbjuder ett omistligt moraliskt fundament för samhällsbygget och de mänskliga relationerna i allmänhet och
 - o han uppmuntrar till den kärlek till nästan som är nödvändig för att ge oss den där sista lilla knuffen in i lustgården.

det hätskhet, anklagelser, domstolsprocesser och upphetsade tidningsreportage i stället för själavård och tröst. Den sörjande känner sig inte bara olycksdrabbad, utan även kränkt. Så mycket större blir behovet av en röst som manar till försoning.

128. För övrigt våras det inte bara för Gud, utan även för Paulus, han som utgick från att Jesu krav var för höga och att det därför var mer realistiskt att bygga en kyrka än att bygga ett gudsrike. Nu räcker det med en mindre hänryckt religion än den som Jesus förespråkade för att mänskligheten ska kunna uppfylla Guds vilja och återinträda i Edens lustgård. Kanske våras det till och med för kyrkan.

129. Och det våras också för Bibeln med alla dess visdomsord som även värsta ateist kan behöva suga på då och då. Vem behöver inte då och då filosofera över Predikarens ord, exempelvis "All människans möda är för hennes mun, och likväl bliver hennes hunger icke mättad."²³¹ Eller: "Och jag såg, att intet är bättre för människan, än att hon är glad under sitt arbete; ty detta är den del hon får. Ty vem kan föra henne tillbaka, så att hon får se och hava glädje av vad som skall ske efter henne?"²³²

Prat, säger kanske ateisten, den sortens filosofiska funderingar behöver man inte Bibeln för, de finns både här och där i litteraturen. Visst, det är bara det att sådana reflektioner och visdomsord inte har någon hemortsrätt i dagsdebatten om källan saknar auktoritet. Uslaste doktorsavhandling tillmäts större betydelse än årtusenden av klokskap, det är ett beklagansvärt faktum som man bara behöver öppna tidningarnas debattsidor för att inse.

²³¹ 6:7

²³² 3:22

Människor vill ägna en tanke åt vad livet handlar om. En timme med Predikaren kan ge större utbyte än månadslånga vistelser på Riksdagens besöksläktare. Vår tids ledare vill inte ta i frågan, kanske av oro för att de inte har något att säga. Sedan må vanliga människor tycka vad de vill.²³³

130. Man kan bara spekulera om vilken typ av relationer som kommer att råda mellan människorna och Gud efter försoningen. Jag tror på ett större mått av jämlikhet, ungefär som mellan föräldrar och vuxna barn till skillnad från föräldrar och spädbarn. Gud har hjälpt människorna att resa sig upp på egna ben och med dessa vandra mot lustgården. Människan behöver inte längre vara så underdånig mot Gud, dock utan att för den skull ringakta honom eller visa uppstudsighet. Om min bild av Gud är ens tillnärmelsevis korrekt kommer även han själv att vara nöjdare med en sådan ordning.

²³³ Skulle inte Predikaren ha ett ord även om detta? "Väl är vishet bättre än styrka, men den fattiges vishet bliver föraktad, och hans ord varda icke hörda." (9:16)

Patrik Engellau är författare, styrelseordförande i tanke-
smedjan Stiftelsen Den Nya Valfärden och VD i AktieTorget.
Han har arbetat inom FN, Sida och UD, bland annat som
chef för svenska ambassaden i Guinea-Bissau.

Efter en period som forskare vid Institutet för Framtids-
studier startade han ett antal företag och har skrivit ett tret-
tiotal böcker om ekonomi, entreprenörskap, samhälle och
politik, men också om historia och litteratur. Guds tredje
strategi är hans första bok om religion och livsåskådning.